

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

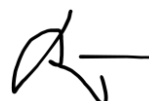
Регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації

Студента II курсу денної форми навчання
спеціальності 051 «Економіка»
освітньо-наукової програми
«Міжнародна економіка»
Денісова Дениса Вікторовича

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доцент
Черняк Євген Олександрович

Засвідчую, що в цій дипломній
роботі немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних посилань

Студент

Роботу допущено до захисту перед Екзаменаційною комісією рішенням
кафедри міжнародної економіки від «24 » квітня 2025 р., протокол №11.

Завідувач кафедри _____ д-р екон. наук, проф. **Володимир ВІРЧЕНКО**

Київ – 2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра містить 134 сторінки, 29 таблиць, список літератури з 60 найменувань.

У дипломній роботі досліджено економічні аспекти регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації. Трудова міграція розглядається як складне соціально-економічне явище, що впливає на національні економіки як країн-реципієнтів, так і країн-експортерів робочої сили. У роботі визначено основні причини, види та форми трудової міграції, а також її наслідки для економічного розвитку, ринку праці та соціального добробуту.

Проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на міграційні потоки, зокрема розширення можливостей мобільності робочої сили через зменшення бар'єрів, розвиток інформаційних технологій та міжнародної співпраці. Особливу увагу приділено ролі міжнародних організацій, таких як МОП, ООН та Світовий банк, у формуванні стандартів захисту прав трудових мігрантів та регулюванні їх інтеграції.

У другому розділі досліджено практику регулювання трудової міграції в країнах ЄС, США, Канаді, а також у державах-донорах. Проведено порівняльний аналіз підходів до залучення та захисту мігрантів, оцінено ефективність політик з урахуванням економічних і демографічних викликів.

Третій розділ присвячено вивченню українського контексту: проаналізовано сучасні тенденції трудової міграції громадян України, динаміку грошових переказів та державну політику у цій сфері. Запропоновано шляхи вдосконалення механізмів регулювання трудової міграції з урахуванням європейського досвіду та необхідності збереження людського капіталу.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки стратегії ефективного управління трудовою міграцією в Україні, підвищення економічної безпеки та соціальної стабільності в умовах глобальних трансформацій.

Рік виконання роботи – 2024 – 2025

Рік захисту роботи - 2025

ABSTRACT

The master's thesis consists of 134 pages, 29 tables, a list of 60 references.

The thesis explores the economic aspects of international labor migration regulation in the context of globalization. Labor migration is analyzed as a complex socio-economic phenomenon that significantly impacts the economies of both recipient and labor-exporting countries. The study identifies the main causes, types, and forms of labor migration, as well as its consequences for economic development, labor markets, and social well-being.

The paper examines how globalization affects migration flows through greater labor mobility, reduction of cross-border barriers, advancements in information technologies, and international cooperation. Special emphasis is placed on the role of international organizations such as the ILO, UN, and World Bank in shaping standards for the protection of migrant workers' rights and regulating their integration into host societies.

The second chapter analyzes migration policy practices in the EU, the USA, Canada, and labor-sending countries. A comparative analysis of approaches to attracting and protecting migrants is conducted, with an evaluation of the effectiveness of these policies in light of economic and demographic challenges.

The third chapter focuses on Ukraine's current situation: it explores the latest trends in Ukrainian labor migration, the dynamics of remittance flows, and the national migration policy. The author proposes ways to improve migration regulation mechanisms by adopting best European practices and prioritizing the retention of national human capital.

The findings of this study can be applied in the development of strategies for efficient labor migration management in Ukraine, contributing to enhanced economic security and social stability amid ongoing global transformations.

Year of undertaking the research – 2024 – 2025

Year of presentation of the research - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи міжнародної трудової міграції	6
1.1. Поняття, причини та види міжнародної трудової міграції	6
1.2 Вплив глобалізації на процеси трудової міграції	17
1.3 Основні підходи до регулювання трудової міграції	27
РОЗДІЛ 2. Світовий досвід регулювання міжнародної трудової міграції	40
2.1 Політика ЄС у сфері трудової міграції	40
2.2 Досвід країн-реципієнтів мігрантів (США, Канада, Німеччина)	61
2.3 Практики регулювання трудової міграції у країнах-донорах	75
РОЗДІЛ 3. Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні	87
3.1 Динаміка та сучасні тенденції трудової міграції українців	87
3.2 Державна політика України щодо трудової міграції	102
3.3 Перспективи вдосконалення механізмів регулювання трудової міграції	114
ВИСНОВКИ	127
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	130

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міжнародна трудова міграція є однією з найбільш важливих складових глобалізації, що має значний вплив на економічний розвиток, соціальну структуру та культурні взаємодії як в країнах-реципієнтах, так і в країнах-експортерах робочої сили. В умовах глобалізації, що сприяє зростанню міжнародних зв'язків, трудова міграція стала більш інтенсивною та багатоформатною. Цей процес потребує ефективного регулювання на міжнародному рівні, оскільки без належного управління виникають ризики для прав трудових мігрантів, соціальних систем країн та стабільності економік.

Ступінь розробки. Регулювання міжнародної трудової міграції є важливим завданням для держав, міжнародних організацій та консультативних структур, оскільки воно має вплив на низку аспектів, включаючи трудові права, умови праці, соціальне забезпечення та економічну інтеграцію мігрантів. В умовах глобалізації, де мобільність робочої сили стає все більш вираженою, роль міжнародних угод і національних законодавств стає все більш важливою. Міжнародні організації, зокрема Міжнародна організація праці (МОП), активно займаються створенням норм і стандартів, що регулюють права трудових мігрантів та їх адаптацію до умов нових ринків праці.

У цьому контексті важливо здійснити детальний аналіз існуючих підходів до регулювання міжнародної трудової міграції, вивчити механізми управління міграційними потоками у різних країнах і на міжнародному рівні, а також оцінити ефективність цих заходів у контексті глобалізації. Особливу увагу слід приділити економічним наслідкам трудової міграції, таким як вплив на ринки праці, фінансові потоки у вигляді грошових переказів мігрантів, інвестиційну привабливість та структурні зміни у національних економіках.

Об'єктом дослідження є міжнародне регулювання трудової міграції та економічні механізми, які забезпечують належне управління цим процесом в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є економічні аспекти трудової міграції, зокрема її вплив на макро- і мікроекономічні показники, ринок праці, фінансові потоки та економічну інтеграцію мігрантів у приймаючих країнах.

Метою дослідження є вивчення основних аспектів регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації, визначення ключових проблем та аналіз ефективності існуючих підходів до управління цим процесом, з акцентом на його економічні наслідки для держав, підприємств і трудових ресурсів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні підходи до регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації.
2. Визначити роль міжнародних організацій у створенні та впровадженні норм, що регулюють трудову міграцію.
3. Дослідити економічні наслідки трудової міграції, зокрема її вплив на ВВП, фінансові потоки та ринки праці країн-реципієнтів і країн-експортерів робочої сили.
4. Оцінити ефективність національних та міжнародних механізмів управління трудовою міграцією з погляду економічного розвитку.
5. Розробити рекомендації для удосконалення регулювання міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації з урахуванням економічних аспектів.

Методи дослідження:

1. **Аналіз літератури та економічних досліджень:** вивчення наукових робіт, звітів, статистичних даних, що аналізують вплив трудової міграції на економіку.
2. **Інтерв'ювання та опитування:** проведення опитувань серед трудових мігрантів та експертів для виявлення практичних проблем у регулюванні трудової міграції та її економічних наслідків.

3. **Метод порівняння:** порівняння економічних ефектів трудової міграції у різних країнах для виявлення найбільш ефективних підходів до управління міграційними потоками.
4. **Кейс-метод:** аналіз конкретних випадків економічного впливу трудової міграції на розвиток окремих країн та регіонів.

Розділ 1. Теоретичні основи міжнародної трудової міграції

1.1. Поняття, причини та види міжнародної трудової міграції

Трудова міграція є складним явищем, що поєднує економічні та соціальні аспекти, впливаючи як на країни, що приймають робочу силу, так і на країни, з яких вона виїжджає. З економічної точки зору цей процес визначається як результат нерівномірного розподілу трудових ресурсів, відмінностей у рівні заробітної плати, умовах праці, попиті на певні спеціальності та структурних особливостях національних економік. Міграція робочої сили відіграє важливу роль у формуванні світового ринку праці, адже дозволяє країнам-реципієнтам компенсувати дефіцит фахівців, забезпечувати безперервність виробничих процесів та утримувати економічну динаміку. Одним із ключових економічних ефектів трудової міграції є зростання продуктивності та гнучкості ринку праці, оскільки мігранти часто займають вакансії, які місцеве населення не готове заповнювати через низьку заробітну плату, важкі умови роботи або відсутність відповідних навичок.[2]

Водночас країни-донори робочої сили стикаються як з позитивними, так і з негативними наслідками. Позитивним ефектом є значні грошові перекази, які мігранти надсилають своїм сім'ям. Ці фінансові надходження не тільки підтримують споживчий попит, а й сприяють зростанню національних економік, формуванню малого та середнього бізнесу та підвищенню рівня життя в регіонах, що потерпають від економічної нестабільності. Водночас масова еміграція кваліфікованих кадрів може створювати проблеми для країн, які втрачають освічених спеціалістів, інвестованих у державну систему освіти, що призводить до так званого "відтоку мізків". Це особливо відчутно для галузей, які потребують висококваліфікованих фахівців, таких як медицина, інженерія та інформаційні технології.[1]

Крім суто економічного виміру, трудова міграція має також важливий соціальний аспект, що проявляється на рівні як окремих сімей, так і суспільств у цілому. Для мігрантів зміна країни проживання означає адаптацію до нових умов, інтеграцію в інше культурне середовище, взаємодію з місцевими

спільнотами та необхідність освоєння нових соціальних норм. Цей процес не завжди проходить гладко, оскільки мігранти можуть стикатися з дискримінацією, мовними бар'єрами, складнощами в отриманні соціального захисту та правовою незахищеністю. З іншого боку, у країнах-реципієнтах присутність значної кількості трудових мігрантів сприяє розширенню культурного різноманіття, розвитку багатонаціональних спільнот та зміні соціальної структури суспільства.

Трудова міграція також чинить вплив на внутрішньосімейні відносини, оскільки у багатьох випадках трудові мігранти залишають свої родини на тривалий період, що впливає на виховання дітей, психологічний стан членів сім'ї та соціальну динаміку в країнах походження. Цей аспект є особливо значущим для країн з високим рівнем трудової міграції, де формуються цілі соціальні групи, життя яких безпосередньо залежить від коштів, що надходять з-за кордону.[4]

Загалом, трудова міграція як економічний і соціальний феномен має двоїстий характер, адже, з одного боку, вона сприяє економічному розвитку, покращенню добробуту окремих громадян і глобальному перерозподілу трудових ресурсів, а з іншого – створює виклики, пов'язані з демографічними змінами, нерівномірним розвитком країн і проблемами інтеграції мігрантів у нові суспільства. В умовах глобалізації цей процес стає дедалі складнішим, що вимагає розробки ефективних механізмів регулювання для забезпечення балансу між економічною вигодою та соціальною стабільністю як для мігрантів, так і для країн, що беруть участь у цьому процесі.[3]

Трудова міграція є складним і багатогранним соціально-економічним явищем, яке активно досліджується як в Україні, так і за кордоном. Вона викликає численні наукові дискусії, оскільки цей процес впливає на різні аспекти розвитку країн, зокрема на ринок праці, соціальні структури та економічні взаємозв'язки.

Г.І. Решетова визначає трудову міграцію як складову частину міграційного руху населення, що полягає в переміщенні осіб через державні кордони з метою

працевлаштування. О.О. Коваленко наголошує, що трудова міграція є засобом реалізації волі людини до знаходження соціальної справедливості і є важливим елементом гуманізації та демократизації суспільства. Н.Г. Міценко та Х.В. Кузьма зазначають, що трудова міграція є процесом, зумовленим економічними та неекономічними детермінантами, який має вплив на соціально-економічний розвиток як країн-донорів, так і країн-реципієнтів. Лант Прітчетт вказує на те, що обмеження на міграцію призводять до неефективного розподілу ресурсів, підкреслюючи, що вигоди від сприяння трудовій мобільності значно перевищують традиційні програми допомоги та розвитку.[2]

Додатково до цього, дослідники також пропонують свої визначення трудової міграції. Так, Е. Лібанова розглядає трудову міграцію як процес переміщення робочої сили з однієї країни до іншої, що має великий вплив на демографічну ситуацію та економічний розвиток країн. А. Гайдуцький визначає її як форму міжнародної міграції, зумовлену економічними диспропорціями між країнами, що призводить до перерозподілу робочої сили. О. Малиновська визначає трудову міграцію як процес, що включає тимчасове або постійне переселення осіб з однієї країни до іншої з метою працевлаштування, який має значний вплив на ринок праці та соціальну структуру країн-експортерів і країн-реципієнтів. З. Смутчак вважає трудову міграцію частиною загального міграційного процесу, що виникає під впливом різних факторів, зокрема економічних, політичних та соціальних, і веде до зміни місця роботи та проживання осіб. Є. Киян визначає трудову міграцію як процес переміщення робочої сили між країнами, що спричинене економічними та соціальними факторами і впливає на розвиток ринку праці та соціальні структури.[15]

Усі ці визначення підкреслюють різні аспекти трудової міграції, від економічних до соціальних, і відображають її складність та значущість у глобальному контексті.

Існуючі визначення поняття «міжнародна трудова міграція» від науковців, які досліджували дане питання, представлені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «міжнародної трудової міграції»

Прізвище науковця	Визначення трудової міграції
Г.І. Решетова	Трудова міграція є складовою частиною міграційного руху населення, що полягає в переміщенні осіб через державні кордони з метою працевлаштування.
О.О. Коваленко	Трудова міграція є засобом реалізації волі людини до знаходження соціальної справедливості та проявом гуманізації й демократизації суспільства.
Н.Г. Міценко та Х.В. Кузьма	Трудова міграція — процес, зумовлений економічними та неекономічними детермінантами, що впливає на соціально-економічний розвиток країн-донорів і країн-реципієнтів.
Лант Прітчетт	Обмеження на міграцію призводять до неефективного розподілу ресурсів у глобальній економіці; бар'єри для пересування робочої сили є одними з найбільших цінових спотворень.
Е. Лібанова	Трудова міграція — процес переміщення робочої сили з однієї країни до іншої, що впливає на демографічну ситуацію та розвиток економік країн.
А. Гайдуцький	Трудова міграція є формою міжнародної міграції, що виникає внаслідок економічних диспропорцій між країнами, що призводить до перерозподілу робочої сили.
О. Малиновська	Трудова міграція — це процес, що включає тимчасове або постійне переселення осіб з однієї країни до іншої з метою працевлаштування, впливаючи на ринок праці і соціальну структуру країн.
З. Смутчак	Трудова міграція є частиною загального міграційного процесу, що виникає під впливом економічних, політичних і соціальних факторів, і призводить до зміни місця роботи та проживання осіб.
Є. Киян	Трудова міграція — це процес переміщення робочої сили між країнами, спричинений економічними та соціальними факторами, що впливає на розвиток ринку праці та соціальні структури країн.

Джерело: складено автором на основі [4],[6],[11]

Трудова міграція, як окремий вид міграційних процесів, має низку характеристик, що відрізняють її від інших видів міграції, таких як політична, екологічна та культурна міграція. Кожен з цих видів міграції зумовлений своїми специфічними чинниками, а їх наслідки можуть відрізнятися як для самих мігрантів, так і для країн, з яких вони виїжджають або в які приїжджають.

Трудова міграція — це переміщення людей з однієї країни в іншу з метою працевлаштування, а саме для того, щоб забезпечити себе та свою родину доходами. Це явище є економічно обумовленим і здійснюється, як правило, через договірні відносини між роботодавцем і працівником, що зумовлюють необхідність мобільності робочої сили для заповнення вакансій у країнах-

реципієнтах. Однак трудова міграція може також бути зумовлена економічними дисбалансами між різними країнами, таких як низький рівень зарплат у країнах-експортерів і високий попит на робочу силу в країнах-реципієнтах.[5]

Політична міграція, у свою чергу, виникає внаслідок переслідувань, дискримінації або загрози життю через політичні переконання, участь у політичній діяльності, релігійні чи етнічні переконання. Люди, що переселяються через політичні причини, часто отримують статус біженців або шукачів притулку в країнах, які визнають їх права на захист. На відміну від трудової міграції, політична міграція не зумовлена економічними факторами, а є наслідком політичних і соціальних криз. Міграція з політичних причин здебільшого є вимушеною, а не добровільною.

Екологічна міграція є наслідком зміни клімату та природних катастроф, таких як повені, посухи, землетруси або виверження вулканів. Цей тип міграції також часто називають «міграцією через зміни клімату». У відміну від трудової міграції, яка обумовлена пошуком кращих економічних можливостей, екологічна міграція спричинена стихійними лихами та деградацією природного середовища, що робить проживання на певній території небезпечним або неможливим. Екологічні мігранти часто не мають вибору, оскільки їхні громади можуть бути фізично знищені або нездатні підтримувати життя через погіршення екологічних умов.[6]

Культурна міграція є переміщенням людей з культурних, освітніх або інших неекономічних причин, таких як пошук можливостей для здобуття освіти, наукових досліджень або особистісного розвитку. Міграція заради освіти є важливою частиною культурної міграції, коли студенти або науковці вирушають до інших країн для отримання освіти чи здійснення досліджень. Вона зазвичай є добровільною та має більш позитивний характер, порівняно з політичною чи екологічною міграцією. Культурні мігранти можуть приносити з собою цінності, знання та досвід, які збагачують країни-реципієнти, але при цьому можуть мати складнощі з адаптацією до нової культурної чи мовної середовища.[25]

Міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Світовий банк, займають активну позицію в питаннях регулювання та підтримки трудової міграції. Кожна з цих організацій визначає трудову міграцію та її вплив на глобальний розвиток з урахуванням своїх мандатів та цілей.

Міжнародна організація праці (МОП), як спеціалізована установа ООН, акцентує увагу на правах трудових мігрантів і забезпеченні гідних умов праці для всіх працівників, незалежно від їхнього громадянства чи статусу. МОП визначає трудову міграцію як рух робочої сили між країнами з метою забезпечення економічних вигод для працівників та країн, які їх приймають. Водночас організація наголошує на необхідності забезпечення прав і захисту трудових мігрантів, зокрема через міжнародні угоди та стандарти, такі як Конвенція №97 про трудову міграцію та Конвенція №143 про працівників-мігрантів і їхніх родин. МОП виступає за створення умов, які дозволяють трудовим мігрантам мати доступ до соціального захисту, справедливих умов праці та рівних можливостей для розвитку на новому місці.[14]

Організація Об'єднаних Націй (ООН) займається загальним напрямом міграційної політики, включаючи трудову міграцію, з метою забезпечення захисту прав людей на міжнародному рівні. ООН підкреслює важливість трудової міграції як фактора розвитку для країн-реципієнтів та країн-експортерів робочої сили. Вона визначає трудову міграцію як процес переміщення робочої сили з одного регіону або країни в іншу для задоволення потреб на ринку праці та розвитку глобальної економіки. ООН визнає, що трудова міграція може стати потужним інструментом для зменшення бідності, поліпшення економічного становища мігрантів і їхніх родин, а також сприяти збільшенню соціальних і культурних обмінів між країнами. Через спеціалізовані програми та агентства, такі як Міжнародна організація з міграції (МОМ), ООН прагне сприяти забезпеченню прав трудових мігрантів та їхній інтеграції в нові суспільства.

Світовий банк визначає трудову міграцію як важливий інструмент економічного розвитку, який може значно поліпшити умови життя людей у країнах-експортерах робочої сили та сприяти зростанню економік країн-реципієнтів. Світовий банк акцентує увагу на позитивному впливі трудової міграції на економічне зростання через збільшення обсягів грошових переказів, інвестицій та розвитку інфраструктури в країнах-експортерах. Світовий банк пропонує стратегії для поліпшення управління трудовою міграцією, зокрема через вдосконалення політик, що забезпечують права мігрантів, а також підтримку ініціатив, спрямованих на покращення економічних можливостей для мігрантів і їхніх сімей. Згідно з дослідженнями Світового банку, трудова міграція є важливим фактором для зменшення соціальних і економічних нерівностей, [13] сприяє розвитку національних економік і глобального добробуту.

Кожна з цих організацій вносить свій внесок у регулювання трудової міграції, розглядаючи її як важливий фактор економічного розвитку, соціальної стабільності та забезпечення прав мігрантів. МОП зосереджується на захисті прав трудових мігрантів, ООН пропагує загальні підходи до міграційної політики, а Світовий банк акцентує увагу на економічному аспекті міграції, зокрема на позитивному впливі на розвиток країн, що беруть участь у цьому процесі.

Диспропорції в рівнях заробітних плат між країнами є однією з головних рушійних сил для трудової міграції. У багатьох країнах з низьким рівнем економічного розвитку або з економічними труднощами існує значна різниця між рівнями заробітних плат у порівнянні з більш розвиненими країнами. Це спричиняє прагнення працівників шукати можливості для працевлаштування за кордоном, де вони можуть отримати вищу заробітну плату і, відповідно, покращити свої економічні умови. Така диспропорція є результатом різних економічних факторів, таких як розвиток ринку праці, доступ до капіталу, технологічний рівень виробництва та інші аспекти, які визначають рівень доходів у країнах. Високий рівень заробітних плат у країнах-реципієнтах

трудоу мiґрантiв, в свою чергу, також стає привабливим фактором для залучення робочої сили з країн-експортерiв.

Високий рiвень безробiття в країнах-донорах робочої сили є ще одним суттєвим фактором, що сприяє зростанню трудової мiґрацiї. Коли в країні iснує нестабiльна економiчна ситуацiя, низька кiлькiсть робочих мiсць або високий рiвень безробiття, населення часто шукає можливостi працевлаштування за кордоном. Цей процес стає ще бiльш вираженим, коли внутрiшній ринок працi не може забезпечити достатню кiлькiсть робочих мiсць для всiєї робочої сили. Мiґрацiя стає природним i необхідним кроком для людей, якi не можуть знайти роботу вдома i прагнуть покращити свiй життєвий рiвень.

Попит на певнi професiї у країнах-реципiєнтах є ще однією важливою причиною трудової мiґрацiї. Рiзнi країни мають рiзнi потреби на ринку працi в залежностi вiд рiвня їх економiчного розвитку, специфiки виробництва та секторiв економiки, в яких вони особливо сильнi. Наприклад, розвиненi країни з високим рiвнем iндустрiалiзацiї можуть мати великий попит на iнженерiв, медичних працiвникiв або технологiчних спецiалiстiв, в той час як менш розвинутi країни можуть вiдчувати нестачу в робочiй силi для виконання низькоквалiфiкованих робiт. Країни з великим попитом на певнi професiї стають популярними напрямками для трудових мiґрантiв, що мають вiдповiдну квалiфiкацiю, оскiльки це дозволяє їм реалiзувати свої професiйнi можливостi в нових економiчних умовах.[6]

Вплив глобальних криз i економiчних шокiв на трудову мобiльностi є значним, оскiльки вони можуть змiнювати загальний економiчний ландшафт у свiтi. Економiчнi кризи можуть призвести до зменшення кiлькостi робочих мiсць в окремих країнах або до зниження рiвня заробiтної плати, що змушує людей шукати роботу в iнших рeґiонах. Зокрема, кризи можуть сприяти збiльшенню мiґрацiйних потокiв у пошуках економiчної стабiльностi, кращих умов працi та гiдних заробiткiв. Також економiчнi шоки можуть змiнити структуру попиту на робочу силу в рiзних країнах, що зумовлює новi тенденцiї в трудовiй мiґрацiї.

Роль грошових переказів у національній економіці країн-експортерів робочої сили є дуже важливою, оскільки вони становлять значну частину доходу для багатьох сімей в країнах, що експортують трудову силу. Грошові перекази є важливим джерелом фінансування для сімей мігрантів і часто складають значну частину національного доходу. Це особливо актуально для країн, де трудова міграція є основним джерелом економічних вигод, таких як Філіппіни, Індія або багато країн Центральної та Східної Європи. Грошові перекази допомагають підвищити рівень життя в країнах-експортерах, сприяють розвитку місцевих громад, а також можуть бути використані для покращення інфраструктури, освіти та охорони здоров'я в цих країнах.

Таблиця 1.2.

Ключові причини міжнародної трудової міграції

Назва причини	Опис ефектів
Диспропорції в рівнях заробітних плат	Різниця в рівнях заробітних плат між країнами є однією з головних причин трудової міграції, оскільки працівники шукають можливості для кращих умов праці та вищих доходів.
Високий рівень безробіття в країнах-донорах	Нестабільність на ринку праці та висока безробіття в країнах-донорах робочої сили змушують людей шукати роботу в інших країнах, де є можливості працевлаштування.
Попит на певні професії у країнах-реципієнтах	Різні країни мають потребу в конкретних спеціальностях залежно від свого економічного розвитку, що стимулює трудову міграцію професіоналів у певних сферах.
Вплив глобальних криз і економічних шоків	Економічні кризи та шоки можуть змінити попит на робочу силу та кількість робочих місць, що призводить до посилення трудової міграції в пошуках економічної стабільності
Роль грошових переказів у національній економіці	Грошові перекази є важливим джерелом фінансової підтримки для сімей трудових мігрантів і мають значний вплив на економіку країн-експортерів, підвищуючи рівень життя та розвиток інфраструктури.

Джерело: створено автором

Міжнародна трудова міграція має різноманітні форми, які відрізняються за рівнем кваліфікації, терміном перебування та напрямком руху мігрантів. Кожен з цих аспектів суттєво впливає на соціально-економічні процеси в країнах-експортерах та країнах-реципієнтах робочої сили, а також на життя самих мігрантів.

Висококваліфікована трудова міграція включає переміщення професіоналів з високим рівнем освіти та спеціалізації, таких як ІТ-фахівці,

медики, науковці та інші висококваліфіковані працівники. Ці мігранти, зазвичай, обирають для себе країни з розвиненими економіками, де попит на їхню робочу силу великий, а рівень оплати праці — значно вищий, ніж в їхніх країнах походження. Наприклад, багато медиків з Індії, Філіппін та інших країн Південно-Східної Азії виїжджають до Великої Британії, США, Канади та Австралії, де є потреба у кваліфікованих лікарях та медичних працівниках. В свою чергу, IT-фахівці з України, Росії та інших пострадянських країн часто шукають роботу в США або країнах Європи, де високий попит на програмістів та інженерів. Це дозволяє їм отримати кращі умови праці, професійний розвиток та більш високі заробітки.

Низькокваліфікована та некваліфікована трудова міграція відноситься до переміщення осіб, які працюють на низькокваліфікованих посадах, таких як будівельники, сільськогосподарські робітники, обслуговуючий персонал або домашні працівники. Ці мігранти часто їдуть в розвинені країни, де існує попит на таку робочу силу, зазвичай в секторах, що не вимагають високого рівня освіти, але є важливими для економіки. Наприклад, велика кількість робітників з Центральної та Східної Європи, особливо з Польщі, Румунії, Болгарії, виїжджає до Німеччини, Великої Британії або Франції, щоб працювати в будівельному секторі або в сільському господарстві. Вони здебільшого виконують фізично важку працю, яка є необхідною для функціонування економіки приймаючих країн, але зазвичай отримують менше, ніж висококваліфіковані працівники.[27]

За терміном перебування трудова міграція поділяється на тимчасову та постійну. Тимчасова трудова міграція охоплює осіб, які виїжджають на роботу на певний період часу, після чого вони повертаються на батьківщину. Це можуть бути сезонні працівники, які працюють, наприклад, у сільському господарстві або в туристичній сфері під час високого сезону. Такі мігранти часто приїжджають за контрактом, і їхня робота обмежена певним терміном. Типовим прикладом є трудові мігранти з Східної Європи, які працюють у сільському господарстві в Великій Британії або Німеччині в сезон збору

урожаю. Постійна трудова міграція, на відміну від тимчасової, включає осіб, які змінюють свою країну проживання на постійній основі, часто з метою натуралізації. Це можуть бути трудові мігранти, які переїжджають разом з сім'єю і інтегруються в нове суспільство. Для таких осіб зміна країни проживання стає новим етапом життя. Приміром, багато українців, росіян, а також мігрантів з інших країн СНД, після кількох років роботи в Польщі чи Німеччині, приймають рішення про постійне проживання і отримання громадянства в цих країнах.[7]

Міжнародна трудова міграція також поділяється за напрямками руху. Міграція з країн, що розвиваються, до розвинених країн є одним з найбільш поширених типів трудової міграції. Вона включає працівників з країн Азії, Африки та Латинської Америки, які шукають кращих економічних можливостей у розвинених країнах Європи, США, Канаді чи Австралії. Це переважно трудова міграція висококваліфікованих фахівців, а також низькокваліфікованих робітників, зокрема в будівництві та сільському господарстві. Внутрішньорегіональна міграція є типом міграції, коли люди переміщуються між країнами одного регіону, такими як Європейський Союз чи Співдружність Незалежних Держав (СНД). Цей тип міграції є досить поширеним серед країн з економічно розвиненими ринками праці, де трудові мігранти можуть знайти роботу без значних бар'єрів для перетину кордонів. Прикладом такої міграції є мігранти з Польщі або Румунії, які працюють в інших країнах ЄС, таких як Німеччина, Франція або Великобританія. Зворотна міграція включає повернення трудових мігрантів на батьківщину після певного часу, проведеного за кордоном. Це може бути результатом економічних, соціальних чи політичних факторів, а також бажанням покращити умови життя в рідній країні, де мігранти можуть використати здобуті знання і навички для розвитку місцевої економіки. Наприклад, після кількох років роботи в Європі багато мігрантів з України чи інших пострадянських країн повертаються додому, щоб започаткувати власний бізнес або працювати в нових умовах на ринку праці.

Ці різноманітні форми міжнародної трудової міграції мають значний вплив як на країни, що експортують робочу силу, так і на країни, що приймають мігрантів, змінюючи економічну та соціальну ситуацію в обох типах країн.[9]

1.2. Вплив глобалізації на процеси трудової міграції

Глобалізація є багатовимірним та складним процесом, що має важливі наслідки для економіки, політики та соціальних структур країн по всьому світу. Це явище відзначається посиленням інтеграції між державами та народами, що виражається через інтенсивні зв'язки на рівні економіки, технологій, культури та політики. Вона сприяє значним змінам у функціонуванні національних економік, формуванню нових соціальних реалій та трансформації міжнародних відносин. Основною метою глобалізації є створення єдиного глобального ринку, який дозволяє більш вільно обмінюватися товарами, послугами, капіталом та робочою силою.

Економічний аспект глобалізації виявляється в інтеграції економік різних країн у єдиний глобальний ринок. Інтенсивний розвиток торгівлі, зокрема завдяки зменшенню митних бар'єрів і встановленню торгових угод між державами, дозволяє країнам отримати доступ до нових ринків та збільшити експорт. Це відкриває нові можливості для бізнесу та забезпечує зростання продуктивності. Наприклад, в 1995 році, після створення Світової організації торгівлі (СОТ), глобальна торгівля товарами та послугами значно зросла, що підтверджується статистичними даними. За оцінками Світового банку, обсяг міжнародної торгівлі за останні 25 років зріс у чотири рази. Важливими прикладами є економічні зони, які забезпечують вільну торгівлю між країнами, такі як Європейський Союз, Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA) та угода між країнами АСЕАН.

Політичний аспект глобалізації передбачає зміцнення міжнародних відносин і співпраці між країнами на основі спільних інтересів і стандартів. Важливою складовою є участь держав у міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк,

які мають вагомe значення у прийнятті глобальних рішень, що стосуються економічної та політичної стабільності. Також одним з проявів політичної глобалізації є розширення впливу міжнародних угод та договорів, які регулюють такі питання, як екологічні стандарти, правова допомога, боротьба з тероризмом або зміна клімату. Це сприяє тому, що країни, навіть якщо вони не є великими економічними акторами, можуть мати суттєвий вплив на міжнародні процеси через політичну кооперацію.

Соціальний аспект глобалізації відображається у зростаючій взаємозалежності культур, що є наслідком інтенсивних контактів між різними народами через міграцію, інформаційні технології та медіа. В результаті глобалізації соціальні структури суспільств починають перетинатися, виникають нові культурні, релігійні та соціальні тенденції. З одного боку, це може призвести до уніфікації, з іншого — до поширення різноманітних культурних практик та традицій. Так, можна спостерігати розвиток глобальних культурних феноменів, як наприклад, популярність західних фільмів, музики та моди, що мають вплив у всьому світі, а також активне впровадження нових технологій у побут, таких як соціальні медіа, що значно змінили способи взаємодії людей між собою.[33]

У контексті трудової міграції глобалізація має великий вплив на процеси переміщення робочої сили по всьому світу. Відкриття нових ринків праці та зниження бар'єрів для міжнародної мобільності дозволяють людям з країн з низьким рівнем доходів шукати роботу в розвинених країнах. Так, наприклад, зростання економік Китаю, Індії та деяких країн Африки стало рушійною силою для трудової міграції, зокрема до Європи, Північної Америки та Близького Сходу. У 2020 році Світовий банк повідомив, що міжнародні грошові перекази, які надходять від трудових мігрантів до їхніх країн, склали близько 700 мільярдів доларів США, що стало важливою складовою економіки багатьох країн.

Крім того, глобалізація сприяє розвитку технологічних і комунікаційних інструментів, що значно полегшують міжнародну трудову міграцію.

Використання цифрових платформ, таких як Upwork або Freelancer, дозволяє фахівцям з різних країн працювати на замовлення компаній в інших куточках світу без необхідності фізично переїжджати. Ці інновації також дозволяють компаніям набирати робочу силу на основі кваліфікацій, а не географічної приналежності.

Важливою частиною глобалізації є також збільшення ризиків і викликів, з якими стикаються країни через інтернаціоналізацію економічних і соціальних процесів. Одним із таких викликів є економічні кризи, які мають глобальний характер, наприклад, фінансова криза 2008 року. Вона продемонструвала, як економічні потрясіння в одній частині світу можуть миттєво впливати на фінансові системи інших країн.[27]

Зростання мобільності робочої сили є одним з найбільш значущих аспектів глобалізації, що відображає посилення інтернаціональних зв'язків на ринку праці. Важливим чинником цього процесу є полегшення візових та міграційних процедур, які дають мігрантам більше можливостей для пошуку роботи в інших країнах. Наприклад, багато розвинених країн, таких як країни Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки, Канаду та Австралію, спростили процес отримання робочих віз для певних категорій працівників, зокрема для висококваліфікованих фахівців у таких галузях, як інформаційні технології, медицина, наука та інженерія. В результаті, люди з різних куточків світу можуть без значних перешкод знаходити можливості для працевлаштування в інших країнах, що дає змогу не лише підвищити рівень їхнього життя, а й значно сприяє розвитку економік країн-реципієнтів.

Наприклад, в Європі існують спеціалізовані програми для працівників висококваліфікованих професій, такі як Голуба карта ЄС, яка дозволяє фахівцям з неєвропейських країн отримати роботу в країнах Європи за спрощеною процедурою. У Сполучених Штатах Америки також існують візи H-1B для висококваліфікованих працівників, які забезпечують значну мобільність робочої сили та дозволяють іноземним фахівцям працювати у найбільших американських компаніях. Технічний прогрес і розвиток онлайн платформ для

пошуку роботи, таких як LinkedIn, Indeed, Glassdoor, також сприяють підвищенню мобільності, дозволяючи роботодавцям та кандидатам з різних країн швидко знаходити один одного та укласти угоди.

Одним із суттєвих факторів, що впливають на мобільність робочої сили, є розвиток міжнародних компаній, зокрема транснаціональних корпорацій (ТНК), які потребують мобільної та кваліфікованої робочої сили. Транснаціональні корпорації — це компанії, які мають філії, виробничі потужності та бізнес-операції в кількох країнах. Вони активно залучають іноземних працівників для виконання різноманітних завдань на глобальних ринках. Міжнародні корпорації, такі як Google, Microsoft, IBM, Apple, або автомобільні гіганти на кшталт Volkswagen та Toyota, потребують працівників не лише у своїх країнах походження, а й у тих країнах, де вони ведуть бізнес або мають виробничі потужності.[10]

ТНК часто створюють можливості для працівників з різних країн, оскільки вони здатні організувати роботу в межах глобальних офісів, використовуючи різні форми трудових контрактів, включаючи тимчасові або довгострокові місії в інших країнах. Згідно з даними Світового банку, на сьогодні близько 10% глобальної робочої сили зайняті у транснаціональних компаніях, і цей відсоток має тенденцію до зростання. Мобільність працівників таких компаній може бути дуже швидкою та ефективною, оскільки ці організації активно створюють внутрішні програми переміщення співробітників між філіями та офісами по всьому світу. Це дозволяє працівникам не лише вдосконалювати свою кар'єру, а й отримувати можливості для професійного розвитку, а також сприяє збільшенню обсягу економічної діяльності в країнах, що приймають цих працівників.[34]

Таким чином, зростання мобільності робочої сили і розвиток міжнародних корпорацій є тісно пов'язаними процесами, що активно сприяють розвитку трудової міграції. Ці фактори дозволяють зменшити бар'єри на ринку праці для мігрантів і забезпечують глобальну інтеграцію економік та компаній. У свою чергу, зростання кількості кваліфікованих працівників, які

переміщуються по всьому світу, є важливим двигуном розвитку не лише для компаній, а й для країн, які отримують цінні людські ресурси для своїх економік.

Основні фактори, які стимулюють зростання трудової міграції в умовах глобалізації наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Основні фактори, які стимулюють зростання трудової міграції в умовах
глобалізації

Фактор	Опис
Полегшення візових та міграційних процедур	Зниження бар'єрів для мігрантів через спрощення візових процесів та зручніші умови для переміщення працівників між країнами.
Зростання попиту на робочу силу	Потреба у кваліфікованих працівниках в економіках країн-реципієнтів, зокрема у технологічних, медичних та інженерних галузях.
Розвиток міжнародних компаній	Поширення транснаціональних корпорацій, які потребують мобільної та кваліфікованої робочої сили для своїх глобальних операцій.
Економічні та політичні фактори	Нерівність в рівнях заробітних плат, високий рівень безробіття в країнах-донорах, що стимулює людей шукати роботу в інших країнах.
Глобалізація інформаційних технологій	Розвиток інтернету та онлайн платформ для працевлаштування, що дозволяє кандидатам та роботодавцям з різних країн легко знаходити один одного.
Зростання грошових переказів	Мігранти активно пересилають гроші на батьківщину, що сприяє економічному розвитку країн-експортерів робочої сили та підвищує привабливість міграції.
Сезонні коливання попиту на працю	У деяких секторах економіки, таких як сільське господарство чи будівництво, виникають тимчасові попити на робочу силу, що сприяє сезонній міграції.
Нерівність рівня життя між країнами	Великий розрив в рівні життя та соціальних благ у різних країнах стимулює міграцію, особливо серед людей, що шукають кращі умови для життя та роботи.
Глобальні економічні кризи	Під час економічних криз у деяких країнах люди шукають можливості для працевлаштування в більш стабільних економіках.

Джерело: складено автором на основі [16]

Зростання висококваліфікованої трудової міграції є одним з основних наслідків глобалізації, оскільки економічні потреби різних регіонів стають все більш інтернаціональними. У сучасних умовах висококваліфіковані фахівці, зокрема у таких галузях, як інформаційні технології, наука та медицина, все

частіше шукають можливості для працевлаштування в інших країнах. Це стає можливим завдяки зростанню глобальної економічної інтеграції та розвитку технологій, що дозволяють фахівцям переміщатися на роботу в інші регіони. Країни-реципієнти таких мігрантів, як правило, мають високий попит на кваліфіковану робочу силу у зв'язку з розвитком своїх технологічних секторів або потребами в інноваціях.

Так, наприклад, багато країн Європи та Північної Америки активно запрошують ІТ-фахівців та науковців, забезпечуючи для них пільгові умови для отримання віз або дозволів на роботу. Іншими словами, міграція висококваліфікованих працівників є однією з найважливіших тенденцій глобалізації, що дозволяє країнам-реципієнтам отримувати необхідні людські ресурси для розвитку інноваційних індустрій. Це взаємовигідний процес: країни-експортери здобувають економічні вигоди від грошових переказів та підвищення рівня життя своїх громадян, а країни-реципієнти отримують кваліфіковану робочу силу, що дозволяє їм підтримувати високий рівень технологічного та економічного розвитку.[17]

Разом із зростанням висококваліфікованої трудової міграції спостерігається також поширення низькокваліфікованої праці, особливо у таких секторах, як сільське господарство та будівництво. Країни-реципієнти, які мають велику потребу у працівниках для виконання трудомістких та фізичних робіт, часто звертаються до іноземних трудових ресурсів, що заповнюють ці вакансії. Це явище відзначається у країнах, що перебувають на етапі економічного розвитку або мають високий попит на сезонну робочу силу. Мігранти з низьким рівнем кваліфікації працюють у сільському господарстві, де велика частина роботи є сезонною, а також в будівництві, яке потребує численних працівників для виконання фізичних робіт.

Наприклад, країни, як Сполучені Штати Америки, Канада та багато країн ЄС, мають довгу історію прийому низькокваліфікованої робочої сили з країн Латинської Америки, Східної Європи та Азії. Це дозволяє економікам цих країн підтримувати високі темпи розвитку в таких важливих секторах, як сільське

господарство, будівництво та обслуговування. При цьому, в країнах-експортерах робочої сили з'являються нові можливості для заробітку, що стимулює зростання економіки через грошові перекази, а також допомагає знизити рівень безробіття.[24]

Зміни у країнах-реципієнтах і країнах-експортерах робочої сили пов'язані з економічною політикою та інтеграцією цих країн до міжнародних економічних структур. Багато країн, зокрема в Європі та Північній Америці, з часом змінюють свою політику щодо трудової міграції, адаптуючись до нових економічних реалій. Інтеграція країн у міжнародні економічні організації, такі як Європейський Союз або Світова організація торгівлі, також створює нові можливості для трудової міграції, оскільки з'являються нові механізми для забезпечення мобільності робочої сили.

Водночас країни-експортери робочої сили часто проводять реформування економічної політики, зокрема у сфері освіти та професійної підготовки, щоб покращити рівень кваліфікації своїх громадян і скоротити залежність від зовнішнього попиту на працю. Однак, попри такі зміни, багато країн залишаються основними постачальниками робочої сили для більш розвинених економік, що стимулює подальший розвиток трудової міграції.

Міграція та освіта є важливими складовими процесу глобалізації, оскільки сприяють інтернаціоналізації знань, культурних обмінів і взаємодії науково-освітніх систем різних країн. Роль глобалізації в стимулюванні обміну студентами та фахівцями є значною, оскільки вона забезпечує доступ до міжнародних програм навчання, стипендій та інших можливостей для розвитку академічної та професійної мобільності. В умовах глобалізації країни активно розвивають різні форми міжнародного співробітництва у сфері освіти, що дозволяє студентам та молодим фахівцям здобувати освіту у закордонних навчальних закладах, а також отримувати доступ до передових знань і технологій.[25]

Міжнародні програми навчання та стипендії, які підтримуються урядами, університетами та міжнародними організаціями, сприяють більш гнучкому

обміну студентами та фахівцями між країнами. Наприклад, програми Erasmus+ в Європі, стипендії на навчання в США чи Канаді, а також різні освітні ініціативи в Азії надають студентам і професіоналам унікальну можливість не тільки отримати освіту на найвищому рівні, а й налагодити міжнародні контакти, що може допомогти їм в подальшій кар'єрі. Більше того, країни з розвинутою економікою, такі як США, Великобританія та Німеччина, активно залучають міжнародних студентів та фахівців, пропонуючи їм не лише освітні програми, але й можливості для працевлаштування після завершення навчання. Це сприяє зростанню міграції, а також дозволяє країнам-реципієнтам отримати кваліфіковану робочу силу.

З іншого боку, країни-експортери робочої сили також стають учасниками цього процесу, оскільки великі обсяги талановитих студентів і фахівців, які здобувають освіту за кордоном, з часом повертаються додому з новими знаннями, навичками та досвідом, що допомагає розвитку національних економік. Наприклад, студенти з Індії, Китаю, Бразилії чи країн Африки часто навчаються в західних університетах, а потім вносять вагомий вклад у розвиток своїх країн, приносячи інновації та новітні технології.

Глобалізація також сприяє розвитку науково-технічного потенціалу, оскільки забезпечує доступ до новітніх технологій і знань, які є ключовими для розвитку таких важливих галузей, як інформаційні технології, біотехнології, екологія, нанотехнології та інші. У цих секторах є величезний попит на висококваліфіковану робочу силу, тому глобалізація виступає каталізатором мобільності фахівців, які займаються дослідженнями та розробками в цих галузях.[11]

Наприклад, у таких країнах, як США, Великобританія, Швейцарія та Німеччина, зосереджені передові технології в інформаційних технологіях та біотехнологіях, і ці країни активно залучають міжнародних фахівців, які можуть заповнити вакантні місця в інноваційних секторах. Завдяки глобалізації, фахівці з таких країн, як Індія, Китай та країни Східної Європи, мають змогу працювати

в цих передових галузях, що сприяє розвитку нових технологій, продуктів та послуг, що в свою чергу впливає на зростання економік.

У цьому контексті важливим є також створення глобальних науково-дослідних центрів та спільних програм для розвитку нових технологій, які можуть об'єднувати ресурси та інтелектуальний потенціал багатьох країн. Глобалізація дозволяє державам працювати в умовах більшої конкуренції, надаючи їм доступ до міжнародних науково-дослідних мереж та проектів, що є основою для створення інновацій та вдосконалення науково-технічного потенціалу.

Таким чином, глобалізація не лише забезпечує більш ефективний обмін знаннями та технологіями, а й стимулює розвиток сучасних науково-технічних галузей, які потребують висококваліфікованої робочої сили, що створює сприятливі умови для розвитку економік та наукових досягнень у глобальному масштабі.[13]

Інтернет та цифровізація стали важливими драйверами змін у процесах трудової міграції, оскільки вони відкрили нові можливості для працевлаштування, зокрема через дистанційну роботу та онлайн-платформи. З розвитком Інтернету та цифрових технологій працівники з різних куточків світу отримали доступ до міжнародних ринків праці без необхідності фізичного переміщення до інших країн. Це означає, що завдяки розвитку технологій та глобалізації працівники можуть працювати на іноземні компанії чи клієнтів, залишаючись у своїй рідній країні.

Цифровізація дозволяє здійснювати так звану «віддалену» або «дистанційну» роботу, яка стає все більш популярною в умовах сучасних технологій. Така робота охоплює різні галузі, зокрема інформаційні технології, дизайн, маркетинг, консультаційні послуги, а також багато інших професій, де головним інструментом є Інтернет. Наприклад, розробники програмного забезпечення, графічні дизайнери, маркетологи чи журналісти можуть працювати на компанії або клієнтів з інших країн, не покидаючи свого дому, і мають можливість працевлаштовуватись у різних частинах світу.

Цей процес особливо підкреслюється розвитком онлайн-платформ для працевлаштування, таких як Upwork, Freelancer, Fiverr, Toptal, які створюють цифрові ринки праці. Ці платформи дозволяють фахівцям з усього світу знаходити роботу, пропонувати свої послуги і виконувати завдання без необхідності фізично перебувати в іншій країні. За допомогою цих платформ фахівці можуть співпрацювати з компаніями з різних континентів, отримувати оплату за виконану роботу і будувати кар'єру в міжнародному контексті, при цьому залишаючись у своїй рідній країні.[14]

Наприклад, Upwork та Freelancer дозволяють роботодавцям публікувати вакансії або проекти, які фахівці з різних країн можуть виконувати на умовах контракту. Це може бути одноразова робота або довгострокові проекти, де фахівець може працювати за гнучким графіком. Платформи також дають змогу оцінювати роботу за допомогою рейтингових систем, що дозволяє як роботодавцям, так і працівникам перевіряти репутацію один одного. Це створює зручну та прозору середу для взаємодії на глобальному ринку праці.

Цифровізація також відкрила нові можливості для фрілансерів, які працюють у різних галузях. Наприклад, багато дизайнерів, письменників, IT-фахівців, перекладачів і консультантів знаходять роботу через ці платформи, виконуючи завдання для міжнародних компаній або приватних осіб. Завдяки таким платформам, працівники можуть працювати з клієнтами з різних частин світу, не обмежуючись географічними кордонами.

Крім того, такі платформи, як Upwork та Freelancer, сприяють формуванню нових моделей зайнятості, які відрізняються від традиційних, створюючи більше можливостей для гнучкої роботи, часткової зайнятості чи тимчасових контрактів, що є важливим аспектом для тих, хто шукає більш автономний або нестабільний графік роботи. Це також відкриває нові перспективи для людей з різних регіонів, де місцевий ринок праці може бути обмеженим або менш розвинутим.[41]

Цифрові платформи також підвищують доступність та рівність на ринку праці, оскільки дозволяють навіть людям з невеликих або віддалених населених

пунктів знайти роботу у великих компаніях і працювати з клієнтами з інших країн. Це має особливо велике значення для країн з розвиваючимися економіками, де рівень безробіття може бути вищим, а доступ до традиційних робочих місць обмежений. Деталізовано вплив фактору цифровізації у табл.1.4.

Таблиця 1.4

Вплив цифровізації на міжнародну трудову міграцію

Фактор	Опис впливу
Зростання дистанційної роботи	Цифровізація дозволяє працівникам з різних країн виконувати завдання без фізичного пересування, відкриваючи нові можливості для працевлаштування в міжнародному контексті.
Глобальні платформи для працевлаштування	Онлайн-платформи, такі як Upwork, Freelancer, Toptal, дають можливість фахівцям з різних країн знаходити роботу і пропонувати свої послуги на міжнародному ринку праці.
Розширення доступу до міжнародного ринку праці	Цифровізація сприяє залученню працівників з віддалених чи економічно менш розвинутих регіонів до глобального ринку праці, зокрема через Інтернет-платформи.
Гнучка зайнятість і фріланс	Зростання популярності гнучких форм зайнятості (фріланс, тимчасова робота, часткова зайнятість) завдяки цифровим платформам, які дозволяють працювати на міжнародних клієнтів.
Створення нових професій та індустрій	Цифровізація сприяє виникненню нових професій (наприклад, у сфері ІТ, креативних індустрій, онлайн-консалтингу), що збільшує попит на висококваліфікованих працівників з різних країн.
Полегшення мобільності працівників	Завдяки цифровим платформам з'являється можливість для швидкої адаптації до нових ринків праці, не покидаючи країни, що знижує бар'єри для міграції та забезпечує більшу мобільність.

Джерело: створено автором

Вплив глобалізаційних процесів на міжнародну трудову міграцію стає відчутнішим щороку. Ігнорувати це не може зараз фактично жодна країна світу.

1.3. Основні підходи до регулювання трудової міграції

Основні підходи до регулювання трудової міграції є багатограними і залежать від взаємодії міжнародних та національних органів влади, а також від специфіки кожної окремої країни. Вони включають міжнародні угоди та конвенції, національні законодавства та політики, а також програмні ініціативи, спрямовані на забезпечення прав і безпеки трудових мігрантів. Міжнародна координація, зокрема через різні міжнародні організації, створює спільну правову та регуляторну основу для управління трудовою міграцією.

Міжнародні угоди, що визначають правила трудової міграції, виконують важливу роль у забезпеченні правового регулювання цього процесу. Однією з основних організацій у цій сфері є Міжнародна організація праці (МОП), яка прийняла ряд конвенцій, що встановлюють мінімальні стандарти для трудових мігрантів. Однією з таких є Конвенція № 97 «Про трудову міграцію (мінімальні норми)», що вимагає від держав-членів надавати мігрантам рівні умови праці і соціального забезпечення на рівні з громадянами цих країн. Крім того, на додаток до цих документів, важливою є роль Конвенції МОП № 143, яка регулює міграцію в контексті міжнародної економічної інтеграції та надає більш широке охоплення правам трудових мігрантів. Уніфікація цих стандартів сприяє тому, щоб трудові мігранти мали доступ до соціальних гарантій, захисту від експлуатації та дискримінації, а також рівних можливостей для працевлаштування.[7]

З іншого боку, національні законодавства кожної країни визначають специфічні умови для трудових мігрантів. У країнах, що імпортують робочу силу, законодавство часто включає візову політику, процедури отримання дозволів на роботу, вимоги до трудових контрактів та соціальних гарантій. У Великобританії, наприклад, система Points-Based Immigration, введена після Brexit, дозволяє іммігрантам отримувати візи, якщо вони відповідають вимогам щодо кваліфікації, заробітної плати та знання англійської мови. Це дозволяє країні залучати висококваліфіковану робочу силу, одночасно обмежуючи потік некваліфікованих мігрантів. Подібним чином, в Сингапурі, держава встановлює строгі вимоги до кваліфікації працівників у сферах технологій, науки та медицини, при цьому забезпечуючи захист національних працівників від конкуренції з боку іноземців у низькокваліфікованих сферах.

Крім того, важливою є роль таких міжнародних організацій, як ООН та МОП, у створенні глобальних стандартів для захисту трудових мігрантів. Вони активно працюють над тим, щоб забезпечити трудових мігрантів правами на соціальний захист, медичне обслуговування, право на освіту, а також боротися з експлуатацією та дискримінацією. Наприклад, в рамках ООН існує спеціальна

Програма для трудових мігрантів, яка передбачає моніторинг умов праці мігрантів, розробку рекомендацій для країн, що імпортують робочу силу, і активне просування прав трудових мігрантів через проведення міжнародних конференцій та круглих столів.[6]

Щодо національних політик, то країни часто запроваджують різноманітні програми та ініціативи для забезпечення управління трудовою міграцією. У Канаді, наприклад, реалізована програма Temporary Foreign Worker Program, яка дозволяє роботодавцям наймати іноземних працівників для заповнення вакансій на тимчасовій основі, але при цьому з обов'язковим забезпеченням мінімальних умов праці та захисту прав трудових мігрантів. В Україні також є ініціативи щодо полегшення процесу працевлаштування для мігрантів, зокрема через спрощену систему видачі дозволів на працевлаштування для іноземців та спеціальні програми для залучення висококваліфікованих фахівців у сфері IT та науки.

Такі ініціативи також включають різні типи візових квот і трудових дозволів. Наприклад, в Австралії існують спеціалізовані програми для працівників сільського господарства, де іноземці можуть працювати на фермах за короткостроковими контрактами. Такі програми дозволяють збалансувати потреби країни в робочій силі і забезпечити належний рівень захисту прав працівників. Інші країни, як Нова Зеландія, пропонують програми для постійної міграції, де йде відбір мігрантів за допомогою системи балів, що оцінює їхню кваліфікацію, досвід та знання мов. Це дозволяє країні залучати мігрантів, які зможуть позитивно вплинути на розвиток економіки, одночасно забезпечуючи справедливість та рівність умов для всіх працівників.

У результаті цих зусиль трудова міграція, в рамках глобалізації, може бути належним чином регульована через створення нормативних актів, що відповідають міжнародним стандартам і гарантують як економічну вигоду для країн-реципієнтів, так і права та безпеку для трудових мігрантів.

Вплив економічних факторів на трудову міграцію є одним з основних аспектів, який визначає обсяги та напрямки переміщення робочої сили між

країнами. Один із ключових економічних факторів, який сприяє міграції, це попит на робочу силу. Країни з розвиненими економіками часто мають високий попит на працівників у різних галузях, включаючи будівництво, медицину, інформаційні технології та інші висококваліфіковані спеціальності. Це дає можливість мігрантам з країн з меншим рівнем розвитку знаходити можливості для працевлаштування в країнах з більшою кількістю вакансій та високими зарплатами. Наприклад, в Об'єднаних Арабських Еміратах спостерігається постійний попит на працівників у будівництві та сервісному секторі, що спонукає великі потоки трудових мігрантів, особливо з Індії, Пакистану та інших країн Азії. Водночас країни з розвинутою економікою, як США або Канаду, запрошують висококваліфіковану робочу силу в технологічні та інженерні сфери, що створює можливості для працівників з країн, де рівень освіти та технологічного розвитку є нижчим.

Рівень заробітних плат є важливим стимулом для трудової міграції, оскільки вищі доходи на нових робочих місцях в інших країнах можуть значно покращити фінансове становище мігрантів. Наприклад, мігранти з країн Східної Європи, таких як Болгарія або Румунія, активно переїжджають до Великобританії та Німеччини в пошуках кращих умов праці і більш високих заробітків. У країнах з розвинутою економікою, де заробітні плати на рівні кваліфікованих спеціалістів значно вищі, ніж в країнах, що розвиваються, трудова міграція стає важливим фактором стабільності та розвитку ринку праці. Країни, що приймають мігрантів, часто переживають недостатність робочої сили в певних секторах, що призводить до відкриття програм для залучення працівників з-за кордону. Наприклад, в Канаді, Німеччині та Австралії існують програми, спрямовані на залучення висококваліфікованих працівників, таких як інженери та IT-фахівці, з країн, що мають нижчий рівень заробітних плат, таких як Індія чи Філіппіни.

Економічні кризи можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на трудову міграцію. У часи економічних спадів, коли рівень безробіття в країнах-реципієнтах збільшується, трудова міграція може зменшуватися через високий

рівень конкуренції за робочі місця. Наприклад, під час світової економічної кризи 2008 року багато країн Європейського Союзу стикнулися з високим рівнем безробіття, що негативно вплинуло на попит на мігрантів. Водночас економічні кризи в країнах-експортерах робочої сили можуть стимулювати міграцію в пошуках більш стабільних економічних умов. Кризові явища в таких країнах, як Сирія, Венесуела або Афганістан, спричинили потоки мігрантів у пошуках кращих умов життя та роботи. Це показує, як економічні коливання в окремих країнах можуть впливати на міграційні потоки в глобальному масштабі.[22]

Регулювання трудової міграції суттєво впливає на економіку як країн-реципієнтів, так і країн-експортерів робочої сили. Для країн, які є основними імпортерами робочої сили, регулювання міграційних процесів може означати створення сприятливих умов для інтеграції трудових мігрантів, що підвищує рівень виробництва в галузях, де спостерігається дефіцит працівників. Програми для залучення висококваліфікованих фахівців, таких як візові квоти або спрощене отримання дозволів на роботу, допомагають задовольнити потреби в критично важливих секторах економіки. Наприклад, Німеччина активно залучає інженерів та ІТ-спеціалістів з-за кордону, що сприяє розвитку технічних інновацій і наукових досліджень, а також позитивно позначається на рівні внутрішнього виробництва. Крім того, країни-реципієнти також можуть вигравати від економічного вкладу трудових мігрантів, які сплачують податки, витрачають гроші на споживчі товари і послуги, тим самим сприяючи зростанню національної економіки.

У країнах-експортерах робочої сили трудова міграція приносить як економічні переваги, так і певні виклики. Міграція може приносити важливі грошові перекази, які є значним джерелом валютних надходжень для багатьох країн. Наприклад, для Філіппін, Мексики та Індії грошові перекази від мігрантів є важливою частиною ВВП, що допомагає підтримувати економіку цих країн в періоди економічних труднощів. Однак, одночасно з цим, країни-експортери можуть стикатися з проблемами депопуляції в деяких регіонах, що веде до

скорочення робочої сили і зниження рівня розвитку певних галузей. Також, міграція висококваліфікованих працівників з бідніших країн може призводити до «витоку мізків», що негативно впливає на науково-технічний потенціал та інноваційний розвиток. Економічні ефекти від таких процесів деталізовано у табл. 1.5.

Таблиця 1.5.

Економічні ефекти для експортерів та країн реципієнтів робочої сили

Ефект	Країна експортер	Країна реципієнт
Грошові перекази від мігрантів	Збільшення валютних надходжень, що покращує економічну ситуацію в країні	Поповнення бюджету за рахунок соціальних внесків та податків від мігрантів, що сприяє розвитку соціальних програм
Витрати на організацію міграції	Витрати на підготовку та організацію міграційних процесів, зокрема навчання та адаптація мігрантів	Збільшення конкуренції на ринку праці може призвести до зниження заробітної плати у деяких секторах
Витік мізків	Втрата кваліфікованих кадрів, що негативно впливає на інноваційний розвиток	Притік кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили покращує економічну ситуацію в країні, особливо в секторі послуг
Зростання попиту на товари та послуги	Зростання споживчого попиту в країні за рахунок грошових переказів, що сприяє розвитку малого та середнього бізнесу	Покращення споживчого попиту завдяки додатковим грошовим потокам, що стимулює зростання економіки
Підвищення рівня освіти та кваліфікації трудових мігрантів	Міграція фахівців за кордон може призвести до покращення їх кваліфікації, однак втрата професіоналів в критичних секторах	Міграція кваліфікованих кадрів дозволяє швидше розвивати нові технології та інновації в країні

Джерело: створено автором на основі [12]

Механізми економічної інтеграції трудових мігрантів є важливими для забезпечення сталого розвитку міграційних процесів. Серед таких механізмів значну роль відіграє зменшення перешкод для працевлаштування, що дозволяє мігрантам отримувати доступ до національних ринків праці з мінімальними обмеженнями. Програми з перекваліфікації та навчання також є важливими інструментами для інтеграції мігрантів у нове робоче середовище. Наприклад, програми, які дозволяють мігрантам проходити мовні курси або додаткову професійну підготовку, сприяють кращій адаптації на новому ринку праці, що дозволяє не тільки збільшити їх шанси на працевлаштування, але й підвищити

їхню продуктивність. Для країни-реципієнта це також вигідно, оскільки це дозволяє скоротити адаптаційні витрати та покращити ефективність праці мігрантів.[21]

Роль міграційних податків і зборів в економіках країн-реципієнтів та країн-експортерів є суттєвою. Країни-реципієнти часто застосовують податки на заробітну плату мігрантів, що дозволяє державам збільшувати свої доходи та фінансувати соціальні програми. Зокрема, в країнах Європейського Союзу, таких як Франція та Німеччина, трудові мігранти сплачують соціальні внески, що забезпечує їм доступ до соціальних послуг, таких як медичне обслуговування та пенсії, але також дає додаткові фінансові надходження в державний бюджет. З іншого боку, країни-експортери робочої сили також можуть отримувати фінансові вигоди через грошові перекази, але для них існують також витрати на організацію процесу міграції, включаючи забезпечення навчання та кваліфікації потенційних мігрантів.

Трудова міграція має значний соціальний вплив на країни-експортери та країни-реципієнти. Вона змінює не тільки економічну ситуацію, але й демографічну структуру та соціальні взаємодії в обох типах країн. Розглянемо ці аспекти детальніше, зокрема міграцію та демографічні зміни, соціальні інтеграційні процеси та стратегії адаптації мігрантів.

З одного боку, трудова міграція сприяє демографічним змінам, оскільки в країнах-експортерах робочої сили спостерігається зменшення робочої сили, особливо у секторах, де мігранти займають основні позиції. Наприклад, у багатьох країнах Східної Європи, таких як Польща чи Румунія, спостерігається масова міграція молоді через економічні труднощі, що призводить до старіння населення та зниження потенціалу для економічного розвитку. Однак, з іншого боку, у країнах-реципієнтах, таких як США чи Німеччина, приплив трудових мігрантів часто допомагає компенсувати демографічні проблеми та забезпечує підтримку в секторі робочої сили, що старіє. Міграція може також полегшити проблему недостатньої кількості робочих рук у ряді галузей, таких як сільське господарство, будівництво, охорона здоров'я.

Соціальні інтеграційні процеси є важливою складовою в регулюванні трудової міграції. У країнах-реципієнтах уряди та місцеві органи влади часто розробляють політики, спрямовані на полегшення інтеграції мігрантів у соціальні системи. Це включає програми соціальної адаптації, які допомагають мігрантам адаптуватися до нових умов життя та роботи. Зазвичай такі програми містять освітні курси для дорослих мігрантів, мовні курси, допомогу в пошуку житла, соціальні послуги, а також правову допомогу для мігрантів, щоб вони могли легко орієнтуватися в правових і адміністративних питаннях. Наприклад, в Німеччині існують програми для інтеграції біженців і мігрантів, які включають мовні курси, інформування про культурні особливості, а також допомогу у знаходженні роботи.[7]

Механізми адаптації трудових мігрантів у країнах-реципієнтах не обмежуються лише мовними курсами та освітніми програмами. Більшість країн також пропонують інтеграційні програми, спрямовані на соціальну адаптацію. Наприклад, у Канаді мігранти можуть скористатися послугами державних агенцій, які допомагають їм адаптуватися до життя в новій країні, надаючи консультації з питань трудових прав, здоров'я, соціального забезпечення, а також допомогу у працевлаштуванні. Для біженців і шукачів притулку є додаткові програми підтримки, що включають надання житла та соціальної допомоги на початкових етапах інтеграції.

З точки зору соціального захисту, багато країн-реципієнтів, особливо розвинених, мають системи соціального забезпечення для трудових мігрантів. Міграція не тільки впливає на економіку, але й на соціальні програми, такі як охорона здоров'я, пенсії та соціальні виплати. Міграція дає країнам можливість заповнити вакансії в соціальних секторах, таких як медицина, наука, освітні послуги, а також допомагає знизити навантаження на пенсійні системи. Проте в деяких країнах виникають проблеми через те, що трудові мігранти не завжди можуть отримати доступ до цих програм або отримують обмежене покриття в рамках соціальних виплат.

Що стосується соціального захисту трудових мігрантів у країнах, з яких вони виїжджають, то більшість таких країн намагаються зберігати для своїх громадян соціальні гарантії навіть під час міграції. Це може включати збереження медичного страхування, пенсійних виплат або інших соціальних послуг на період перебування мігранта за кордоном. Наприклад, у країнах, таких як Україна, існують програми для мігрантів, які дозволяють їм отримувати медичну допомогу чи зберігати право на пенсію, навіть перебуваючи за межами країни. Проте для таких програм часто потрібно дотримуватись спеціальних процедур і формальностей.

Соціальна інтеграція трудових мігрантів є важливою складовою політики багатьох країн. Вона не лише допомагає забезпечити легітимність трудової міграції, а й сприяє розвитку загального соціального середовища, яке підтримує різноманіття культур і етнічних груп. Уряди повинні створювати політики, які зменшують дискримінацію та стигматизацію мігрантів, а також допомагають інтегрувати їх у місцеві громади. Таким чином, трудова міграція має значний вплив на соціальні системи країн, і для забезпечення сталого розвитку необхідно активно розвивати стратегії соціальної інтеграції.

Огляд адміністративних процедур для контролю трудової міграції є важливою складовою стратегії управління міграційними потоками. Ці процедури включають кілька основних аспектів, які забезпечують ефективний контроль за переміщенням трудових мігрантів між країнами.

Візова політика є одним із ключових елементів адміністративного контролю. Вона регулює в'їзд та перебування іноземних громадян на території країни-реципієнта. Візова політика різниться в залежності від типу працівника та його кваліфікації. Для висококваліфікованих фахівців, таких як медики або ІТ-спеціалісти, країни часто запроваджують спеціальні візи або дозволи, що спрощують процес отримання дозволу на роботу. Наприклад, візові програми для спеціалістів у США (H-1B) або Великій Британії (Tier 2) сприяють залученню кваліфікованої робочої сили. Для низькокваліфікованих працівників або сезонних робітників візова політика може бути більш обмеженою, з

вимогами щодо підтвердження необхідності робочої сили в конкретній галузі чи регіоні.

Перевірка правоздатності працівників є ще одним важливим аспектом контролю трудової міграції. Це включає процедури перевірки законності трудових договорів, наявності необхідних дозволів на роботу та перевірку відповідності кваліфікації мігранта вимогам країни-реципієнта. Уряди часто співпрацюють з роботодавцями для моніторингу відповідності умовам праці мігрантів, забезпечуючи таким чином виконання трудових прав, таких як рівні умови праці, заробітна плата та соціальні гарантії.

Трудові контракти є обов'язковою частиною процесу трудової міграції, оскільки вони встановлюють умови праці для іноземних працівників. Вони повинні відповідати національному законодавству, що регулює трудові відносини в країні-реципієнті, а також забезпечувати права працівника. Трудові контракти також є основою для надання дозволів на роботу і віз. Адміністративні органи часто здійснюють перевірки для запобігання нелегальній праці, контролюючи наявність таких контрактів у роботодавців і мігрантів.

Система управління міграцією є комплексною мережею органів, які займаються регулюванням потоків мігрантів, забезпечуючи виконання всіх адміністративних процедур. Міграційні служби, як правило, відповідають за створення реєстрів трудових мігрантів, у яких фіксуються дані про їх в'їзд, робочі місця та статус. Такі реєстри дозволяють урядам відслідковувати кількість мігрантів, місця їхнього перебування та види діяльності. Встановлення вимог до роботодавців також є важливою частиною цього процесу, оскільки роботодавці зобов'язані надавати докази про законність працевлаштування іноземців і відповідність умов праці вимогам законодавства країни.

Політика урядів країн щодо організації та координації трудової міграції включає впровадження механізмів співпраці на міжнародному рівні через організації, такі як Міжнародна організація праці (МОП) або ООН. Ці

організації допомагають розробляти рекомендації для країн-реципієнтів і країн-експортерів щодо забезпечення умов для законної та безпечної трудової міграції. Вони сприяють укладанню двосторонніх угод між країнами для регулювання мобільності робочої сили та захисту прав мігрантів.

Впровадження електронних платформ для реєстрації мігрантів є важливим кроком до спрощення адміністративних процедур та підвищення прозорості в процесі трудової міграції. Такі платформи дозволяють працівникам реєструватися в системі, подавати заявки на візи та робочі дозволи, а також стежити за статусом свого запиту. Вони також забезпечують доступ до національних ринків праці, дозволяючи мігрантам легше знаходити роботу, а роботодавцям — перевіряти дані про потенційних працівників. Наприклад, в Європейському Союзі діють платформи для реєстрації трудових мігрантів і запиту робочих дозволів, що дозволяє спростити процес легалізації праці для іноземців.

Ці адміністративні процедури та стратегії допомагають країнам краще управляти трудовою міграцією, забезпечуючи захист прав мігрантів та виконання економічних та соціальних потреб національних ринків праці.

Роль двосторонніх і багатосторонніх угод у регулюванні трудової міграції є важливою складовою сучасних міжнародних відносин. Ці угоди дозволяють країнам-реципієнтам та країнам-експортерам робочої сили встановлювати чіткі правила, які регулюють потоки трудових мігрантів, захищають права працівників і сприяють створенню справедливих умов праці.

Двосторонні угоди, укладені між двома країнами, надають можливість більш детально регулювати трудову міграцію між ними. Такі угоди можуть стосуватися широкого кола питань, від встановлення квот на кількість працівників, які можуть легально працювати в іншій країні, до забезпечення захисту прав трудових мігрантів, таких як рівні умови праці, забезпечення житлом, соціальне забезпечення та охорона здоров'я. Наприклад, угода між США та Мексикою, підписана в рамках так званої "Програми сезонних робітників", дозволяє мексиканським громадянам працювати в сільському

господарстві США на тимчасових умовах. Це дає змогу зменшити нелегальну міграцію і забезпечити потреби американських фермерів у працівниках в сезон збору врожаю. Водночас, угода передбачає права та гарантії для мігрантів, що працюють у США, таких як мінімальна заробітна плата, умови праці та соціальний захист.

Багатосторонні угоди мають більший масштаб і стосуються кількох країн або цілих регіонів, що дозволяє ефективніше регулювати трудову міграцію на більш широкому рівні. Одним із яскравих прикладів є угоди в межах Європейського Союзу, де країни-члени встановлюють спільні правила щодо трудової міграції. ЄС розробив ряд інструментів для регулювання трудової міграції, таких як програми для залучення висококваліфікованої робочої сили (Blue Card Scheme), а також спільні політики, що дозволяють громадянам країн-членів вільно переміщатися та працювати по всьому Союзу без додаткових візових вимог. Це дозволяє зменшити адміністративні бар'єри та підвищити мобільність робочої сили всередині ЄС, сприяючи розвитку економік країн-реципієнтів і забезпечуючи потреби в робочій силі.

Співпраця між країнами щодо боротьби з нелегальною міграцією та зловживаннями у сфері праці є важливою складовою частиною регулювання трудової міграції. Це включає спільні зусилля щодо контролю за нелегальними трудовими мігрантами, посилення перевірок на законність працевлаштування та боротьбу з експлуатацією працівників. Одним із прикладів такої співпраці є угода між Індією і державами Перської затоки, яка передбачає обмін інформацією щодо нелегальних мігрантів і боротьбу з експлуатацією працівників. Країни також спільно розробляють програми для попередження торгівлі людьми, а також механізми для покарання роботодавців, які порушують трудові права мігрантів.

Міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй (ООН) і Світовий банк, також відіграють ключову роль у формуванні загальних стандартів і норм для трудової міграції. МОП працює над створенням міжнародних стандартів для трудових мігрантів,

таких як Конвенція № 97 про трудову міграцію, яка гарантує права трудових мігрантів та забезпечує рівні умови праці для всіх працівників, незалежно від їхнього громадянства. Світовий банк та ООН надають фінансову та технічну допомогу країнам, що розвиваються, в галузі управління міграцією, допомагаючи їм створювати механізми для залучення та захисту трудових мігрантів. Наприклад, Світовий банк реалізує програми, спрямовані на розвиток трудових ринків у країнах-реципієнтах, а також на полегшення процесу працевлаштування для трудових мігрантів через навчальні програми та мобільні платформи для пошуку роботи.

Такі угоди та співпраця між країнами та міжнародними організаціями створюють умови для більш ефективного регулювання трудової міграції, захисту прав мігрантів і зменшення ризиків, пов'язаних з нелегальною міграцією та експлуатацією.

Розділ 2. Світовий досвід регулювання міжнародної трудової міграції

2.1. Політика ЄС у сфері трудової міграції

Політика Європейського Союзу у сфері трудової міграції базується на принципах, що формують єдину і взаємопов'язану систему управління міграційними потоками в межах ЄС. Важливим аспектом є принципи свободи пересування для громадян країн-членів ЄС, що дозволяють особам вільно переміщуватися, працювати та проживати в інших країнах Європейського Союзу. Цей принцип є основою для створення єдиного європейського ринку праці, на якому немає кордонів, що обмежують мобільність робочої сили серед держав-членів. Це важливе досягнення європейської інтеграції, яке сприяє не тільки економічному зростанню, але й соціальній та культурній інтеграції країн ЄС.

Європейський Союз також проводить політику, яка дає можливість працівникам з третіх країн (країни, що не є частинами ЄС) законно працевлаштовуватися в країнах-членах, якщо вони відповідають певним критеріям, що стосуються кваліфікації, рівня освіти та потреб на ринку праці. Для цього ЄС розробив інструменти, такі як "Blue Card" — система дозволів для висококваліфікованих працівників, яка дозволяє їм жити і працювати в країнах ЄС за умов дотримання певних вимог. Також важливим є розвиток спеціалізованих візових програм для сезонних працівників, які працюють в певних галузях, таких як сільське господарство чи будівництво, де є потреба в тимчасовій робочій силі.

Політика ЄС у галузі трудової міграції, з одного боку, сприяє мобільності робочої сили, а з іншого — орієнтована на забезпечення прав трудових мігрантів, захист їхніх соціальних прав і адаптацію до умов праці в нових країнах. Ключовим елементом цієї політики є забезпечення рівних умов для всіх працівників, незалежно від їхнього громадянства, і запобігання дискримінації на ринку праці. ЄС вимагає від країн-членів дотримання високих стандартів трудових прав, зокрема в питаннях заробітної плати, умов праці та соціального забезпечення для мігрантів. Ці принципи закріплені в різних директивах ЄС,

таких як Директива 2003/109/ЄС щодо прав довгострокових резидентів, яка забезпечує трудові права мігрантів, що перебувають в країнах ЄС протягом тривалого часу.

Європейський Союз також активно працює над розробкою політики, яка дозволяє зменшити негативні соціальні та економічні наслідки нелегальної міграції. Це включає в себе контроль за незаконними мігрантами, боротьбу з організованими злочинними мережами, які займаються незаконним перевезенням людей, а також забезпечення доступу до законних шляхів міграції, щоб зменшити тиск на держави, що стикаються з великим потоком нелегальних мігрантів.

Важливим елементом політики ЄС є інтеграція трудових мігрантів у соціальну та економічну структуру країн-членів. ЄС активно підтримує національні політики, спрямовані на інтеграцію мігрантів через освітні програми, курси мовної підготовки, професійне навчання та доступ до соціальних послуг. Політика ЄС сприяє розвитку соціальних стандартів і програм, які дозволяють мігрантам адаптуватися до нових умов життя і праці, тим самим знижуючи ризики соціальної напруги і посилення нерівності.

Роль ЄС у регулюванні міграційних потоків на рівні Європи полягає також у забезпеченні єдиного підходу до управління зовнішніми кордонами Євросоюзу. ЄС працює над розширенням співпраці з третіми країнами, зокрема з державами, що є основними джерелами трудових мігрантів. Це включає в себе укладання двосторонніх угод щодо трудової міграції, що дозволяють налаштувати механізми легальної міграції, визначити квоти для трудових мігрантів, а також запроваджувати спільні програми для боротьби з нелегальною міграцією. Угода з країнами Східної Європи та Південно-Східної Азії є яскравим прикладом політики співпраці в цій сфері.

Таким чином, політика ЄС у сфері трудової міграції є комплексною і багатоаспектною. Вона має на меті не лише забезпечити високий рівень економічної мобільності всередині Євросоюзу, але й створити належні умови для легальної міграції з третіх країн, надаючи можливості для розвитку

висококваліфікованих кадрів і одночасно підтримуючи соціальну стабільність у країнах-членах ЄС. Важливу роль у цьому процесі відіграють як законодавчі ініціативи на рівні ЄС, так і співпраця з країнами-мігрантами, що сприяє реалізації справедливих та прозорих механізмів міграції.

Механізми перевірки кваліфікацій трудових мігрантів та їх інтеграція на ринок праці в Європейському Союзі є ключовими елементами його трудової міграційної політики, що сприяють ефективному використанню мігрантами своїх навичок та досвіду для розвитку економік країн-реципієнтів. ЄС активно працює над створенням уніфікованих стандартів, які забезпечують належне визнання кваліфікацій і сприяють тому, щоб трудові мігранти могли легально та ефективно інтегруватися на ринок праці в межах Союзу. Одним із основних інструментів для досягнення цієї мети є Європейська система кваліфікацій, яка дає можливість мігрантам підтвердити свої дипломи та професійні навички.

Європейський Союз забезпечує низку механізмів для визнання іноземних кваліфікацій. Одним із найбільш відомих і важливих інструментів є Європейська мережа з визнання кваліфікацій (ENIC/NARIC), яка займається забезпеченням процесу визнання дипломів та кваліфікацій в різних країнах ЄС. Ця система дозволяє країнам-реципієнтам визначати, чи відповідають іноземні кваліфікації вимогам місцевих стандартів. Механізм визнання кваліфікацій є важливим для забезпечення високої мобільності трудових ресурсів у межах ЄС. Завдяки цьому механізму мігранти можуть підтвердити свої дипломи і досвід, що дозволяє їм легше працевлаштуватися в країнах Європейського Союзу.

Що стосується інтеграції мігрантів на ринок праці, ЄС розробив цілу низку політик, спрямованих на полегшення цього процесу. Одним із прикладів є проект ЄС щодо полегшення доступу трудових мігрантів до ринку праці за допомогою спеціальних трудових дозволів та процедур. Для кваліфікованих мігрантів, що хочуть працювати в країнах ЄС, був створений єдиний європейський трудовий дозвіл (EU Blue Card), який дозволяє висококваліфікованим працівникам отримувати доступ до ринку праці в більшості країн Євросоюзу. Ця ініціатива була запроваджена в 2009 році і є

прикладом того, як ЄС працює над спрощенням процедур для трудових мігрантів та заохочує приплив висококваліфікованих спеціалістів.

Важливим елементом інтеграції є також впровадження програм адаптації, таких як мовні курси та культурні програми, що сприяють кращому освоєнню мігрантами нових умов життя і роботи в країнах ЄС. Наприклад, у рамках Європейського фонду інтеграції було профінансовано кілька програм, які надають можливість трудовим мігрантам пройти мовні курси та отримати базові знання про соціальні і культурні норми країни перебування. Крім того, Європейська Комісія створила низку ініціатив, таких як програму "Integrating Immigrants in the Labour Market", яка підтримує держави-члени у розробці та впровадженні програм для сприяння соціальній та економічній інтеграції мігрантів.

ЄС також активно працює над вдосконаленням механізмів захисту трудових прав мігрантів у межах Союзу, оскільки трудова мобільність має бути забезпечена на рівних умовах для всіх працівників. Всі країни-члени ЄС повинні дотримуватися стандартів, які визначені Європейським законодавством, зокрема директивою про трудові міграції. Ці стандарти включають в себе захист прав мігрантів на рівні доступу до медичних послуг, соціального забезпечення та пенсійних накопичень. Європейський Союз також створив стандарти щодо умов праці для трудових мігрантів, забезпечуючи їм рівність з місцевими працівниками у відношенні до оплати праці, робочих умов та соціальних гарантій. Наприклад, одна з основних директив ЄС, D/2014/54/EU, гарантує, що трудові мігранти мають право на рівні умови праці та соціального захисту в країнах, де вони працюють.

Однак для інтеграції мігрантів недостатньо лише механізмів визнання кваліфікацій і правового захисту. Країни-члени ЄС активно займаються впровадженням політик, спрямованих на перекваліфікацію мігрантів або надання їм можливості для підвищення кваліфікації, що відповідає вимогам місцевих ринків праці. Багато європейських країн реалізують програми перепідготовки для трудових мігрантів, щоб допомогти їм адаптуватися до

нових економічних умов, а також змін на ринку праці. Наприклад, у Німеччині існують спеціальні програми для біженців та мігрантів, які надають можливість пройти курси з адаптації до ринку праці, включаючи навчання в таких галузях, як технічні спеціальності, охорона здоров'я, енергетика та інші. Такі програми сприяють не тільки підвищенню кваліфікації мігрантів, але й допомагають їм стати частиною робочої сили країни.

Трудова інтеграція та адаптація трудових мігрантів в Європейському Союзі є багатоступеневим процесом, який вимагає від урядів країн-членів скоординованої роботи на різних рівнях: від визнання кваліфікацій до гарантування рівних прав працівників і створення сприятливих умов для адаптації мігрантів. Усі ці заходи є частиною єдиного підходу, який дозволяє Європейському Союзу ефективно справлятися з викликами трудової міграції, а також отримувати вигоди від висококваліфікованих мігрантів, що сприяють розвитку економік країн ЄС.

Європейський Союз активно сприяє залученню висококваліфікованих кадрів та сезонних працівників через різні програми, спрямовані на задоволення потреб ринку праці своїх країн-членів. Ці програми не лише сприяють економічному розвитку, а й допомагають заповнювати вакансії в ключових секторах економіки, таких як інформаційні технології, медицина, сільське господарство та будівництво. Усі ці ініціативи мають на меті забезпечити ЄС кваліфікованою робочою силою, необхідною для сталого розвитку регіону.

Однією з основних програм Європейського Союзу є Європейська програма Blue Card, започаткована в 2009 році для залучення висококваліфікованих працівників з третіх країн. Метою цієї програми є створення єдиного робочого простору для кваліфікованих мігрантів, що дозволяє їм працювати в будь-якій з країн-членів ЄС на підставі єдиної процедури отримання дозволу на роботу. Для того щоб стати кандидатом на Blue Card, мігрант повинен мати вищу освіту або п'ятирічний досвід роботи в професії, що потребує високої кваліфікації. Крім того, програма встановлює мінімальні вимоги до рівня заробітної плати, який має бути вищим за середній

рівень у країні перебування, що забезпечує гідні умови праці для трудових мігрантів.

Статистика свідчить, що програма Blue Card активно працює на користь Європейського Союзу, оскільки кількість отримувачів Blue Card збільшується з року в рік. Згідно з даними Євростату, у 2022 році в країнах ЄС було видано понад 40 000 Blue Card для висококваліфікованих працівників. Найбільше заявок на отримання Blue Card подають фахівці з Індії, США, України та Філіппін, що свідчить про великий попит на цю програму серед професіоналів з розвинених країн та країн, що розвиваються. Це підтверджує ефективність програми в залученні найкращих кадрів у ключові сектори економіки, зокрема у галузі IT, медицини, інженерії та наукових досліджень.

Програма для сезонних працівників, започаткована в 2016 році, є ще одним важливим інструментом, яким ЄС керує для залучення робітників для виконання сезонних робіт. Сезонні працівники, зокрема в сільському господарстві, на будівництві та в туристичній сфері, є необхідними для багатьох країн ЄС, де сезонний попит на робочу силу є критично важливим для розвитку цих галузей. Сезонні візи надаються на термін до шести місяців, з можливістю продовження візи на наступні роки, якщо це передбачено національними умовами країни перебування.

Програма для сезонних працівників має значний попит серед країн, які мають потребу в робочій силі в періоди пікових сезонів, таких як збір урожаю, будівельні роботи влітку або посилена робота в туристичному секторі. Наприклад, Іспанія та Італія, як одні з найбільших отримувачів сезонних мігрантів, щорічно видають десятки тисяч сезонних віз. Програма дозволяє країнам ЄС залучати працівників з країн, що не є членами Союзу, таких як Албанія, Марокко та Молдова. У 2021 році Іспанія видала понад 50 000 сезонних робочих віз для працівників з країн Північної Африки та Східної Європи, що стало відповіддю на високий попит на сільськогосподарську працю в цій країні.

Незважаючи на очевидні переваги для економіки, програма для сезонних працівників також має свої складнощі. Однією з найбільших проблем є забезпечення прав мігрантів. Європейський Союз, враховуючи це, у 2014 році ухвалив Директиву ЄС про права сезонних працівників, яка встановлює вимоги щодо рівної оплати праці для мігрантів, забезпечення умов для достойного житла та доступу до медичних послуг. Ці заходи сприяють забезпеченню гідних умов для трудових мігрантів, що працюють у сільському господарстві та інших низькокваліфікованих секторах.

Програма для низькокваліфікованих працівників є ще одним важливим інструментом для заповнення вакансій у сектори, що стикаються з дефіцитом робочої сили. Зокрема, це стосується таких галузей, як будівництво, туризм та обслуговування. ЄС активно працює над створенням механізмів для залучення працівників з країн, що розвиваються, зокрема через механізми робочих віз, що дозволяють мігрантам працювати у низькокваліфікованих секторах на тимчасових основах. Оскільки ці програми часто покривають великі сегменти економіки, країни, як-от Німеччина, Франція та Італія, активно залучають працівників з країн Східної Європи, Африки та Азії.

У 2021 році Німеччина стала однією з основних країн, що отримала найбільшу кількість низькокваліфікованих працівників, особливо в таких сферах, як догляд за людьми, будівництво та сільське господарство. Країни, як-от Польща та Румунія, постачають значну кількість мігрантів, які працюють в таких сферах. Підтримка та захист прав трудових мігрантів у цій категорії є пріоритетом для ЄС, і для цього створюються відповідні правові та соціальні механізми.

Для забезпечення належних умов для трудових мігрантів Європейський Союз також підтримує програми захисту прав трудових мігрантів, які гарантують рівність умов праці та соціального забезпечення для всіх працівників, незалежно від їхнього походження або статусу. В рамках таких програм мігранти мають доступ до медичних послуг, освіти та інших

соціальних гарантій, що дозволяє забезпечити їхню соціальну інтеграцію в європейське суспільство.

Європейський Союз активно сприяє інтеграції трудових мігрантів у ринки праці країн-членів через різні програми, що мають на меті полегшити їх адаптацію до нових соціальних і культурних умов. Зважаючи на зростаючий попит на робочу силу в Європі, особливо в сферах з високими вимогами до кваліфікації, ЄС створює ефективні механізми для інтеграції мігрантів, що дозволяють використовувати їх потенціал на ринку праці в найбільш ефективний спосіб.

Однією з таких ініціатив є Програма інтеграції трудових мігрантів, яка орієнтована на покращення адаптації мігрантів до соціальних і трудових умов країн-членів ЄС. Програма передбачає комплекс заходів, спрямованих на навчання мігрантів, підтримку в культурній адаптації, надання доступу до соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, а також до системи освіти. Зокрема, в Німеччині програма Integration Courses є основним інструментом для інтеграції мігрантів у суспільство. Вона включає в себе курси з вивчення німецької мови, а також семінари, які допомагають зрозуміти культурні та соціальні особливості країни. Мігранти можуть отримати базові знання про правову систему, основи економіки та культури Німеччини, що дозволяє їм швидше адаптуватися в новому середовищі.

Окрім цього, Європейський Союз активно розвиває програми, що допомагають мігрантам підвищувати професійну кваліфікацію, щоб вони могли знайти роботу у відповідності до вимог європейських ринків праці. Для цього в ЄС запроваджено кілька програм, що допомагають з перекваліфікацією та професійною підготовкою трудових мігрантів. Зокрема, у Франції створено Фонд професійної підготовки для мігрантів, що дає можливість мігрантам здобувати нові навички в таких сферах, як інформаційні технології, охорона здоров'я, енергетика та інші, що дозволяє їм швидко адаптуватися до потреб ринку праці.

Загалом, ці програми забезпечують мігрантів необхідними інструментами для професійного розвитку, що дозволяє їм не лише працювати, а й робити вагомий внесок у розвиток економік країн-членів ЄС. Програми з адаптації та перекваліфікації допомагають значно знизити рівень безробіття серед трудових мігрантів, а також дозволяють інтегрувати їх у соціальні структури країн прийому. Важливо, що ці програми реалізуються на національному рівні, але підтримуються на рівні ЄС, що дозволяє забезпечити їх ефективність у межах усього союзу.

Не менш важливою ініціативою є програми мобільності студентів та молодих спеціалістів, такі як Erasmus+, які дають молодим людям з різних країн можливість здобувати освіту, практику та професійний досвід в Європі. Програма підтримує понад 10 мільйонів студентів, аспірантів, молодих працівників і волонтерів, що дає їм можливість отримати кваліфікацію, визнану в багатьох країнах ЄС. У межах цієї програми молоді люди можуть пройти стажування, працювати в міжнародних компаніях, а також брати участь у різних культурних обмінах, що сприяє розвитку міжкультурних контактів і взаєморозуміння.

Особливістю програми Erasmus+ є те, що вона охоплює не тільки громадян країн ЄС, але й студентів та молодих фахівців з країн, що не є членами союзу. Це дозволяє значно розширити можливості для навчання та працевлаштування молоді з різних куточків світу. Програма сприяє розвитку висококваліфікованих кадрів, які можуть знайти роботу в країнах ЄС, що має позитивний вплив на загальний рівень трудової мобільності в Європі.

Крім того, програми для молодих фахівців в ЄС відкривають нові можливості для розширення мобільності в межах Європи. Молоді спеціалісти мають можливість працювати в різних країнах ЄС, набираючи досвід і сприяючи розвитку економік країн-членів. Важливо, що ці програми дають можливість не лише здобути нові навички, а й сприяють зростанню інноваційності та розвитку нових галузей економіки в Європі. Студенти і молоді фахівці мають шанс працювати в найбільш динамічних сферах економіки, таких

як інформаційні технології, інженерія, медицина, біотехнології, що відповідає вимогам сучасного ринку праці.

У 2022 році програма Erasmus+ підтримала понад 10 мільйонів осіб, що є свідченням її ефективності та значущості для розвитку мобільності студентів та молодих фахівців. Крім того, програма сприяє створенню мережі міжнародних контактів між молодими людьми, що згодом позитивно впливає на їх кар'єрні можливості та інтеграцію в європейський ринок праці.

Таким чином, ініціативи ЄС з інтеграції трудових мігрантів, зокрема через адаптаційні програми та мобільність студентів і молодих фахівців, значно сприяють розвитку ринку праці в Європі та полегшують соціальну інтеграцію мігрантів. Ці програми створюють можливості для перекваліфікації та професійного розвитку, допомагають мігрантам знайти роботу та інтегруватися в суспільство, що є важливим фактором для стійкого розвитку європейських економік.

Принцип вільного руху робочої сили є одним із основоположних принципів функціонування Європейського Союзу, який має безпосередній вплив на економічну інтеграцію між країнами-членами. Цей принцип базується на концепції вільного пересування осіб у межах союзу, що забезпечує громадянам країн ЄС право працювати, навчатися, жити та здійснювати професійну діяльність у будь-якій з держав-членів без необхідності отримувати спеціальні дозволи на роботу чи візи. Це одна з чотирьох основних свобод, закріплених у Лісабонському договорі, і вона грає ключову роль у функціонуванні єдиного ринку праці ЄС. З моменту введення цього принципу була забезпечена не тільки більша мобільність робочої сили між державами, але й економічне зміцнення Європейського Союзу.

Одним із найбільших досягнень принципу вільного руху робочої сили є його сприяння розвитку єдиного ринку праці ЄС, який дозволяє оптимально розподіляти трудові ресурси відповідно до потреб національних економік. Завдяки цьому принципу країни можуть залучати потрібну їм робочу силу з інших держав-членів ЄС без обмежень, що дозволяє швидко реагувати на зміни

на ринку праці, зокрема при дефіциті кадрів у окремих секторах економіки. Для прикладу, низький рівень безробіття в таких країнах, як Німеччина чи Великобританія, змушує їх активно залучати працівників з країн Східної Європи, зокрема Польщі, Румунії та Болгарії, де рівень безробіття вищий. Вільний рух робочої сили дозволяє ці країни забезпечити необхідні трудові ресурси, що особливо важливо для галузей, де потрібні робітники з меншою кваліфікацією, таких як сільське господарство, будівництво або послуги.

Завдяки свободі руху робочої сили ЄС створює умови для зниження безробіття в регіонах з високим рівнем економічної нестабільності та сприяє збалансованому розвитку економік різних країн-членів. З іншого боку, країни з високим рівнем безробіття, такі як Іспанія чи Греція, отримують можливість залучати працівників з інших країн ЄС для забезпечення розвитку своїх ринків праці, а отже — і стабільності економічної ситуації.

Принцип вільного руху робочої сили також сприяє розвитку мобільності висококваліфікованих працівників у межах ЄС. ЄС активно залучає до себе спеціалістів з різних областей, таких як наука, медицина, техніка та інформаційні технології, що допомагає не лише задовольняти потреби ринку праці, а й сприяє розвитку інноваційних секторів економіки. Наприклад, Великобританія, Німеччина та Франція є основними центрами для кваліфікованих працівників, зокрема у сфері ІТ, інженерії та фінансів. Країни ЄС розробляють політики, які полегшують процес інтеграції цих фахівців на ринку праці, зокрема через розширення програм мобільності студентів і випускників та професіоналів.

Важливим аспектом є роль принципу вільного руху робочої сили у зростанні конкурентоспроможності Європейського Союзу в глобальному контексті. ЄС ставить перед собою завдання зберігати високу мобільність робочої сили не лише всередині союзу, а й залучати таланти з інших частин світу, що дає змогу підтримувати лідерство Європи в технологічних, наукових і виробничих секторах. Наприклад, для заповнення вакансій у науці, ІТ-сфері та медичній галузі Європа має спеціальні програми, такі як Європейська Карта для

висококваліфікованих працівників (Blue Card), що полегшує процес залучення фахівців із третіх країн. Така політика допомагає забезпечити відсутність дефіциту кваліфікованих кадрів і забезпечує стабільність на ринку праці, особливо в умовах високої конкуренції на глобальному ринку.

Принцип вільного руху також підтримує розвиток системи соціального забезпечення в межах ЄС. Оскільки працівники з різних країн можуть вільно переміщатися між державами-членами, ЄС розробляє механізми, які забезпечують їх рівні права щодо соціального захисту, зокрема в питаннях пенсій, медичного страхування та безробіття. Важливо, що для громадян ЄС держава-реципієнт забезпечує ті ж соціальні умови, що й для своїх громадян, зокрема в умовах охорони здоров'я та пенсійного забезпечення. Це також важливо для підтримки соціальної стабільності, оскільки дозволяє забезпечити рівність прав для трудових мігрантів у всіх країнах союзу.

Крім того, принцип вільного руху робочої сили має позитивний вплив на інтеграцію трудових мігрантів у країнах-членах ЄС. Завдяки цьому принципу мігранти з інших країн ЄС можуть легше адаптуватися до нових соціальних умов, адже більшість країн союзу володіють схожими правовими системами та соціальними стандартами. ЄС активно підтримує програми соціальної інтеграції, які допомагають трудовим мігрантам адаптуватися до нових умов праці та життя, зокрема через курси мови, програми культурної інтеграції та доступ до соціального захисту. Це сприяє розвитку солідарності між країнами та забезпечує більш рівні умови для всіх працівників.

Таким чином, принцип вільного руху робочої сили є основоположним елементом економічної інтеграції Європейського Союзу. Цей принцип не тільки забезпечує мобільність робочої сили між країнами-членами, але й сприяє розвитку єдиного ринку праці, підвищенню конкурентоспроможності ЄС, а також забезпечує рівні умови для трудових мігрантів, що веде до соціальної та економічної стабільності в межах союзу.

Умови в'їзду та працевлаштування для трудових мігрантів з третіх країн в Європейському Союзі мають чітко визначені правила, які регулюються через

різні типи віз і дозволів на перебування. Кожен тип візи чи дозволу відрізняється за умовами і вимогами, залежно від кваліфікації працівників, специфіки діяльності, тривалості перебування, а також двосторонніх угод, укладених між ЄС і країнами-експортерами робочої сили.

Для висококваліфікованих мігрантів, наприклад, введено спеціальні візи, що дозволяють їм працювати в ЄС, де є дефіцит кадрів у певних галузях, таких як інформаційні технології, наука, інженерія, медицина тощо. Це, зокрема, стосується країн, що мають зростаючий попит на кваліфіковану робочу силу, а також тих, які потребують фахівців у сферах інновацій та нових технологій. Механізм перевірки кваліфікацій трудових мігрантів включає детальний аналіз освітніх і професійних документів, а також проведення перевірок відповідності міжнародним стандартам та вимогам країн-членів ЄС. Система перевірки є складною та включає встановлення чітких критеріїв, що повинні виконувати кандидати на роботу, включаючи освітні сертифікати та досвід роботи.

Для низькокваліфікованих мігрантів ЄС пропонує інші типи дозволів на роботу, зазвичай на тимчасовій основі. Наприклад, сезонні робітники можуть працювати в країнах-членах ЄС у таких сферах, як сільське господарство, обслуговування та будівництво. Європейська політика намагається забезпечити баланс між необхідністю робочої сили у цих секторах і необхідністю захисту прав мігрантів від експлуатації. Зокрема, для сезонних працівників ЄС розробляє окремі угоди, в рамках яких визначаються умови працевлаштування і перебування на території країни, а також механізми контролю за дотриманням трудових стандартів. Країни ЄС, які є основними реципієнтами трудових мігрантів, такими як Німеччина, Франція, Італія та Іспанія, запровадили сезонні візи, які дозволяють мігрантам працювати протягом обмеженого часу, наприклад, під час збору врожаю або в туристичний сезон. У 2020 році, за даними Євростату, близько 2 мільйонів сезонних працівників були зареєстровані в ЄС, що свідчить про високий попит на цей тип трудової міграції.

Для всіх типів трудових мігрантів ЄС також встановлює вимоги щодо перевірки правоздатності працівників. Це включає перевірку документів, що підтверджують кваліфікацію, досвід роботи, а також перевірку відсутності порушень міграційного законодавства. Наприклад, роботодавці повинні довести, що вони не можуть знайти відповідного працівника серед громадян ЄС. Це є частиною механізму «тесту на ринок праці», який передбачає, що роботодавець зобов'язаний надавати докази того, що вакансія не може бути заповнена громадянами ЄС, перш ніж звертатися до працівників з третіх країн.

ЄС також активно впроваджує політику захисту прав трудових мігрантів, що передбачає рівні умови праці, доступ до соціальних виплат і охорони здоров'я, а також захист від дискримінації та експлуатації. Міграційне законодавство ЄС передбачає, що трудові мігранти з третіх країн мають право на рівні умови праці, зокрема на мінімальну оплату праці, безпеку на робочому місці, а також право на відпустку та соціальні гарантії. У цьому контексті особливо важливим є законодавство щодо медичного страхування. За даними Євростату, кількість трудових мігрантів, які мають доступ до медичного страхування в ЄС, досягла 90% у 2020 році, що є значним покращенням порівняно з попередніми роками.

Ще одним важливим аспектом є гарантії соціальних виплат, таких як пенсії та допомоги по безробіттю, для трудових мігрантів. Це дозволяє забезпечити рівність прав, не залежно від національності працівників. Країни ЄС повинні дотримуватись єдиних стандартів, щоб трудові мігранти мали можливість користуватися соціальними послугами на рівні з громадянами ЄС. Поширені програми для мігрантів включають також підтримку в сфері житла та інтеграції в соціальні структури країни. ЄС також розробив програми, які сприяють наданню послуг для родин трудових мігрантів, зокрема забезпечення доступу до освіти для дітей мігрантів.

Загалом, політика ЄС щодо трудової міграції з третіх країн поєднує механізми економічного залучення робочої сили, правовий захист мігрантів та інтеграцію в соціальні та економічні структури країн-членів. Водночас ЄС

активно працює над створенням сприятливих умов для трудових мігрантів, гарантуючи їм не тільки можливості для працевлаштування, але й соціальний захист, рівні умови праці та доступ до необхідних послуг.

Інтеграція трудових мігрантів на національному рівні стала однією з найбільших проблем для багатьох країн Європейського Союзу. Враховуючи різноманіття мігрантів, національних культур та соціальних стандартів, інтеграційні процеси можуть бути складними й тривалими. Основними проблемами є адаптація мігрантів до нової соціальної та економічної середовища, зокрема в питаннях доступу до житла, медичних послуг, освіти та інших соціальних благ. Проблема доступу до житла, зокрема, є актуальною в країнах, що залучають значну кількість мігрантів. У 2022 році в Німеччині, згідно з даними Федерального агентства з праці, 18% трудових мігрантів повідомили про труднощі в пошуку житла, що свідчить про високу конкуренцію за житлові приміщення у великих містах. Це викликає серйозний соціальний тиск, особливо в містах з найбільшим потоком трудових мігрантів, таких як Берлін, Франкфурт і Мюнхен. Окрім того, труднощі з інтеграцією пов'язані з мовним бар'єром, особливо для мігрантів із країн, де мова є значно відмінною від мов ЄС. Відповідно, для того, щоб зменшити ці бар'єри, ЄС та його члени значно посилили програму мовних курсів і культурної адаптації. За даними Євростату, на 2023 рік більш ніж 60% мігрантів із третіх країн, що прибули до ЄС, пройшли мовні курси, але далеко не всі з них змогли повністю інтегруватися через недостатню кількість таких програм або їхню обмежену ефективність. Проблеми інтеграції потребують зміцнення національних програм соціальної адаптації та обміну кращими практиками серед країн ЄС.

Політичні та соціальні труднощі, пов'язані з високим рівнем міграції в певних країнах, стають серйозними викликами для багатьох урядів. Такі країни, як Італія, Іспанія та Греція, що постійно є основними приймаючими державами для трудових мігрантів, стикаються з проблемами переповнених соціальних служб і збільшенням тиску на ринки праці. Наприклад, в Іспанії у 2022 році близько 13% всіх нових робочих місць були зайняті трудовими мігрантами, що

призвело до конкуренції за робочі місця в певних секторах, таких як сільське господарство, будівництво та обслуговування. Це часто веде до зниження заробітної плати і погіршення умов праці для мігрантів, а також породжує соціальне напруження серед місцевого населення. У свою чергу, подібна ситуація призводить до посилення популістських настроїв, які активно протистоять збільшенню міграційних потоків. Згідно з опитуванням Євробарометра, проведеним у 2023 році, майже 40% громадян ЄС висловлювали стурбованість з приводу високої кількості мігрантів у своїх країнах, що призвело до подальшого посилення політичної дискусії щодо реформування міграційної політики.

Управління міграцією в умовах кризових ситуацій, таких як економічні кризи або політичні конфлікти в країнах-експортерах, є додатковим викликом для Європейського Союзу. Під час економічних криз трудові мігранти часто стають першими, хто опиняється в умовах безробіття. Це спостерігалось під час глобальної фінансової кризи 2008 року, коли багато мігрантів з південної Європи залишилися без роботи, а ринки праці країн-реципієнтів (особливо Італії та Іспанії) зазнали серйозних потрясінь. За даними Євростату, на 2010 рік рівень безробіття серед трудових мігрантів у цих країнах зріс на 15%, порівняно з 2007 роком, що стало причиною соціальних протестів. Сьогодні країни ЄС активно працюють над створенням економічних механізмів для підтримки мігрантів у кризових умовах, але, як показав досвід 2020 року, ці механізми не завжди спрацьовують ефективно. Пандемія COVID-19 значно ускладнила ситуацію з трудовою міграцією в ЄС.

Пандемія COVID-19 стала великою кризою для європейських систем міграції та праці, оскільки закриття кордонів, локдауни та обмеження на пересування викликали значне скорочення міграційних потоків. У 2020 році, за даними Євростату, загальна кількість мігрантів, що прибули до ЄС, знизилася на 30% порівняно з попереднім роком. Більше того, значна частина сезонних мігрантів, зокрема з країн Південно-Східної Європи, не змогла вчасно прибути до ЄС, що призвело до серйозних проблем в аграрному секторі. Наприклад, в

Німеччині в 2020 році спостерігалася значна нестача працівників на фермах, що загрожувало майбутнім врожаям. Окрім того, внаслідок обмежень на поїздки, багато трудових мігрантів, що вже перебували в ЄС, втратили роботу, що негативно позначилося на їхньому фінансовому становищі та соціальних гарантіях. ЄС відреагував на ці виклики шляхом розробки спеціальних програм підтримки трудових мігрантів, зокрема фінансової допомоги для працюючих в умовах карантину, а також полегшення умов для тимчасового перебування. Вже в кінці 2020 року було створено низку програм підтримки мігрантів, спрямованих на покриття їхніх витрат на медичне обслуговування та соціальні виплати. Проте, в умовах продовження пандемії і її економічних наслідків, ці заходи не змогли повністю компенсувати вплив на економіку ЄС, а багато мігрантів досі зіштовхуються з обмеженими можливостями для інтеграції в нові економічні реалії.

Згідно з аналізом Євробарометра 2023 року, близько 45% трудових мігрантів вказують на погіршення умов праці і соціальних виплат під час пандемії, в той час як понад 30% висловлюють побоювання щодо зниження рівня інтеграції через економічні труднощі. Однак на даний момент в країнах ЄС активно триває робота з розробки програм для підтримки трудових мігрантів в умовах економічної та соціальної нестабільності.

Отже, економічна та соціальна інтеграція трудових мігрантів у ЄС, а також ефективне управління міграцією під час кризових ситуацій вимагають постійного вдосконалення політик і підходів, враховуючи різноманітні виклики, що виникають у міграційній сфері, особливо у зв'язку з глобальними економічними та політичними процесами.

Міжнародні угоди ЄС з іншими країнами щодо працевлаштування та візових програм:

- Європейський Союз активно розвиває міжнародні угоди з іншими країнами, щоб регулювати питання трудової міграції, створюючи для мігрантів можливості для легальної роботи в країнах-членах ЄС, а також для забезпечення прав трудових мігрантів. Одна з основних цілей таких угод –

це встановлення чітких і справедливих процедур для в'їзду та працевлаштування, зокрема для висококваліфікованих працівників, сезонних робітників і мігрантів, які працюють у не кваліфікованих секторах.

- Одним із прикладів таких угод є угоди між ЄС та країнами Північної Африки, включаючи Туніс, Алжир і Марокко. Ці угоди, які включають положення про працевлаштування, дозволяють громадянам цих країн легально працювати в ЄС у певних секторах економіки, таких як сільське господарство, будівництво та обслуговування. ЄС також уклав угоди з країнами, які є основними джерелами мігрантів, такими як Індонезія та Філіппіни, що дозволяють розширити доступ до ринку праці ЄС для професіоналів з цих країн у галузях охорони здоров'я, інформаційних технологій і техніки.
- Особлива увага приділяється угодам з країнами, які є основними джерелами трудових мігрантів у рамках розвитку "блакитних карт" (Blue Card) і схожих програм, які спрощують процес отримання дозволу на роботу в ЄС для висококваліфікованих працівників. Наприклад, угоди з Індією, Філіппінами та В'єтнамом охоплюють не лише питання працевлаштування, а й забезпечення прав мігрантів, зокрема в питаннях захисту соціальних прав і рівня заробітної плати.
- ЄС також активно працює над створенням нових візових програм і угод з країнами, що дозволяють забезпечити доступ до трудових ресурсів у відповідь на постійно змінювані потреби ринку праці в Європі. Наприклад, угоди з країнами Центральної та Східної Європи сприяють забезпеченню трудових ресурсів для таких секторів, як охорона здоров'я та догляд за людьми, де є дефіцит робочої сили.

Як ЄС взаємодіє з країнами, що є основними джерелами трудових мігрантів (наприклад, країни Південної та Східної Азії):

- ЄС активно співпрацює з країнами Південної та Східної Азії, що є основними джерелами трудових мігрантів. Країни, такі як Індія, Філіппіни, В'єтнам, Бангладеш і Непал, є важливими постачальниками робочої сили

для ЄС, особливо в таких галузях, як сільське господарство, будівництво, охорона здоров'я та технічні послуги. Європейський Союз створює двосторонні угоди, що дозволяють забезпечити легальний доступ до європейського ринку праці для громадян цих країн, а також полегшують процедури працевлаштування та проживання.

- Наприклад, ЄС має угоди з Індією, Філіппінами і В'єтнамом, що дозволяють громадянам цих країн легко отримувати робочі візи на період до трьох років, з можливістю продовження. В обмін на це, ці країни зобов'язуються виконувати умови щодо дотримання трудових стандартів та прав мігрантів. Зокрема, такі угоди мають на меті забезпечити відповідні умови праці, покращити соціальний захист трудових мігрантів і гарантувати дотримання їхніх прав у країнах ЄС. Це важливо, оскільки багато мігрантів з цих країн працюють у секторах, де існує високий ризик експлуатації.
- ЄС також має спеціальні програми співпраці з країнами Південно-Східної Азії, такими як інвестиції в навчання і перекваліфікацію працівників, які прибувають до Європи, а також сприяння розвитку системи соціального забезпечення для трудових мігрантів. Ці програми часто передбачають співфінансування з боку ЄС, що дозволяє збільшити кваліфікацію працівників і сприяти їхній більш успішній інтеграції на європейських ринках праці.

Програми допомоги в боротьбі з нелегальною міграцією та створення можливостей для легальної трудової міграції:

- ЄС активно займається боротьбою з нелегальною міграцією, водночас розробляючи програми, що дозволяють створити легальні канали для трудової міграції. Основною метою цих програм є зменшення кількості нелегальних трудових мігрантів, які працюють без відповідних дозволів, а також покращення умов для мігрантів, які шукають легальні можливості для працевлаштування.
- У 2020 році ЄС започаткував нові ініціативи для сприяння легальній міграції через створення програм для сезонних робітників, а також шляхом

укладення угод з країнами, що є основними джерелами трудових мігрантів. В рамках таких угод країни-експортери трудових ресурсів зобов'язуються надавати громадянам, які планують працювати в ЄС, відповідні документи і забезпечувати їх відповідною освітою і кваліфікацією.

- Зокрема, для боротьби з нелегальною міграцією ЄС використовує програму "Європейська політика безпеки і міграції", що передбачає посилення заходів контролю на кордонах, а також підтримку країн, що стикаються з проблемами нелегальної міграції. ЄС співпрацює з такими країнами, як Лівія та Туреччина, щоб запобігти нелегальному перетину кордону, одночасно забезпечуючи легальні можливості для працевлаштування.

Співпраця ЄС з Україною в контексті трудової міграції набуває особливого значення, особливо після 2014 року, коли Україна зазнала значних політичних та економічних змін, що сприяло зростанню міграційних потоків до країн ЄС. За даними Євростату, станом на 2023 рік понад 2,5 мільйона українців перебувають на території ЄС, більшість з яких працюють у таких секторах, як будівництво, сільське господарство, охорона здоров'я і обслуговування.

З огляду на значний потік трудових мігрантів з України, ЄС реалізує низку програм, спрямованих на полегшення працевлаштування та інтеграції українців. Важливою ініціативою стало введення безвізового режиму для громадян України в 2017 році, що дозволило українцям легше подорожувати до країн ЄС. Однак для забезпечення умов для працевлаштування, ЄС також розробив угоди та програми, що спрощують процес отримання дозволів на роботу для українців.

Після початку війни в Україні в 2022 році, ЄС впровадив спеціальні заходи для підтримки українських біженців, включаючи трудових мігрантів. У рамках тимчасового захисту, що був введений для українців, їм було дозволено перебувати і працювати в країнах ЄС без необхідності отримання додаткових дозволів на працевлаштування. Це стало значним кроком до адаптації українських трудових мігрантів у країнах ЄС, і дало їм можливість швидше інтегруватися в місцеві ринки праці.

Однак, разом з позитивними змінами, існують і проблеми: багато українських мігрантів, особливо на початковому етапі, стикаються з труднощами в пошуку житла, а також мовними бар'єрами. Тому ЄС активно розвиває програми для підтримки українських мігрантів, зокрема через освітні курси, програми перекваліфікації і менторство для новоприбулих.

Прогноз щодо подальших змін у політиці трудової міграції ЄС в умовах глобалізації та демографічних змін передбачає суттєві трансформації, спричинені як зовнішніми глобальними тенденціями, так і внутрішніми економічними потребами. Одна з основних причин цих змін — старіння населення в країнах ЄС, що спричиняє дефіцит робочої сили. Згідно з прогнозами Євростату, до 2050 року частка осіб старше 65 років в ЄС зросте з нинішніх 20% до понад 30%, що зумовить значну потребу в робочих ресурсах для підтримки економічного зростання. Такі демографічні зміни передбачають необхідність впровадження гнучкої політики трудової міграції для залучення працівників з різних країн, здатних компенсувати зменшення внутрішньої робочої сили.

Глобалізація також змінює характер трудових міграцій. Вона впливає на розвиток інтернаціональних ринків праці, зокрема через зростання значення мобільності працівників. Ринок праці в ЄС стає все більш динамічним і адаптованим до нових вимог економіки. Це означає, що ЄС буде більше орієнтований на залучення висококваліфікованих кадрів у галузях нових технологій, науки, медицини та інженерії. Водночас буде приділятися увага й інтеграції трудових мігрантів у ринок праці, забезпеченню їхніх прав і соціальної інтеграції, що дозволить уникнути соціальних напруг.

Враховуючи ці демографічні та економічні реалії, політика трудової міграції ЄС буде спрямована на створення сприятливих умов для працівників з різних країн, забезпечуючи баланс між потребами національних ринків праці та правами мігрантів. ЄС може активно розвивати програми для залучення робочої сили, як з висококваліфікованих, так і з низькокваліфікованих секторів. Це

дозволить країнам ЄС задовольнити зростаючі потреби в робочих руках, одночасно зберігаючи соціальну стабільність і захищаючи права мігрантів.

Зміни в економічних реаліях і потребах ринку праці зумовлюють необхідність адаптації політики трудової міграції. Однією з головних тенденцій є інтеграція мігрантів у суспільства країн-членів ЄС, забезпечення їхнього соціального захисту та рівних прав на ринку праці. Крім того, нові економічні умови можуть змусити ЄС змінити візові політики та збільшити квоти на сезонних працівників у тих секторах, де спостерігається дефіцит робочої сили, таких як сільське господарство, будівництво та інші послуги. Ці зміни вже стають реальністю в деяких країнах ЄС, де запроваджені спеціальні програми для залучення працівників, що здатні задовольнити потреби цих секторів. Однак, незважаючи на зміни у візових режимах, важливим аспектом є забезпечення прав трудових мігрантів, що дозволить уникнути соціальних конфліктів і сприятиме гармонійній інтеграції.

Таким чином, у найближчі роки ми можемо очікувати зміни в політиці трудової міграції ЄС, спрямовані на підтримку економічної стабільності і вирішення демографічних проблем. ЄС буде продовжувати адаптувати свої міграційні політики до потреб ринку праці, одночасно зберігаючи високу соціальну відповідальність щодо прав трудових мігрантів і забезпечення рівних можливостей для всіх працівників.

2.2. Досвід країн-реципієнтів мігрантів (США, Канада, Німеччина)

Аналіз міграційних систем США, Канади та Німеччини виявляє суттєві відмінності в підходах до регулювання трудової міграції, що залежить від економічних, соціальних та політичних реалій кожної з країн. Кожна з цих країн має специфічну стратегію, яка забезпечує не тільки економічне зростання, а й ефективну інтеграцію трудових мігрантів у ринок праці. Розглянемо кожен систему детальніше, враховуючи поточну статистику та зміни в політиках до 2024 року.

Міграційна система США традиційно орієнтована на висококваліфіковану робочу силу, особливо в таких секторах, як інформаційні технології, наукові дослідження та медицина. Основними категоріями віз для трудових мігрантів є візи типу H-1B, які надаються висококваліфікованим спеціалістам. У 2023 році кількість заявок на отримання віз H-1B перевищила 300 000, що на 5% більше, ніж у попередньому році. Однак США нещодавно обмежили кількість доступних віз для певних категорій працівників, що зумовлено політичними змінами та бажанням зменшити імміграційний потік в деяких сферах.

Згідно з даними Міністерства внутрішньої безпеки США, у 2023 році США видали понад 180 000 робочих віз для іноземних спеціалістів, що є важливим показником для країни, яка активно залежить від іноземних працівників, щоб заповнити вакансії в технічних і наукових сферах. Водночас США активно використовують різноманітні програми для залучення мігрантів у сільське господарство та низькокваліфіковані робочі місця, що також потребує залучення робочої сили з-за кордону.

Канада надає великої уваги системам міграції, що заохочують кваліфікованих працівників і спеціалістів через свою програму «Express Entry». Це багаторівнева система, яка використовує балову оцінку для визначення кандидатів на постійне проживання. За даними канадського уряду, в 2023 році було надано понад 85 000 запрошень для іммігрантів у рамках програми Express Entry. Загалом Канада прагне залучити близько 500 000 нових іммігрантів щороку, і значна частина цих іммігрантів є трудовими мігрантами. Канадська система імміграції також включає квоти для тимчасових працівників у таких галузях, як сільське господарство та будівництво, що робить країну привабливою для мігрантів з низьким рівнем кваліфікації.

Однією з основних стратегій Канади є програмування для трудових мігрантів у сільському господарстві, яке забезпечує понад 50 000 робочих місць щороку для працівників з країн, що не входять до складу Канади. Програма для тимчасових працівників охоплює країни Латинської Америки, Азії та Східної Європи. У 2023 році Канада прийняла понад 250 000 трудових мігрантів, з яких

близько 40% були тимчасовими працівниками, що працюють у сільському господарстві та обробній промисловості.

Німеччина, у свою чергу, має одну з найбільш прогресивних міграційних систем в Європі, яка передбачає різноманітні можливості для трудових мігрантів. Країна активно залучає висококваліфікованих працівників через систему «Blue Card», яка дозволяє іноземцям з високою кваліфікацією працювати в Німеччині на постійній основі. Згідно з даними Федерального управління з питань міграції та біженців, у 2023 році понад 30 000 трудових мігрантів скористалися цією програмою. Проте Німеччина також страждає від дефіциту робочої сили в таких секторах, як медичний, технічний та інженерний.

У зв'язку з цим, Німеччина відкрила свої двері для більш широкої категорії трудових мігрантів через систему квот на робочі візи для некваліфікованих працівників, які будуть працювати у будівництві та сільському господарстві. Це дає можливість більшому числу мігрантів отримати роботу, проте також ставить під загрозу інтеграційні процеси. Згідно з прогнозами, Німеччина планує прийняти близько 200 000 нових трудових мігрантів у 2024 році, зокрема через програми для тимчасових працівників у будівництві та обробній промисловості.

Основні принципи політики в цих країнах включають вільний рух робочої сили в межах певних умов і квот. США та Канада мають гнучкі системи візових дозволів для кваліфікованих працівників, тоді як Німеччина активно застосовує систему Blue Card для залучення іноземних спеціалістів. Водночас усі ці країни мають систему квот на візи для трудових мігрантів, що визначає кількість віз, яку кожна країна видає для іноземних працівників. Це дозволяє адаптувати міграційну політику до потреб національних економік, зокрема для таких секторів, як сільське господарство, будівництво та високі технології.

Стратегії залучення робочої сили для певних секторів економіки також відрізняються в залежності від потреб кожної країни. США залучають працівників для технічних і наукових галузей через програми типу H-1B, Канада залучає робочу силу для сільського господарства через програми

тимчасових робітників, а Німеччина активно надає можливості для кваліфікованих і низькокваліфікованих працівників у медичній, технічній та будівельній галузях.

Загалом, всі три країни зосереджуються на залученні мігрантів, щоб заповнити дефіцит робочої сили, сприяючи розвитку національних економік та підтримці інноваційних секторів. Водночас, вони прагнуть створювати політики, які забезпечать соціальну стабільність і ефективну інтеграцію трудових мігрантів у місцеві ринки праці.

Управління трудовою міграцією є складним і багатограним процесом, що передбачає інтеграцію різних органів і установ, які займаються контролем за в'їздом, перебуванням та працевлаштуванням трудових мігрантів. У країнах-реципієнтах такі функції виконуються різними органами, серед яких іміграційні служби, департаменти праці та соціального захисту, що працюють в тісній взаємодії для забезпечення ефективності міграційної політики. В Україні процес управління трудовою міграцією також є важливим аспектом державної політики, оскільки країна є однією з основних країн-експортерів трудових мігрантів до Європейського Союзу, США та інших регіонів.

Іміграційні служби відіграють ключову роль в управлінні трудовою міграцією, забезпечуючи контроль за в'їздом і перебуванням мігрантів на території країни. У більшості країн ЄС, Канаді та США іміграційні органи займаються оформленням віз, перевіркою документів та визначенням умов працевлаштування мігрантів. В Україні аналогічні функції виконує Державна міграційна служба, яка регулює питання в'їзду, перебування та виїзду громадян України, а також надає допомогу трудовим мігрантам у процесі оформлення документів для роботи за кордоном. Важливо зазначити, що в Україні також ведеться статистика про кількість осіб, які виїжджають на роботу за кордон, що дозволяє державним органам аналізувати потоки міграції та розробляти стратегії для ефективного управління цим процесом.

Департаменти праці відповідальні за регулювання умов праці мігрантів, включаючи створення механізмів для працевлаштування, моніторинг рівня

заробітних плат і умов праці. У країнах ЄС ці органи забезпечують виконання трудових стандартів та прав трудових мігрантів, включаючи нагляд за дотриманням законів про працю, захист від експлуатації та дискримінації. В Україні аналогічні функції здійснюють Міністерство соціальної політики та Державна служба зайнятості, які займаються питаннями регулювання працевлаштування трудових мігрантів, сприяють їхньому працевлаштуванню на внутрішньому ринку праці та надають послуги в межах різних державних програм.

Служби соціального захисту, зокрема міністерства соціальних справ або відповідні агентства, займаються питаннями забезпечення соціальних прав трудових мігрантів, включаючи пенсійне забезпечення, медичне обслуговування та соціальні виплати. Ці органи працюють над тим, щоб трудові мігранти мали доступ до соціальних гарантій, що включають медичне страхування, пенсійні внески та інші програми соціальної підтримки. В Україні програми соціального захисту для трудових мігрантів знаходяться на стадії розвитку, однак вже існують певні ініціативи, зокрема для українців, які працюють за кордоном, що дозволяють їм отримувати базові соціальні гарантії, такі як медичне обслуговування в країнах ЄС.

Візи для трудових мігрантів в країнах-реципієнтах, зокрема для кваліфікованих працівників та сезонних робітників, мають різні умови та правила. Візи для кваліфікованих працівників надаються особам, які мають вищу освіту або спеціалізовані навички, що відповідають потребам національних ринків праці. В Україні Державна міграційна служба спрощує процес отримання дозволів на працевлаштування за кордоном для українців, що дозволяє зменшити адміністративні бар'єри для трудових мігрантів.

Механізми інтеграції трудових мігрантів у країни-реципієнти мають особливе значення для забезпечення ефективної адаптації робочої сили. У країнах ЄС для цього існують програми навчання мови, адаптаційні курси, культурні програми та професійна перепідготовка. В Україні програми інтеграції трудових мігрантів на внутрішньому ринку не настільки розвинені,

однак поступово з'являються ініціативи щодо реінтеграції мігрантів у країну, зокрема через забезпечення їм доступу до професійних курсів і перекваліфікаційних програм для роботи на українському ринку праці.

Особливо важливим є забезпечення доступу трудових мігрантів до соціальних і медичних послуг, що дозволяє їм не тільки ефективно працювати, але й забезпечує їхнє благополуччя. У країнах ЄС ця проблема вирішується через інтеграцію мігрантів у національні системи охорони здоров'я, пенсійні програми та соціальні виплати. В Україні аналогічні послуги не завжди доступні для тих, хто працює за кордоном, однак з часом починають виникати ініціативи, які сприяють покращенню соціального забезпечення мігрантів, зокрема через спрощення процесу повернення частини соціальних виплат.

Статистика трудової міграції з України показує значний рівень виїзду громадян у пошуках кращих умов для праці. За даними Державної міграційної служби України, станом на 2023 рік понад 4 мільйони українців працюють за кордоном, і їхня кількість збільшується з кожним роком. Переважна більшість українських мігрантів працює в країнах ЄС, зокрема в Польщі, Чехії, Німеччині та Італії. Цей потік трудових мігрантів є важливою частиною економіки України, оскільки він сприяє надходженню валютних переказів, які становлять значну частину доходів країни.

Особливості трудової міграції України мають значний вплив на соціальну політику країни-експортера. Одним із викликів для України є забезпечення належного соціального захисту для трудових мігрантів, зокрема в частині пенсійного забезпечення та медичних послуг. В Україні діє система добровільного медичного страхування для трудових мігрантів, яка дозволяє отримати базові медичні послуги під час роботи за кордоном. Однак через відсутність ефективної інтеграції з національними системами охорони здоров'я та пенсійного забезпечення, багато мігрантів стикаються з труднощами при поверненні в Україну.

У країнах-реципієнтах, таких як Німеччина чи Польща, для трудових мігрантів передбачені специфічні програми соціального захисту, які включають

доступ до медичних послуг, пенсійних виплат, соціальних допомог у разі безробіття та інші соціальні гарантії. Проте ці гарантії часто обмежуються лише на певний час перебування або роботи за визначеними контрактами, що ставить трудових мігрантів у залежність від своєчасного поновлення дозволів на роботу або віз.

Таким чином, управління трудовою міграцією потребує комплексного підходу та ефективної співпраці між різними державними органами в країнах-реципієнтах і країнах-експортерах. Для України це також означає необхідність розробки нових програм і механізмів для підтримки своїх громадян, які працюють за кордоном, та їхнього соціального захисту після повернення на батьківщину.

Політика інтеграції трудових мігрантів є важливою частиною національних міграційних стратегій, особливо в країнах, які приймають велику кількість трудових мігрантів. Ця політика спрямована на забезпечення того, щоб мігранти могли не лише адаптуватися до нових умов життя, а й активно інтегруватися в економічне і соціальне життя країни, отримуючи доступ до мовних курсів, культурної адаптації та соціальних послуг. Інтеграція трудових мігрантів є також ключовим елементом для сталого розвитку країни, адже допомагає знижувати соціальну напругу, покращує економічну ситуацію та сприяє соціальній згуртованості. Якщо розглянути приклади окремих країн:

- 1) У Німеччині існує програма інтеграції мігрантів під назвою Integrationskurs, яка включає курси з вивчення німецької мови, а також ознайомлення з основами німецької культури, правовими та соціальними нормами. Ця програма є обов'язковою для всіх мігрантів, що бажають оселитися в країні на постійній основі, і є важливою для адаптації в новому середовищі. За даними Міністерства внутрішніх справ Німеччини, на 2023 рік понад 70% мігрантів, які брали участь у цій програмі, успішно інтегрувалися на ринку праці та почали працювати в різних секторах економіки. Статистика також показує, що рівень безробіття серед мігрантів, які пройшли ці курси, є

нижчим на 10-15% порівняно з тими, хто не брав участі в програмах інтеграції.

- 2) У Великобританії важливу роль у політиці інтеграції мігрантів відіграє програма *New to the UK*, яка орієнтована на новоприбулих мігрантів, забезпечуючи їх мовною підтримкою та допомогою в пошуку роботи. Програма також включає консультації з правових питань, а також доступ до медичних і соціальних послуг. За результатами статистики, 85% мігрантів, які завершили курси за цією програмою, отримали стабільну роботу впродовж першого року після прибуття в країну.
- 3) У країнах ЄС, таких як Франція та Іспанія, також впроваджуються подібні програми інтеграції, які включають вивчення мови, допомогу в пошуку житла та забезпечення доступу до соціальних послуг. Важливою частиною політики інтеграції є також програми підтримки на місцевому рівні, які допомагають мігрантам адаптуватися до нових умов. Наприклад, у Франції мігранти можуть звертатися до *Maison des Solidarités*, які є громадськими організаціями, що пропонують підтримку у вигляді мовних курсів, правової допомоги та психологічної підтримки.

Незважаючи на значну кількість успішних програм, рівень інтеграції трудових мігрантів варіюється залежно від країни та їхніх індивідуальних особливостей. Наприклад, у 2022 році, за даними Євростату, рівень зайнятості серед мігрантів в ЄС складав близько 70%, що на 10% вище за середній рівень зайнятості серед місцевих жителів. Водночас рівень безробіття серед мігрантів в ЄС був близько 12%, що значно перевищує рівень безробіття серед громадян країн-членів ЄС (близько 6%). Це свідчить про те, що певні категорії мігрантів, зокрема ті, хто не має високої кваліфікації або мовних навичок, стикаються з певними труднощами в інтеграції на ринку праці.

Що стосується українських мігрантів, то вони є однією з найбільших груп трудових мігрантів у країнах ЄС. Згідно з даними Державної міграційної служби України, на 2023 рік понад 4 мільйони українців працюють у країнах ЄС, зокрема в Польщі, Чехії, Німеччині та Італії. Водночас рівень інтеграції

українських мігрантів залежить від їхньої кваліфікації та знання мови. Згідно з дослідженням Центру дослідження міграції при Київському національному університеті, понад 50% українських мігрантів в ЄС не мають достатнього рівня володіння мовою країни перебування, що ускладнює їхню інтеграцію на ринку праці та в суспільстві загалом. В Україні відзначається велика кількість сезонних мігрантів, які працюють у сільському господарстві, що також позначається на їхній соціальній інтеграції та можливості забезпечити себе на постійній основі.

Водночас уряди країн ЄС активно працюють над підтримкою українських трудових мігрантів, особливо після початку війни в Україні. В Польщі, Чехії, Литві та інших країнах було створено спеціальні програми підтримки українських біженців та трудових мігрантів, які включають безкоштовні курси з вивчення мови, юридичну та соціальну допомогу, а також підтримку в пошуку роботи. Наприклад, у Польщі в 2022 році було створено понад 400 пунктів підтримки для українських мігрантів, що включали консультативні послуги з питань працевлаштування, легалізації статусу та доступу до медичних послуг. За оцінками Міністерства внутрішніх справ Польщі, більше ніж 60% українців, які приїхали до країни після 2022 року, знайшли роботу протягом перших 3 місяців після прибуття.

В Україні, в свою чергу, уряд також розробляє програми підтримки для трудових мігрантів, що повертаються додому. Наприклад, в рамках програми "Україна без корупції", українці, які повертаються з-за кордону після роботи, можуть отримати пільги на започаткування власного бізнесу або отримання соціальних виплат. Однак соціальна адаптація трудових мігрантів в Україні стикається з численними труднощами, зокрема через обмежену кількість робочих місць у країні, низьку зарплату та високий рівень безробіття.

Таким чином, інтеграція трудових мігрантів є багатогранним процесом, який вимагає значних зусиль з боку урядів країн, що приймають мігрантів, для створення умов для їх адаптації в новому суспільстві. Програми інтеграції, які включають мовні курси, культурну адаптацію та доступ до соціальних послуг, є

основою для успішної соціалізації мігрантів і сприяють їхній інтеграції на ринку праці. Важливою частиною цього процесу є також підтримка трудових мігрантів на місцевому рівні та вкрай необхідна соціальна допомога для тих, хто повертається додому після довготривалого перебування за кордоном.

Трудова міграція має важливий і часто багатоаспектний вплив на економіку, зокрема на ринок праці, заробітну плату та податкові надходження. Працівники з інших країн, зокрема трудові мігранти, часто займають робочі місця, що важко заповнити місцевими жителями через низький рівень кваліфікації або відсутність бажання працювати в певних секторах економіки. Це особливо важливо для країн, що мають дефіцит робочої сили, як, наприклад, країни Європейського Союзу, США, Канада, Австралія, та інші.

Загалом, трудові мігранти заповнюють вакансії в економіці, що дозволяє зберігати її функціонування, а також сприяє економічному зростанню та розвитку інфраструктури. У Німеччині, наприклад, за даними Федеральної агенції праці, мігранти складають близько 25% від загальної чисельності працівників у будівельному секторі. Це свідчить про важливість трудових мігрантів у підтримці основних секторів економіки.

У Великій Британії, за інформацією Британського інституту статистики, понад 40% працівників сільського господарства складають мігранти, які працюють у збиранні врожаю та інших сезонних роботах. Це особливо важливо для країни, оскільки сезонні працівники забезпечують постійну наявність робочої сили, необхідної для виконання робіт у сільському господарстві, зокрема у вирощуванні фруктів та овочів. Аналогічна ситуація спостерігається й в інших країнах ЄС, таких як Італія, Іспанія, Франція, де праця мігрантів має вирішальне значення для підтримки продовольчої безпеки та функціонування сільського господарства.

У США роль трудових мігрантів ще більш помітна, адже країна приваблює тисячі робітників з усього світу, особливо для таких секторів, як сільське господарство, охорона здоров'я, будівництво та технології. За даними Бюро трудової статистики США, приблизно 17% всієї робочої сили в країні

складають мігранти, і значна частина з них працює в критичних секторах, таких як медичні послуги та ІТ.

Трудова міграція також впливає на заробітну плату. У низькокваліфікованих секторах, де зберігається великий попит на робочу силу, наявність великої кількості мігрантів може призвести до зниження середнього рівня заробітної плати, оскільки конкуренція за робочі місця зростає. Наприклад, в секторі будівництва в країнах ЄС та США, праця мігрантів часто не отримує високу оплату, оскільки робітники з меншою кваліфікацією та досвідом готові працювати за нижчу зарплату.

Водночас, у висококваліфікованих секторах, таких як інформаційні технології, медичні послуги та науково-дослідницька діяльність, трудові мігранти можуть сприяти підвищенню рівня заробітної плати. Зокрема, кваліфіковані спеціалісти з технічних та інженерних дисциплін, які прибувають в країни, як-от США та Канада, допомагають заповнити вакансії, що не можуть бути заповнені місцевими працівниками, тим самим стимулюючи зростання заробітної плати в цих секторах.

На прикладі Великої Британії статистика показує, що середня заробітна плата мігрантів у будівельному та сільськогосподарському секторах може бути на 10-15% нижчою за середній рівень по країні. Водночас у медичних і технологічних секторах середня зарплата мігрантів може бути на рівні або навіть вищою за середній рівень, що підвищує конкурентоспроможність цих галузей.

Ще однією важливою темою є внесок трудових мігрантів у соціальні системи країн-реципієнтів. Працівники з інших країн активно сплачують податки, що дає змогу підтримувати пенсійні системи та забезпечувати фінансування різних соціальних програм. Це дозволяє забезпечити наявність медичного та пенсійного забезпечення для місцевих громадян. Мігранти також часто беруть участь у державних соціальних програмах, надаючи додаткові ресурси для країни.

У країнах ЄС, за даними Євростату, трудові мігранти складають близько 15% усіх соціальних внесків, що підтверджує їхній значний внесок у фінансування державних пенсійних програм та медичних послуг. У США мігранти також є важливими учасниками системи соціального забезпечення, хоча доступ до деяких соціальних виплат обмежений для працівників, які не є громадянами країни.

Особливо важливими є грошові перекази, які трудові мігранти надсилають назад у країни-експортери. Наприклад, в Україні грошові перекази від трудових мігрантів складають понад 10% ВВП країни, що є важливим джерелом фінансування для сімей мігрантів і забезпечує економічну стабільність. За даними Національного банку України, у 2023 році надійшло понад 15 мільярдів доларів США від грошових переказів, що свідчить про важливість цього каналу для економіки країни.

Водночас трудова міграція може мати негативний вплив на країни-експортери через "відтік мізків", зокрема через виїзд кваліфікованих спеціалістів у більш економічно розвинені країни. Це призводить до зменшення числа висококваліфікованих працівників на батьківщині, що може стримувати розвиток національної економіки, особливо в сферах науки, медицини та технологій.

В Україні з 2014 року спостерігається значний відтік кваліфікованих кадрів, зокрема у галузі ІТ, медицини та освіти. Це створює дефіцит висококваліфікованих фахівців у національних індустріях, що може уповільнити економічне зростання в цих секторах. Однак, грошові перекази від українських мігрантів допомагають компенсувати частину цих втрат, підтримуючи добробут багатьох сімей.

Таким чином, трудова міграція має значний вплив на економіку як країн-реципієнтів, так і країн-експортерів. Вона забезпечує стабільність ринку праці, покращує фінансування соціальних програм та пенсійних систем, а також сприяє економічному розвитку через залучення робочої сили в критичних секторах. Водночас важливо розвивати механізми підтримки мігрантів та їх

інтеграції в економіку країн-реципієнтів, а також працювати над збереженням висококваліфікованих кадрів в країнах-експортерах.

Міграційні потоки в умовах глобальних економічних і політичних змін демонструють значні коливання, зокрема в контексті криз, таких як фінансова криза 2008 року, пандемія COVID-19, а також війна в Україні, яка стала одним із найбільших факторів, що впливає на сучасні міграційні потоки в Європі. Зміни в міграційних потоках часто залежать не тільки від економічних чинників, але й від гуманітарних та політичних обставин, які безпосередньо впливають на здатність людей виїжджати за кордон і на можливості для адаптації в країнах прийому.

Фінансова криза 2008 року мала значний вплив на міжнародну міграцію, що спостерігалось в тому числі і в країнах ЄС, США, Канаді. У той час країни, що переживали економічну рецесію, стали менш привабливими для трудових мігрантів, оскільки економічні труднощі знизили попит на робочу силу. Для ЄС це призвело до зменшення числа мігрантів на 10-20% в 2009 році порівняно з попереднім роком. Водночас зберігався високий попит на кваліфіковану робочу силу в таких країнах, як Німеччина, Великобританія та Франція, хоча і в цих країнах зменшення економічної активності мало відчутний вплив на міграційні потоки.

Пандемія COVID-19 ще більш серйозно вплинула на міжнародну міграцію. У 2020 році міграційні потоки значно скоротилися внаслідок введених карантинних заходів і обмежень на переміщення. Число трудових мігрантів, що в'їжджають до Європи, зменшилося на 15-20% у порівнянні з 2019 роком, що значною мірою було спричинено як заборонами на в'їзд, так і тимчасовими обмеженнями на роботу та скороченням економічної активності в країнах-реципієнтах. Водночас в цей період суттєво зріс попит на медичних працівників, що у свою чергу призвело до значного збільшення кількості кваліфікованих трудових мігрантів у цьому секторі в Європі та США. Наприклад, у Великобританії та Німеччині спостерігався значний попит на

лікарів та медичний персонал з Південної та Східної Європи, в тому числі з України, Польщі та Румунії.

Одним з найбільших факторів, що впливають на міграційні потоки в останні роки, є війна в Україні. Внаслідок військового конфлікту, розпочатого в 2022 році, мільйони українців виїхали до інших країн, зокрема до Європейського Союзу. За даними ООН, станом на початок 2024 року понад 7 мільйонів українців були вимушені покинути свої домівки, більшість з яких знайшли притулок у Польщі, Німеччині та інших країнах ЄС. Міграція з України, зокрема трудова, зросла значно, оскільки значна частина мігрантів є працездатними людьми, які шукають можливості для працевлаштування в країнах ЄС, Канаді та США. Оскільки багато з них мають високий рівень освіти, зокрема в таких сферах, як інформаційні технології, інженерія, медицина, вони можуть швидко інтегруватися на ринку праці країн, що їх приймають.

Війна в Україні також значно вплинула на структуру міграції, змінюючи кількість і профіль трудових мігрантів. Українські мігранти становлять одну з найбільших груп серед трудових мігрантів в ЄС, причому найвищий попит на українських працівників спостерігається в таких секторах, як будівництво, сільське господарство, а також у медичній і інформаційній технології. Прогнозується, що чисельність українських трудових мігрантів в ЄС може зрости ще більше внаслідок тривалої нестабільності в Україні.

Ці міграційні процеси мають значний вплив на економіку як країн-реципієнтів, так і країн-експортерів. В країнах ЄС, особливо в Польщі, Чехії та Німеччині, українські мігранти заповнюють вакансії в низці важливих галузей, забезпечуючи необхідну робочу силу для зростаючих економік. Водночас Україна, будучи однією з основних країн-експортерів трудових мігрантів, стикається з проблемою «відтоку мізків» та впливом на її власний ринок праці, де спостерігається нестача кваліфікованих кадрів, особливо в таких сферах, як освіта, медицина та інженерія.

2.3. Практики регулювання трудової міграції у країнах-донорах

Важливим аспектом, який варто розглянути, є країни-експортери робочої сили, зокрема ті, що постачають значну кількість трудових мігрантів для таких великих реципієнтів, як країни Європейського Союзу, США і Канада. Це питання є дуже актуальним у контексті глобалізації трудової міграції, оскільки наявність мігрантів на ринках праці цих країн має важливе значення для розвитку як економік самих країн, так і країн-експортерів.

Однією з ключових країн-експортерів трудової сили є Індія. Згідно з останніми даними, більше 17 мільйонів індійців працюють за кордоном, що робить Індію одним із найбільших постачальників робочої сили у світі. Основними напрямками для індійських мігрантів є США, Великобританія, Канада, Австралія, а також країни Перської затоки. Індійці займають важливі позиції в ІТ-секторі, медицині, інженерії, освіті та бізнесі. Індія активно експортує не лише кваліфікованих фахівців, а й працівників, що працюють у низькокваліфікованих секторах, зокрема в будівництві та обслуговуванні. За останні роки спостерігається зростання міграції у зв'язку із зростанням попиту на ІТ-спеціалістів та медичних працівників, зокрема лікарів і медсестер.

Мексика є іншим важливим постачальником робочої сили, зокрема для США. На 2024 рік понад 12 мільйонів мексиканців проживають і працюють в США. Мексика є країною, де існує велика різниця в рівні доходів між сільськими та міськими регіонами, тому численні мексиканці виїжджають до США на роботу, де часто займають позиції в сільському господарстві, будівництві, обслуговуванні, а також в сферах, де попит на низькооплачувану робочу силу високий. Причини міграції з Мексики включають не лише економічні труднощі, такі як високий рівень безробіття та низькі зарплати, але й соціально-політичні фактори, зокрема насильство та непевність у рідній країні.

Філіппіни є однією з найбільших країн-експортерів робочої сили в світі. Наразі понад 10 мільйонів філіппінців працюють за кордоном, зокрема в США, Канаді, країнах Близького Сходу, а також в інших розвинених країнах. Філіппінці займають посади в різних сферах, від медичних працівників, таких

як лікарі та медсестри, до технічних спеціалістів і працівників сфери обслуговування. Філіппіни стали лідерами на світовому ринку праці в частині експорту медичних кадрів. Це стало можливим завдяки державній підтримці на рівні уряду, який створює умови для вивезення кваліфікованих кадрів через різні програми навчання та професійної підготовки.

Ще однією важливою країною-експортером робочої сили є Україна, яка стала важливим постачальником трудових мігрантів для Європейського Союзу та інших розвинених країн. За останніми оцінками, близько 4 мільйонів українців працюють або перебувають за кордоном, причому більшість з них виїхала до країн ЄС, таких як Польща, Чехія, Німеччина, а також до Росії та Туреччини. Українці, як і інші трудові мігранти з пострадянських країн, часто займають низькокваліфіковані посади, зокрема в будівництві, сільському господарстві та сфері обслуговування. Однак останнім часом серед українських мігрантів спостерігається зростання числа висококваліфікованих працівників, зокрема у сфері ІТ та медицини. Серед основних причин міграції є економічні труднощі в Україні, високий рівень безробіття, нестабільність на внутрішньому ринку праці та низькі заробітні плати.

На рівні економічних чинників, які стимулюють міграцію з цих країн, можна виділити кілька ключових факторів. Перш за все, високий рівень безробіття та економічна нестабільність є основними причинами, які змушують громадян виїжджати на роботу за кордон. В Україні, наприклад, рівень безробіття у 2024 році становить близько 8%, що є високим показником для країни з обмеженими можливостями на внутрішньому ринку праці. У Мексиці рівень безробіття є нижчим (приблизно 3,5%), але все одно значна частина населення живе в умовах низького рівня доходів і бідності, що змушує їх шукати кращі можливості за кордоном.

Іншою важливою причиною міграції є низький рівень зарплат у країнах-експортерах робочої сили, особливо в сільському господарстві та інших галузях, що вимагають фізичної праці. Мексика, Філіппіни та Україна мають

схожі проблеми з високими соціальними та економічними дисбалансами, що обмежує можливості для створення нових робочих місць у їхніх країнах.

Загалом, країни-експортери робочої сили, зокрема Індія, Мексика, Філіппіни та Україна, є основними джерелами трудових мігрантів для країн ЄС, США і Канади. Основними чинниками, які змушують громадян цих країн виїжджати за кордон, є економічні труднощі, високий рівень безробіття, низькі зарплати, а також можливість знайти роботу на більш вигідних умовах у країнах-реципієнтах.

Управління трудовою міграцією та регулювання виїзду працівників з країни-донора є важливими аспектами національної політики, яка спрямована на підтримку працездатного населення, а також забезпечення належних умов для їхнього працевлаштування за кордоном. В Україні цей процес регулюється через різноманітні програми, закони та угоди з іншими країнами, що забезпечують ефективне регулювання трудової міграції.

Національні програми та політики, що сприяють чи регулюють трудову міграцію, включають створення відповідних структур, які займаються підготовкою мігрантів, наданням їм можливостей для працевлаштування за кордоном і забезпеченням їхніх прав. Наприклад, Міністерство соціальної політики України здійснює низку ініціатив, спрямованих на легалізацію трудової міграції, включаючи консультування мігрантів і створення умов для їхнього захисту за кордоном. Важливою частиною є державна програма "Робота за кордоном", яка дозволяє організувати виїзд українців на основі трудових договорів з країнами ЄС, а також надає можливість фахівцям з різних галузей працювати в країнах, де існує попит на робочу силу.

Програми для сезонних працівників, такі як угоди з Польщею, забезпечують доступ українським громадянам до тимчасових робіт у сільському господарстві та будівництві. Українці складають одну з найбільших груп сезонних працівників у Польщі — за даними Державної служби статистики Польщі, у 2023 році близько 1,5 мільйона українців працювали в Польщі, з яких більшість становили трудові мігранти, зайняті на сезонних роботах. Крім того,

програма "Картка поляка" дозволяє українцям отримувати доступ до ринку праці в Польщі та інших країнах ЄС.

Паралельно з програмами для сезонних працівників, є також механізми, які забезпечують постійну міграцію трудових мігрантів на основі довгострокових контрактів. Важливу роль відіграють українські трудові агентства, які мають ліцензію на організацію працевлаштування в іноземних країнах. Такі агентства взаємодіють з міжнародними компаніями, що забезпечує працівників не лише роботою, а й соціальними гарантіями: медичним страхуванням, житлом, компенсацією витрат на переїзд.

Процедури надання дозволів на виїзд для працівників є необхідною частиною механізму управління трудовою міграцією. В Україні для виїзду на роботу за кордон працівник має звернутися до ліцензованого агентства, яке займається оформленням трудових контрактів і надає необхідні послуги для отримання візи. Додатково, є можливість отримання дозволу через консульські установи, де здійснюється перевірка документів та умов для виїзду.

Контроль за умовами праці трудових мігрантів за кордоном є однією з важливих частин державної міграційної політики. Українські консульства в країнах, де працюють великі групи українських мігрантів (наприклад, Польща, Чехія, Італія), здійснюють моніторинг умов праці, захист прав працівників, а також надають консультації щодо правових питань. За даними Міністерства соціальної політики України, понад 80% трудових мігрантів в Європі працюють в умовах, які контролюються відповідними законодавчими актами країни перебування.

Що стосується соціальних і правових гарантій, то для українців, що працюють в ЄС, Польщі, Чехії, Італії та інших країнах, угоди про соціальний захист забезпечують доступ до медичного страхування та пенсійних виплат навіть у разі тимчасової роботи. Наприклад, в Польщі всі українські працівники, що працюють офіційно, мають право на медичне страхування та доступ до державних програм охорони здоров'я. Крім того, двосторонні угоди між Україною та ЄС забезпечують соціальне забезпечення трудових мігрантів,

зокрема в частині пенсійних виплат, відпусток та страхування на випадок безробіття.

Важливим механізмом для захисту прав трудових мігрантів є підписання угод між країною-експортером робочої сили (в даному випадку Україною) та країною-реципієнтом. В Україні такі угоди існують з країнами ЄС, зокрема Польщею та Чехією, які гарантують мігрантам не тільки право на трудові угоди, а й соціальний захист. Підписані угоди забезпечують громадянам України доступ до легальної роботи на терміни до трьох років, а також гарантують їм захист від зловживань з боку роботодавців.

Загалом, система управління трудовою міграцією в Україні створює можливості для забезпечення легальної міграції, захисту прав трудових мігрантів, підвищення їх кваліфікації та інтеграції в ринки праці європейських країн.

Взаємодія країн-експортерів трудової міграції, зокрема України, з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація праці (МОП), є важливою складовою у формуванні міжнародних стандартів і рекомендацій щодо трудової міграції. МОП активно працює над створенням глобальних норм, які дозволяють забезпечити права трудових мігрантів, покращити умови їх праці та захистити соціальні гарантії. В Україні співпраця з МОП набула важливого значення, оскільки країна є одним з найбільших експортерів робочої сили в Європі та світі. Враховуючи значну кількість українських трудових мігрантів, що працюють в країнах ЄС, Північної Америки та інших частинах світу, питання їхнього захисту, прав та інтеграції стали важливими для української держави.

Згідно з даними МОП, кількість українських трудових мігрантів на початок 2024 року перевищує 4 мільйони осіб. Велика частина українців працює в Польщі, Чехії, Італії, Німеччині, Іспанії, а також у країнах Скандинавії. Україна активно співпрацює з МОП у розробці національних політик, спрямованих на захист прав мігрантів, включаючи укладання двосторонніх угод з країнами-реципієнтами, а також участь у багатосторонніх

ініціативах, які визначають стандарти для умов праці, соціального захисту та рівних можливостей для мігрантів.

Зокрема, важливою частиною міжнародної співпраці є участь України в угодах і програмах, що сприяють легалізації трудової міграції та захисту трудових прав. Одна з таких ініціатив — укладення угод між Україною та Польщею, що дозволяє громадянам України легально працювати в польському сільському господарстві та будівельному секторі. За статистикою, близько 1,5 мільйона українських трудових мігрантів працюють в Польщі, де вони складають основну частину робочої сили в таких галузях, як агропромисловість, будівництво, транспорт та сфера послуг. Ці угоди дозволяють українцям отримувати тимчасову роботу на основі сезонних або річних контрактів, а також гарантують їхні права, включаючи доступ до медичних послуг і соціального забезпечення.

На глобальному рівні Україна активно взаємодіє з МОП щодо розробки стандартів, що стосуються трудових мігрантів, зокрема, покращення умов їх праці, запобігання дискримінації та забезпечення їх прав на соціальне забезпечення та охорону здоров'я. МОП підтримує ініціативи України щодо створення механізмів боротьби з незаконною міграцією та трудовою експлуатацією, а також сприяє розвитку програм професійної підготовки та навчання для трудових мігрантів, що дозволяє підвищити їх кваліфікацію та зменшити ризик експлуатації на ринку праці.

Крім того, важливу роль у забезпеченні прав трудових мігрантів з України відіграють угоди з країнами-членами Європейського Союзу. Зокрема, Україна уклала угоди з Польщею, Чехією, Словаччиною та іншими країнами щодо забезпечення трудових прав українських громадян. Згідно з цими угодами, мігранти мають право на рівне ставлення до громадян країни-реципієнта, доступ до соціальних виплат та медичних послуг, а також гарантії щодо безпеки праці та умов роботи.

У відповідь на зростання міграційних потоків, Україна активно працює над реформами національного законодавства, щоб забезпечити ефективне

управління трудовою міграцією. Це включає в себе механізми надання дозволів на виїзд, моніторинг умов праці українських трудових мігрантів за кордоном, а також підтримку програм соціального захисту для їхніх сімей в Україні. Українська держава співпрацює з міжнародними організаціями для розробки політик, що захищають трудових мігрантів від експлуатації та зловживань, забезпечують їм права на пенсійне забезпечення та медичне обслуговування, а також покращують умови їх адаптації в країнах-реципієнтах.

Що стосується двосторонніх і багатосторонніх угод між країнами-донорами і країнами-реципієнтами, то Україна активно бере участь у таких ініціативах, спрямованих на організацію і регулювання трудової міграції. Наприклад, у рамках угоди між Україною та Італією було створено механізми, які дозволяють українським мігрантам працювати в сільському господарстві, одночасно гарантуючи їм доступ до медичного обслуговування та правову захищеність на всіх етапах працевлаштування. Важливою частиною цієї угоди є механізм, що дозволяє українським трудовим мігрантам отримувати легальний статус в Італії та забезпечує їх від захисту від дискримінації та експлуатації.

Важливою складовою міжнародної взаємодії є також угоди між Україною та країнами Балканського регіону, які забезпечують українським мігрантам доступ до ринків праці в цих країнах за спрощеними процедурами. Укладаючи ці угоди, Україна забезпечує своїм громадянам можливість працювати в таких країнах, як Сербія, Албанія, Косово, де попит на робочу силу в певних галузях, зокрема в будівництві та сільському господарстві, значно зростає.

Укладення міжнародних угод і співпраця з міжнародними організаціями дозволяють Україні створювати більш чіткі механізми для захисту прав своїх трудових мігрантів і зменшення випадків їх експлуатації. На основі цих угод Україна також отримує технічну допомогу для вдосконалення національного законодавства, спрямованого на захист трудових мігрантів, а також для розвитку системи соціального забезпечення, яка підтримує мігрантів і їхні сім'ї як в Україні, так і за кордоном.

Соціальний захист трудових мігрантів, які виїжджають за кордон, є важливою складовою політики багатьох країн, оскільки гарантує збереження прав і благополуччя громадян під час їх перебування за межами рідної країни. Відсутність адекватного соціального захисту для трудових мігрантів може призвести до погіршення їх умов праці, соціальної та медичної безпеки, а також до фінансових труднощів після повернення на батьківщину. Оскільки країни-експортери робочої сили, зокрема Україна, мають численні потоки мігрантів, важливо розглянути систему соціального захисту, яка забезпечує їх права.

У багатьох країнах Європейського Союзу, США та Канаді соціальний захист трудових мігрантів включає доступ до медичних послуг, пенсійні виплати та програми репатріації. Зокрема, в країнах ЄС на основі угод між країнами-членами передбачено, що трудові мігранти мають право на медичну допомогу та пенсійні виплати, навіть якщо вони тимчасово працюють у країні-реципієнті. Європейський Союз зобов'язує країни-члени надавати рівні права трудовим мігрантам, зокрема в питаннях соціального забезпечення, пенсійних виплат та медичних послуг, що включає як первинну медичну допомогу, так і складніші медичні послуги. Трудові мігранти мають право на медичне страхування через роботодавців, а також на пенсійні виплати після певного терміну роботи у країні. Проте, доступ до цих послуг залежить від багатьох факторів, таких як тип трудової міграції (тимчасовий, сезонний чи постійний) та наявність двосторонніх угод між країнами.

У разі повернення трудових мігрантів на батьківщину, країни-донори, включаючи Україну, стикаються з низкою проблем, пов'язаних із соціальною адаптацією та працевлаштуванням своїх громадян. Після тривалого перебування за кордоном мігранти часто не можуть адаптуватися до місцевих умов, що включає культурні, соціальні та економічні бар'єри. У разі повернення вони можуть зіткнутися з високим рівнем безробіття, що особливо гостро відчувається в країнах із економічними труднощами або нестачею робочих місць. Проблеми соціальної адаптації виникають через відсутність достатньої

підтримки з боку держави, недостатню професійну перепідготовку та недостатнє розуміння потреб місцевого ринку праці.

Україна є однією з найбільших країн-експортерів трудових мігрантів в Європу. Згідно з даними Державної служби статистики України, на 2024 рік понад 4 мільйони українців перебувають за кордоном на працевлаштуванні. Після повернення на батьківщину вони часто не можуть знайти роботу за своєю спеціальністю або за рівнем кваліфікації, оскільки на ринку праці існує дефіцит висококваліфікованих робочих місць. Часто мігранти стикаються з проблемами трудової реєстрації або визнання їх кваліфікацій в Україні, що ускладнює процес їхнього працевлаштування.

Система соціального захисту для українських трудових мігрантів за кордоном в основному забезпечується через двосторонні угоди з країнами, де працюють громадяни України. Важливу роль відіграють угоди з Польщею, Чехією, Італією, Німеччиною та іншими країнами ЄС, які забезпечують права трудових мігрантів на соціальні виплати, медичне обслуговування та пенсійні виплати. У рамках цих угод українські громадяни можуть скористатися доступом до медичних послуг, які надаються на рівні з громадянами країн-реципієнтів. Проте, часто виникає проблема недостатнього рівня соціального захисту для мігрантів, які працюють без офіційних контрактів або у статусі нелегальних працівників. Це призводить до ризику відсутності медичних виплат або виплат на випадок хвороби чи нещасного випадку.

Одним із важливих аспектів соціального захисту для мігрантів є програми репатріації, які дають можливість трудовим мігрантам повернутися на батьківщину у випадку кризових ситуацій, таких як економічна нестабільність або політичні конфлікти в країні перебування. Для українців такі програми стали важливими після початку війни в Україні у 2014 році та в умовах нинішнього воєнного конфлікту, який змусив багатьох мігрантів покинути тимчасові робочі місця та повернутися в Україну. Програми репатріації передбачають надання допомоги на повернення, тимчасову фінансову

підтримку для тих, хто залишає країну, та організацію процесу адаптації до нових умов життя.

В Україні для мігрантів, які повертаються на батьківщину, існують програми адаптації та реінтеграції, зокрема через центри зайнятості, які пропонують курси перепідготовки, допомогу у пошуку роботи, а також фінансову допомогу на перший період після повернення. Але ці програми не завжди достатньо ефективні через брак фінансування та проблеми з координацією між державними структурами. Проблеми соціальної адаптації включають труднощі в переналаштуванні на нові умови життя, оскільки мігранти часто отримують дуже низькі зарплати після повернення в Україну, а також стикаються з проблемами визнання їхніх кваліфікацій та досвіду роботи за кордоном.

У зв'язку з цим важливим є покращення системи соціального захисту для мігрантів, розширення можливостей для їхньої професійної перепідготовки та адаптації після повернення. Розвиток таких програм у майбутньому допоможе зменшити рівень безробіття серед повернених мігрантів і покращити їхнє соціальне благополуччя.

Трудова міграція з України є однією з найбільших у Східній Європі, і вона має значний вплив на економіку, соціальну сферу та демографічні процеси. Згідно з останніми даними, більше 4 мільйонів українців працюють за кордоном, що становить близько 10% від загальної чисельності працездатного населення країни. Найбільші потоки мігрантів спрямовані до Польщі, Чехії, Італії, Німеччини та Росії, а також значне число українців виїжджає до країн Близького Сходу. Трудові мігранти з України працюють у різних секторах економіки, зокрема в будівництві, сільському господарстві, обслуговуванні, а також у виробництві та транспорті.

Статистика на 2023 рік показує, що Україна є одним із найбільших постачальників трудових мігрантів на ринки Європи. Зокрема, близько 2,5 мільйона українців працюють в Польщі, що робить її головним напрямком міграції. За останні роки також спостерігається зростання міграції до Чехії, де

працює близько 300 тисяч українців, а також до Німеччини, де українська громада нараховує понад 200 тисяч осіб. В Україні трудова міграція стала значним фактором економічної стабільності завдяки великій кількості грошових переказів, які українці надсилають додому.

У 2024 році обсяг грошових переказів від трудових мігрантів в Україну досягнув рекордних 20 мільярдів доларів США, що складає більше ніж 8% від ВВП країни. Ці кошти значною мірою підтримують економіку на національному та локальному рівнях. Проте більшість цих переказів спрямовані на поточні споживчі витрати, що обмежує можливості для довгострокових економічних інвестицій.

Серед основних причин трудової міграції з України можна виділити економічні фактори, такі як низький рівень заробітних плат, високий рівень безробіття та економічна нестабільність. Згідно з даними Державної служби статистики України, середня заробітна плата в Україні у 2023 році складала близько 600 доларів США, що значно менше, ніж у країнах ЄС. В той час як в Польщі середня заробітна плата для українців може досягати 1,5 тисячі доларів США, що є серйозним стимулом для виїзду за кордон. Проблеми в економіці країни, зокрема інфляція, корупція та політична нестабільність, також сприяють високому рівню еміграції. Ці фактори призводять до того, що все більше молодих людей шукають кращі можливості для працевлаштування за межами України.

Що стосується соціальних та економічних наслідків трудової міграції, то вони є двосторонніми. З одного боку, грошові перекази, які мігранти надсилають на батьківщину, становлять важливу частину доходу сімей. За оцінками Світового банку, грошові перекази від трудових мігрантів допомогли знизити рівень бідності в Україні, зокрема в сільських районах, де традиційно високий рівень безробіття. Однак, з іншого боку, трудова міграція призводить до негативних економічних наслідків, таких як скорочення робочої сили, особливо серед молодих та кваліфікованих працівників, які залишають країну в пошуках кращих умов праці та більших заробітків.

Також трудова міграція має соціальні наслідки. В Україні спостерігається тенденція до збільшення "мігрантських сімей", де один або кілька членів сім'ї працюють за кордоном, а решта залишаються вдома. Це може призводити до проблем в соціалізації дітей, відсутності підтримки з боку батьків та психологічних труднощів, зокрема у підлітків. Крім того, часті візити до батьків мігрантів в Україні, які працюють за кордоном, часто пов'язані з економічними труднощами та соціальними проблемами, що негативно впливає на якість життя сімей.

Проблеми, пов'язані з поверненням мігрантів в Україну після тривалого перебування за кордоном, також є важливим аспектом соціальних наслідків трудової міграції. Після повернення на батьківщину, мігранти часто стикаються з труднощами в адаптації, зокрема з проблемами працевлаштування, оскільки їх кваліфікація може бути недостатньо актуальною для місцевого ринку праці. Також вони часто не мають змоги скористатися соціальними гарантіями та пільгами, такими як пенсійні виплати чи медичне забезпечення, що створює додаткові труднощі при їх поверненні на батьківщину.

Український уряд також за останні роки намагався впровадити ряд заходів для підтримки трудових мігрантів. Зокрема, було створено механізми для підтримки репатріації українців, що повертаються з-за кордону, включаючи програми з працевлаштування та соціальної адаптації. Однак, ці програми є обмеженими, і їх ефективність залишається під питанням через відсутність достатнього фінансування та системного підходу до цієї проблеми.

Таким чином, трудова міграція має значні економічні вигоди для України через грошові перекази, але також створює низку соціальних та економічних викликів, зокрема через втрату кваліфікованої робочої сили та проблеми адаптації мігрантів після повернення. Важливою є підтримка та розвиток державних програм для повернення мігрантів та їх інтеграції в економічну і соціальну сферу країни.

Розділ 3. Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні

3.1. Динаміка та сучасні тенденції трудової міграції українців

Трудова міграція українців має глибокі корені, що простягаються через різні історичні етапи, починаючи з часів Радянського Союзу і до сьогодні. Цей процес характеризується змінами в соціально-економічних умовах, політичному контексті та культурних факторах, які суттєво вплинули на міграційні процеси.

Процес міграції історично можна поділити на наступні етапи:

- 1) Перший етап, що охоплює період з 1920 до 1991 року, відзначається організованою трудовою міграцією. У радянські часи українці часто виїжджали на роботу в інші республіки СРСР, особливо в промислові райони, такі як Урал та Сибір. Ця міграція була зумовлена потребами економіки, плановими завданнями та колективізацією. Люди переїжджали в пошуках кращих умов життя, а також у зв'язку з необхідністю виконання виробничих завдань, закладених у п'ятирічних планах. Згідно з даними Державного комітету статистики України, на початку 1990-х років близько 1 мільйона українців працювало за межами країни, зокрема, значна частина з них виконувала сезонні роботи або працювала на державних підприємствах.
- 2) Другий етап, що розпочинається з проголошення незалежності України у 1991 році, характеризується новими імпульсами трудової міграції. Економічні труднощі, інфляція та безробіття стали поштовхом для багатьох українців шукати кращі умови життя та праці за кордоном. У цей період основними напрямками міграції стали країни Європейського Союзу, такі як Польща, Чехія, Угорщина, а також Росія. Важливо зазначити, що українці почали виїжджати не лише на сезонні роботи, а й на постійне місце проживання. За оцінками, до 2000 року кількість українських мігрантів за кордоном зросла до 3-4 мільйонів осіб, і більшість з них працювала в секторах, де вимоги до кваліфікації були нижчими, таких як послуги, будівництво та сільське господарство.
- 3) Третій етап, що охоплює період з 2000 по 2014 рік, відзначається інтеграцією України в європейський простір. У цей час українці все більше

орієнтувалися на країни ЄС, завдяки спрощенню візового режиму та укладенню угод про безвізовий режим з окремими державами. Важливими змінами стали зростання кількості українських студентів, які отримували освіту за кордоном, а також молодих спеціалістів, які шукали можливості для працевлаштування в європейських країнах. За даними Державної служби зайнятості України, у 2013 році понад 6 мільйонів українців працювали за кордоном, зокрема, багато з них були зайняті у легкій промисловості, сільському господарстві та будівництві.

- 4) Четвертий етап, що охоплює період з 2014 до 2020 року, характеризується впливом війни на сході України та економічною кризою. Конфлікт, що розпочався у 2014 році, сприяв новим хвилям міграції, оскільки багато людей шукали безпечні умови для життя та роботи. За даними ООН, з 2014 року понад 1,5 мільйона українців виїхали за межі країни. Основними країнами призначення стали Польща, Чехія та Німеччина, де українці знаходили роботу в різних сферах, від сільського господарства до ІТ. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації з міграції, до 2019 року кількість українських мігрантів за кордоном перевищила 7 мільйонів осіб, що підкреслило актуальність цієї проблеми.
- 5) Сучасний етап, що розпочався в 2021 році та триває до сьогодні, відзначається новими викликами, пов'язаними з пандемією COVID-19 та її економічними наслідками. Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2022 році кількість українців, які виїхали за кордон для роботи, зросла до 8-9 мільйонів осіб, зокрема, багато людей залишили країну через війну, яка почалася в лютому 2022 року. Це призвело до того, що українці стали шукати нові можливості в країнах Європи, де їхній внесок у економіку значно зріс, особливо в умовах дефіциту робочої сили.

Таким чином, трудова міграція українців є складним і багатогранним процесом, який пройшов через різні етапи розвитку, що відображаються в соціально-економічних та політичних змінах. Цей процес залежав від економічних, соціальних та політичних чинників, які визначали як причини

міграції, так і напрямки, в яких українці шукали нові можливості для працевлаштування.

Таблиця 3.1

Динаміка трудової міграції українців за роками

Рік	Кількість мігрантів (млн.)	Основні країни призначення
1991	1	Росія, СРСР
2000	3-4	Росія, Польща, Чехія
2013	6	Польща, Чехія, Німеччина
2019	7	Польща, Чехія, Німеччина
2022	8-9	Польща, Німеччина, Чехія, Канада

Джерело: державна служба статистики

Сучасні виклики, такі як війна та пандемія, лише підкреслили актуальність теми трудової міграції в Україні, а також необхідність розробки ефективних механізмів її регулювання. Трудова міграція українців є вагомим частиним соціально-економічного розвитку країни, що відображає широкий спектр економічних, соціальних і культурних факторів. Упродовж останніх десятиліть українці активно шукають можливості для працевлаштування за кордоном, що підкреслює їхню потребу в кращих економічних умовах та можливостях для реалізації своїх навичок і здібностей.

За даними Державної служби статистики України, на початку 2023 року кількість українських громадян, які працюють за межами країни, оцінюється в 8-9 мільйонів осіб. Ця цифра включає як легальних, так і нелегальних мігрантів, які шукають роботу в різних країнах. Важливо зазначити, що дані можуть варіюватися в залежності від джерел та методології збору статистики, проте загальна тенденція свідчить про сталий ріст міграційних потоків. Додаткові дані свідчать про те, що з 2013 року кількість українських трудових мігрантів подвоїлася, і це явище стало помітним з огляду на економічні та соціальні трансформації в Україні. Наприклад, у 2015 році, під час політичної та економічної кризи, кількість українців, які виїжджали на роботу за кордон, досягла 6.5 мільйонів осіб, і це число продовжувало зростати. В даний час трудова міграція стала не лише індивідуальним вибором, а й сімейною стратегією для багатьох українських родин.

Нижче представлена табл. 3.2, що ілюструє динаміку кількості українських трудових мігрантів за роками:

Таблиця 3.2

Динаміка кількості українських трудових мігрантів (млн. осіб)

Рік	Кількість мігрантів
2013	6
2015	6.5
2018	7
2019	7.5
2021	8
2022	8-9

Джерело: державна служба статистики

Основні країни, куди українці виїжджають на роботу, включають Польщу, Чехію, Німеччину, Італію, Канаду та Росію. Польща залишається лідером за кількістю українських трудових мігрантів, і це пов'язано з кількома факторами, зокрема з близькістю географічного розташування, менш жорсткими візовими вимогами, а також з високим попитом на робочу силу в різних секторах економіки.

За даними Міністерства соціальної політики України, в 2022 році близько 4 мільйонів українців працювали в Польщі, що становить приблизно 45% від загальної кількості трудових мігрантів. Це свідчить про те, що Польща стала не лише транзитною країною, але й основним місцем працевлаштування для українців. Інші популярні країни, такі як Чехія та Німеччина, також продовжують залучати українських працівників, особливо в секторах, де спостерігається нестача робочої сили.

Таблиця 3.3

Основні країни призначення українських мігрантів у 2022 році

Країна	Кількість мігрантів (млн.)	Відсоток від загальної кількості
Польща	4	45%
Чехія	1.5	17%
Німеччина	1	11%
Італія	0.8	9%
Канада	0.6	7%
Росія	0.5	5%
Інші країни	0.6	6%

Джерело: державна служба статистики

Трудова міграція в Україні також має регіональні особливості. Найбільша кількість мігрантів виїжджає з західних і центральних областей, таких як Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, а також з південно-східних областей, зокрема Дніпропетровської та Харківської. Це пов'язано із соціально-економічною ситуацією в цих регіонах, де рівень безробіття вищий, а можливості для працевлаштування обмежені.

Дослідження показують, що західні області, зокрема Львівська, мають традиції міграції, оскільки багато людей виїжджали на заробітки ще в радянські часи. Сьогодні ці регіони залишаються основними постачальниками трудових мігрантів через слабку економіку та високий рівень безробіття. Наприклад, в 2022 році Львівська область стала лідером за кількістю трудових мігрантів, з якої виїхало близько 800 тисяч осіб.

Таблиця 3.4

Регіони України з найбільшою кількістю трудових мігрантів (2022 рік)

Регіон	Кількість мігрантів (тис. осіб)	Відсоток від загальної кількості
Львівська область	800	10%
Івано-Франківська область	600	7%
Тернопільська область	500	6%
Дніпропетровська область	400	5%
Харківська область	350	4%
Одеська область	300	3%
Інші регіони	5 000	55%

Джерело: державна служба статистики

Додатково, регіони з високим рівнем еміграції часто стикаються з демографічними проблемами, такими як старіння населення та зменшення чисельності працездатного населення. Це також впливає на соціальну структуру та економічний розвиток, оскільки виїзд молоді з сільських та малих міст призводить до зменшення робочої сили в місцевих громадах.

Важливо врахувати соціально-економічні чинники, які впливають на міграційні потоки. Наприклад, в умовах економічної кризи, яка розпочалася в Україні після 2014 року, багато українців почали шукати можливості за кордоном, щоб забезпечити свої родини. Такі фактори, як низькі зарплати, нестабільність на ринку праці та відсутність належних соціальних гарантій,

підштовхнули людей до виїзду. Багато українців, які змушені були залишити країну через війну на сході, також шукають нові можливості працевлаштування в інших регіонах, що підкреслює важливість підтримки з боку держави та міжнародних організацій у забезпеченні безпеки та прав трудових мігрантів. Країни-реципієнти, зокрема Польща та Чехія, також почали запроваджувати нові програми для залучення українських працівників, що свідчить про високий попит на українську робочу силу. Трудова міграція українців є складним і багатогранним процесом, що характеризується значним зростанням кількості мігрантів, різноманіттям напрямків та регіонів. Зростання попиту на українську робочу силу в країнах Європи та за її межами свідчить про високий рівень кваліфікації українських працівників, хоча багато з них стикаються з низькими умовами праці та ризиками, пов'язаними з нелегальною міграцією. Трудова міграція українців протягом останніх трьох десятиліть стала одним із наймасовіших і найстійкіших соціально-економічних явищ у країні. Мільйони громадян щороку виїжджають за кордон у пошуках праці, і хоча в кожному конкретному випадку рішення про міграцію є особистим, воно майже завжди формується під впливом глибоких системних чинників. Серед них ключову роль відіграють економічні диспропорції, соціальна нестабільність та політичні виклики, що стали особливо актуальними в умовах війни.

Економічні причини залишаються головним рушієм української трудової міграції. Історично, ще в 1990-х роках, коли країна лише починала перехід від планової економіки до ринкової, з'явилися перші хвилі економічно вмотивованих мігрантів. На той час, через гіперінфляцію, масове безробіття і крах промисловості, велика частина працездатного населення змушена була шукати можливості для заробітку за межами країни. У 2000-х роках тенденція лише посилилася, навіть у періоди економічного зростання, оскільки відносно низький рівень заробітних плат залишався незмінним.

Таблиця 3.5.

Динаміка кількості українських трудових мігрантів, млн осіб

Рік	Кількість осіб, які працюють за кордоном	Грошові перекази в Україну (млрд \$ США)
-----	--	--

2010	2,5	5,3
2015	4,0	6,9
2019	4,7	11,9
2021	4,5	13,0
2022	5,1 (включно з біженцями)	12,1
2023 (оцінка)	4,8	11,8

Джерела: Національний банк України, Міністерство економіки України, ІОМ Ukraine, World Bank.

Наведені дані свідчать про стійке зростання кількості українців, які шукають роботу за кордоном, а також про вагому роль трудових мігрантів у підтримці платіжного балансу країни. Особливо помітною є стабільність грошових переказів навіть під час повномасштабної війни — це демонструє системну залежність української економіки від зовнішнього трудового ресурсу.

Основним фактором економічної мотивації залишається велика різниця в оплаті праці між Україною та країнами ЄС, що відкрили свої ринки праці для українців.

Таблиця 3.6.

Середня заробітна плата в Україні та країнах основної трудової міграції (станом на 2023 рік, євро/місяць)

Країна	Середня заробітна плата, євро	Співвідношення до України
Україна	430	1,0
Польща	1580	3,7
Чехія	1800	4,2
Німеччина	4200	9,8
Італія	3300	7,7
Литва	1680	3,9

Джерела: Eurostat, Держстат України, OECD, Trading Economics.

Різниця є настільки суттєвою, що навіть виконання некваліфікованої роботи в ЄС дозволяє українським працівникам накопичувати кошти, фінансово підтримувати родини та здійснювати інвестиції в житло, освіту або лікування. Поширеним є феномен «маятникової міграції», коли працівники перебувають за кордоном на сезонній або тимчасовій основі, регулярно повертаючись додому. Проте дедалі частіше спостерігається тривала міграція цілими родинами, що змінює саму природу міграційного процесу.

Соціальні чинники відіграють дедалі помітнішу роль. Ідеться не лише про побутові умови чи комфорт, а й про базову якість життя — медицину, освіту, безпеку, рівень обслуговування, перспективи для дітей. За даними дослідження Міжнародної організації з міграції у 2023 році, понад 70% українських респондентів вказали, що серед мотивацій до виїзду були бажання кращої соціальної інтеграції та довіри до інституцій. У більшості європейських країн українські мігранти мають доступ до безкоштовної медицини, компенсацій у випадку втрати роботи, а також освітніх субсидій, чого часто бракує в Україні.

Після 2014 року політична складова різко активізувалася. Спочатку через анексію Криму і війну на Донбасі, а після 2022 року — через повномасштабну агресію Росії. Це призвело до формування змішаних потоків — біженців та економічних мігрантів, значна частина з яких інтегрується у ринки праці країн ЄС. За даними Євростату, понад 4,2 млн українців отримали тимчасовий захист у ЄС після лютого 2022 року, причому більшість працездатного населення в цій групі інтегрувалося у трудові процеси. Наприклад, у Польщі 62% біженців з України працевлаштовані, у Німеччині — близько 55%. На додаток до цього, загальне розчарування у спроможності держави забезпечити справедливість, безпеку і економічне зростання також стимулює відтік кадрів. Згідно з опитуванням Київського міжнародного інституту соціології, у 2023 році понад половина українців заявили, що не довіряють жодному з органів влади та не бачать реальних змін у системі управління країною.

Трудова міграція українців є наслідком багаторівневих причин, серед яких економічні — лише частина загальної картини. Соціальні очікування, прагнення до стабільності, відчуття безпеки, а також політичні потрясіння формують потужний мотиваційний комплекс, який штовхає мільйони українців до тривалого або постійного виїзду. Без глибоких структурних реформ всередині країни, ця тенденція, найімовірніше, зберігатиметься і в найближчі роки, що вимагає від держави нових рішень і стратегічного бачення. Трудова міграція українців має багат шарову природу, яка формувалась упродовж останніх трьох десятиліть, однак саме після 2022 року її інтенсивність і структура зазнали

докорінних змін. Причини виїзду за кордон еволюціонували від переважно економічних до комплексних — з домінуванням безпекових, соціально-психологічних і гуманітарних чинників. На тлі повномасштабної війни трудова міграція стала не лише засобом заробітку, а й механізмом виживання, порятунку і реалізації базових прав людини.

У 1990–2000-х роках основними стимулами до виїзду були низький рівень заробітної плати, нестабільність ринку праці, відсутність соціальних гарантій. Однак у період з 2014 року, з початком військових дій на Донбасі та анексією Криму, з'явився перший хвилеподібний зсув у мотивах трудової міграції. Мільйони громадян, особливо з промислових регіонів Сходу, втратили робочі місця і були змушені адаптуватися до нових соціально-економічних умов, зокрема через міграцію. Уже на той момент Польща, Чехія, Литва та Німеччина стали ключовими пунктами призначення українців у пошуку працевлаштування.

Після 24 лютого 2022 року масштаби міграції різко зросли. Війна призвела до масштабних руйнувань інфраструктури, знищення підприємств, зупинки ключових секторів економіки. Станом на початок 2024 року понад 5 мільйонів українців залишаються за кордоном, і значна частина з них — це працездатне населення. Міграція відбулася не лише внаслідок руйнування економічного середовища, а й як реакція на психологічний шок, втрату житла, родин, почуття безпеки.

Водночас триває і класична економічна трудова міграція. За дослідженням Київського міжнародного інституту соціології (2023), понад 47% опитаних громадян, які виїхали до країн ЄС після 2022 року, мали досвід короткотривалого або сезонного працевлаштування в Європі раніше. Це свідчить про те, що нова хвиля вимушеної міграції спирається на вже усталені економічні зв'язки. Особливу увагу слід звернути на зміну гендерної та вікової структури мігрантів. Через заборону виїзду для чоловіків призовного віку, більшість трудових мігрантів сьогодні — це жінки з дітьми, люди старшого віку

та молодь. У багатьох випадках працевлаштування для них є не лише джерелом доходу, а й способом забезпечити базові потреби родини.

Іншим вагомим чинником стало різке погіршення умов зайнятості в Україні. За даними Національного банку України, у 2022 році рівень безробіття перевищив 29%, а рівень тінізації праці в окремих секторах наближався до 50%. Це створило ситуацію, коли офіційні канали працевлаштування втратили актуальність, а люди були змушені звертатись до неформальних контактів або міжнародних агенцій, часто на ризикованих умовах.

Таблиця 3.7.

Основні сфери працевлаштування серед українських мігрантів за країнами
призначення

Країна призначення	Кількість українських мігрантів (2024)	Основні сфери працевлаштування
Польща	1 150 000	Будівництво, сільське господарство, догляд за літніми
Німеччина	900 000	ІТ, догляд, сфера обслуговування
Чехія	450 000	Промисловість, складські послуги
Італія	230 000	Догляд, домашнє господарство
Іспанія	170 000	Сфера обслуговування, логістика
Литва, Латвія, Естонія	90 000	Сезонна робота, виробництво

Джерело: *Державна служба статистики, МОМ*

Регіональний зріз міграційних процесів демонструє, що найвищі темпи виїзду зафіксовані у південних та східних областях України. У 2022–2023 роках Харківська, Херсонська, Запорізька та Дніпропетровська області втратили від 20% до 35% трудового населення. Це призвело до значного кадрового дефіциту в базових галузях — від охорони здоров'я до аграрного виробництва. У той же час західні регіони України (Закарпаття, Львівщина) стали не лише донорами мігрантів, а й транзитними хабами для виїзду за кордон.

Значущим чинником впливу на міграційні настрої стала також якість державного управління. Нестабільність соціальних виплат, брак доступу до медичних та освітніх послуг у зонах активних бойових дій, обмежений доступ до цифрових адміністративних сервісів спонукали громадян до пошуку країн, де базові послуги доступні, а правила працевлаштування чітко визначені.

Важливу роль у зростанні трудової міграції відіграє політика країн-реципієнтів. Починаючи з 2022 року, держави ЄС активізували програми підтримки тимчасових переселенців. Наприклад, Німеччина запровадила пришвидшене надання дозволів на працевлаштування, Польща дозволила українцям відкривати бізнес на рівних умовах із громадянами країни, а Чехія розширила перелік вакансій для некваліфікованих працівників. Такі політики сприяють затримці мігрантів у країнах призначення, а також спонукають їх до довгострокового перебування.

Причини трудової міграції українців у період повномасштабної війни є системними та взаємопов'язаними. Їх не можна розглядати виключно через економічну призму, адже безпека, зруйнована інфраструктура, психологічна травматизація, обмеження для чоловіків та відсутність перспектив відновлення — це ті чинники, які наразі формують мотиваційний комплекс українських трудових мігрантів.

Трудова міграція тривалий час залишається важливим макроекономічним фактором для України, забезпечуючи стабільне валютне надходження, частково компенсуючи дефіцит робочої сили та знижуючи тиск на ринок праці в періоди економічної кризи. З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році значення зовнішніх трудових потоків ще більше зросло. Грошові перекази українських мігрантів стали чи не єдиним стійким джерелом валютних надходжень на тлі падіння експорту, скорочення прямих іноземних інвестицій і зменшення промислового виробництва.

У 2021 році обсяг приватних грошових переказів в Україну сягнув історичного максимуму — 14,04 млрд доларів США. Впродовж 2022 року, навіть попри втрату частини звичних міграційних каналів, активні бойові дії та скорочення трудових сезонних виїздів, українці за кордоном надіслали 13,0 млрд доларів. У 2023 році обсяг переказів, за оцінками Національного банку України, становив 12,55 млрд доларів, а за перші три квартали 2024 року — вже понад 9,5 млрд доларів, що дає підстави прогнозувати щорічний рівень близько 12,7–13,0 млрд доларів.

Розподіл джерел грошових переказів зміщується на користь країн ЄС, зокрема Польщі, Німеччини, Чехії та Італії. Якщо у 2015–2018 роках значна частина переказів надходила з Росії (понад 20%), то у 2023 році цей показник знизився до менш ніж 1%, а Європейський Союз сформував понад 80% загального обсягу валютних надходжень від трудової міграції.

Таблиця 3.8.

Динаміка грошових переказів за п'ять років (2019-2023)

Рік	Грошові перекази (млрд USD)	Основні країни походження коштів	Частка у ВВП (%)
2019	12,01	Польща, Росія, Чехія, Італія	8,1
2020	12,12	Польща, Італія, США, Чехія	8,6
2021	14,04	Польща, Італія, Чехія, Німеччина	9,6
2022	13,01	Польща, Німеччина, Чехія, США	11,3
2023	12,55	Польща (33%), Німеччина (18%), Чехія (10%)	10,1

Джерело: НБУ, Державна служба статистики України, Світовий банк, МОМ.

Грошові перекази прямо впливають на споживчу активність домогосподарств в Україні. У регіонах із високим рівнем трудової міграції (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області) надходження від мігрантів формують суттєву частину сімейних бюджетів. За дослідженням МОМ, у 2022 році понад 43% опитаних домогосподарств у західних областях зазначили, що перекази є основним джерелом доходу. Ці кошти спрямовуються переважно на поточне споживання (до 60%), оплату освіти (12%), медичних послуг (9%) та будівництво чи ремонт житла (близько 15%).

Грошові потоки також виконують стабілізаційну функцію в умовах скорочення національного виробництва та зростання інфляції. За оцінками Національного банку, у 2022–2023 роках валютні надходження від мігрантів частково нівелювали ризики зниження валютного резерву, підтримуючи курс гривні в умовах воєнної економіки. В окремі місяці обсяг щомісячних переказів перевищував 1,2 млрд доларів, що перевищувало обсяги прямих іноземних інвестицій у країну.

Паралельно з позитивними ефектами спостерігаються структурні втрати. Найвідчутнішим є дефіцит кваліфікованої та напівкваліфікованої робочої сили.

За даними Міністерства економіки України, у 2023 році близько 37% підприємств у галузях сільського господарства, будівництва, логістики та обробної промисловості зіткнулися з хронічним браком працівників. Експертні оцінки вказують, що щороку від 500 до 700 тисяч осіб працюють за кордоном довше, ніж пів року поспіль, що створює критичну порожнечу в демографічному профілі працездатного населення.

Поглиблення трудової міграції має також ефект уповільнення внутрішнього інвестування. Перекази, за даними Світового банку, у понад 70% випадків використовуються на поточні витрати, а не на накопичення або запуск власної справи. Лише 7–8% мігрантів за останні роки започаткували підприємницьку діяльність в Україні на основі коштів, зароблених за кордоном. У воєнний період ця частка ще зменшилась через високі ризики ведення бізнесу в Україні та нестабільність інституційного середовища.

Разом із грошовими потоками за межі країни виводиться й трудовий капітал. Висококваліфіковані фахівці, особливо з галузі ІТ, медицини, технічних наук, часто емігрують назавжди або не повертаються до України після завершення контрактів. У 2023 році понад 12 тисяч медичних працівників отримали підтвердження кваліфікацій у країнах ЄС, що свідчить про тривалу або постійну еміграцію частини ключових кадрів.

Після початку повномасштабної війни сформувалась нова категорія економічних мігрантів — внутрішньо переміщені особи, які через втрату роботи в зонах бойових дій виїхали за кордон. За оцінками ООН, до кінця 2023 року понад 2,8 млн працездатних українців перебували в ЄС зі статусом тимчасового захисту. Близько половини з них офіційно працевлаштовані, насамперед у Польщі, Німеччині, Італії та Чехії. Частина цих громадян розглядає можливість залишитися за кордоном, що формує довготривалі зміни в демографії трудових ресурсів України. У структурі економіки формуються нові точки залежності від зовнішніх потоків. Зростання частки грошових переказів у ВВП з 8% у 2019 році до понад 10% у 2023 році демонструє зменшення самодостатності національної економіки. У середньостроковій перспективі це

потребує переосмислення ролі трудової міграції не лише як чинника стабілізації, а як об'єкта стратегічного регулювання, що має враховувати не лише короткострокові вигоди, а й довгострокові ризики втрати людського потенціалу.

Після завершення активної фази воєнного конфлікту Україна зіткнеться з масштабним викликом повернення та реінтеграції трудових мігрантів. За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), у країнах Європейського Союзу у 2024 році перебувало понад 4,5 млн українських громадян, з яких понад 2,8 млн — працездатні особи. Серед них близько 1,4 млн мають офіційне працевлаштування, переважно в Польщі, Німеччині, Чехії та Італії. Тривалий період перебування за кордоном, інтеграція в місцеві ринки праці та освітні системи створюють нові бар'єри для повернення до України.

Реінтеграція мігрантів — це не лише повернення до країни, а повноцінне включення у соціально-економічне життя: відновлення трудової активності, доступ до послуг, можливості для підприємництва та стабільного життя. У світовій практиці виділяють кілька основних моделей реінтеграції:

1. **Інституційна (державна)** — передбачає створення національних програм підтримки повернення, включно з фінансовими стимулами, податковими пільгами, безкоштовними курсами підвищення кваліфікації.
2. **Соціальна (громадська)** — включає діяльність НУО, міжнародних донорів, волонтерських платформ із працевлаштування та адаптації мігрантів.
3. **Економічна (підприємницька)** — акцент на використанні накопичених за кордоном ресурсів для створення малого бізнесу, залучення реемігрантів до локального економічного відновлення.

Станом на 2024 рік в Україні фактично не існує цілісної державної програми повернення мігрантів. Проте зростає кількість ініціатив на рівні громад, бізнес-асоціацій та донорських проєктів. Наприклад, у 2023–2024 роках за підтримки GIZ, IOM, USAID були реалізовані пілотні програми для реінтеграції понад 5 тис. осіб, що повернулись із Німеччини, Польщі та Чехії.

Вони включали гранти на мікробізнес (до 4000 євро), навчальні курси, менторські програми для ветеранів і жінок-підприємниць.

Досвід країн Балтії та Східної Європи (зокрема, Польщі, Литви, Словаччини) свідчить, що до 30% трудових мігрантів готові повернутись за умови безпечного середовища, чіткої перспективи працевлаштування та наявності житла. Для України цей потенціал становить до 1 млн осіб протягом 2–3 років після завершення бойових дій.

Таблиця 3.9.

Основні форми підтримки реінтеграції трудових мігрантів

Тип підтримки	Приклади реалізації	Обсяг охоплення (2023–2024)
Гранти для бізнесу	Програма «Новий старт в Україні» (IOM, GIZ)	5 млн євро на понад 1,2 тис. грантів
Навчання та перекваліфікація	Курс «Повернись з ідеєю» (USAID)	3,5 тис. осіб
Центри реінтеграції	Івано-Франківськ, Львів, Чернівці	8 регіональних центрів
Психосоціальна адаптація	Онлайн-платформи допомоги (Prometheus, EdEra)	25 тис. користувачів

Джерело: MOM

У короткостроковій перспективі важливо створити системні механізми для реінтеграції на державному рівні. Можливими кроками є:

- запровадження державного реєстру осіб, які бажають повернутись;
- створення Національного фонду реінтеграції з коштами на компенсацію витрат на відкриття бізнесу, купівлю житла, освіту;
- розробка локальних програм повернення кадрів — наприклад, «повернення лікаря/інженера в громаду»;
- впровадження податкових канікул для трудових мігрантів, які повертаються і починають власну справу;
- пільгове кредитування через державні банки під гарантії донорів.

Окрема увага має бути приділена реінтеграції жінок, які під час війни стали основною групою економічних мігрантів. За даними Євростату, 67% українців зі статусом тимчасового захисту у 2023 році — жінки віком 25–49 років. Політика повернення має враховувати потребу в дитячих садках, школах, медичній підтримці та гнучкому працевлаштуванні. Успішна реінтеграція

мігрантів — це не лише запобігання відтоку людського капіталу, а й стратегічний ресурс відновлення національної економіки після війни. Це вимагає системних рішень уже сьогодні.

3.2. Державна політика України щодо трудової міграції

Законодавче регулювання трудової міграції є важливим елементом забезпечення прав українських громадян, які працюють за кордоном, а також утримання економічної стабільності в Україні. Українське законодавство в сфері трудової міграції з'явилося в контексті зростання еміграційних потоків, особливо після здобуття незалежності країною в 1991 році. Трудова міграція стала особливо актуальною після економічних і політичних трансформацій, що відбулись в Україні після 1991 року. З часом правова база щодо трудової міграції неодноразово оновлювалася, зважаючи на зміни в економічній ситуації та нові виклики в міжнародних відносинах.

Одним із основних документів у цій сфері є Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2001), який, хоч і не безпосередньо регулює трудову міграцію, але визначає умови перебування іноземців на території України. Проте для більш детального регулювання зовнішньої трудової міграції був розроблений Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» (2015). Цей закон став основою для правового регулювання трудових відносин українців за кордоном. Водночас Закон передбачає створення системи соціального захисту для мігрантів, включаючи захист від дискримінації, шахрайства та недотримання трудових прав.

Таблиця 3.10.

Основні нормативні акти, що регулюють трудову міграцію в Україні

Назва документа	Рік прийняття	Опис нормативного акта
Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»	2001	Визначає умови перебування іноземців в Україні, в тому числі трудових мігрантів.
Закон України «Про зовнішню	2015	Основний закон, що регулює трудову

трудова міграцію»		міграцію громадян України за кордоном.
Постанова Кабінету Міністрів України №325	2023	Регулює процес електронної реєстрації трудових мігрантів та процедуру їх повернення в Україну.
Закон України №2145-IX «Про тимчасовий захист українців»	2022	Регулює правовий статус громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном через війну.

Джерело: Інститут демографії, законодавство України

Особливу увагу в правовому регулюванні трудової міграції приділяють міжнародні угоди, укладені між Україною та країнами, що є основними місцями призначення трудових мігрантів. Однією з ключових угод є Меморандум про співпрацю між урядом України та урядом Польщі щодо працевлаштування українців у Польщі, підписаний у 2015 році, який сприяв створенню спрощеної системи працевлаштування для громадян України.

Окрім національного законодавства, важливу роль у регулюванні трудової міграції відіграють міжнародні угоди, підписані між Україною та іншими країнами. Ці угоди забезпечують легалізацію працевлаштування громадян України за кордоном, надають гарантії соціального захисту та права на працю. Однією з найбільш значущих угод є Угода про співпрацю між Україною та Польщею, яка була укладена у 2015 році та передбачала спрощений процес отримання дозволів на працевлаштування для українців у Польщі.

Таблиця 3.11.

Міжнародні угоди України щодо трудової міграції

Країна	Угода/Меморандум	Рік підписання	Основні положення
Польща	Угода про працевлаштування	2015	Спрощена система працевлаштування, гарантії соціального захисту для українців.
Чехія	Меморандум про співпрацю	2017	Визначення умов праці українців, доступ до медичних послуг та освіти.
Німеччина	Угода про трудову міграцію	2021	Регулює права і обов'язки трудових мігрантів, забезпечення соціальних гарантій.
Португалія	Угода про трудову міграцію	2020	Створення можливостей для працевлаштування українців та забезпечення медичного обслуговування.

Джерело: MOM

Згідно з цими угодами, українські трудові мігранти мають право на рівні соціальні гарантії з місцевими громадянами, в тому числі на медичну допомогу

та пенсійні виплати. У випадку порушення трудових прав українців, країни-містопризначення мають зобов'язання щодо забезпечення ефективного механізму захисту прав трудових мігрантів. Однак незважаючи на наявність правових механізмів, існують численні проблеми, що виникають в процесі реалізації трудової міграції. Однією з головних проблем є високий рівень шахрайства з боку агентств з працевлаштування, що призводить до порушення прав українських трудових мігрантів. Наприклад, деякі агентства беруть великі суми за послуги з працевлаштування, що є нелегальним, а також пропонують трудові контракти, що не відповідають реальним умовам праці.

Таблиця 3.12.

Проблеми у регулюванні трудової міграції в Україні

Проблема	Опис
Низька ефективність контролю за трудовими агентствами	Високий рівень шахрайства з боку агентств з працевлаштування, часті випадки порушення трудових прав.
Відсутність чіткої політики реінтеграції трудових мігрантів	Повернення трудових мігрантів в Україну часто не передбачає програм для соціальної адаптації.
Недостатня кількість міжнародних угод	Україна має обмежену кількість двосторонніх угод з країнами щодо трудової міграції.

Джерело: складено автором

Важливим кроком у регулюванні трудової міграції є підвищення рівня контролю за діяльністю ліцензованих агентств з працевлаштування, а також впровадження прогресивних механізмів, таких як створення національної платформи для реєстрації трудових мігрантів, що дозволить легітимізувати процес працевлаштування та уникнути шахрайства.

Завдяки міжнародним угодам Україна може впроваджувати нові форми захисту прав трудових мігрантів, забезпечувати їх права та обов'язки, а також створювати програми для реінтеграції після повернення в Україну. Одним із важливих напрямків є також вдосконалення навчальних програм для мігрантів, що сприятиме їхньому успішному працевлаштуванню за кордоном та адаптації в соціумі. Після здобуття незалежності Україна зіштовхнулася з численними викликами в управлінні трудовою міграцією, особливо в умовах глобалізації і економічних труднощів. За останні десятиліття Україна стала одним із основних постачальників робочої сили до країн Європейського Союзу, зокрема Польщі,

Чехії та Німеччини. Зростання еміграції українців, обумовлене як економічними проблемами в країні, так і соціально-політичними факторами, сприяло активному розвитку державних стратегій та програм, спрямованих на регулювання трудової міграції та забезпечення прав мігрантів.

Однією з найважливіших стратегій стала Державна програма управління трудовою міграцією на 2018–2025 роки, затверджена Кабінетом Міністрів України в 2018 році. Програма визначає ключові напрямки щодо підвищення ефективності управління трудовою міграцією, забезпечення правового захисту мігрантів, створення інфраструктури для підтримки громадян України за кордоном, а також стимулювання повернення мігрантів до країни. Ця програма передбачає низку ініціатив, серед яких важливе місце займають заходи для створення механізму правового захисту трудових мігрантів, підвищення їхньої правової свідомості та можливість звертатися за допомогою до консульств України за кордоном у разі виникнення проблем на ринку праці. Крім того, програмою передбачено запровадження комплексних заходів для адаптації мігрантів при поверненні до України, зокрема через створення умов для працевлаштування, надання кваліфікованої допомоги в отриманні робочих місць та розвитку професійних навичок.

Однак реалізація цієї стратегії не є безперешкодним процесом. Існують труднощі, зокрема недостатній рівень інформованості українців про їхні права та можливості за кордоном. Серед основних проблем є відсутність належного моніторингу трудових мігрантів та їхнього соціального захисту в країнах призначення. Відповідно, уряд України створив Державний реєстр трудових мігрантів, який дає змогу контролювати і надавати необхідну допомогу своїм громадянам у разі виникнення проблем на ринку праці за кордоном. Крім того, була запроваджена система "Міграційний офіс", що надає консульські послуги для трудових мігрантів, допомагаючи їм отримувати консультації, вирішувати юридичні питання та захищати їхні права у разі трудових суперечок.

Важливу роль у стратегічному управлінні трудовою міграцією відіграють міжнародні угоди, які укладаються між Україною та країнами, де трудові

мігранти знаходять роботу. Однією з основних угод є Меморандум про співпрацю між Україною та Польщею, який був підписаний у 2015 році. Ця угода передбачає створення механізмів для спільного контролю за трудовою міграцією, зокрема щодо забезпечення трудових прав мігрантів, гарантування належних умов праці та запобігання їх експлуатації. У 2017 році була укладена Угода між Україною та Чехією, яка також передбачала спрощення процедур для українців, що бажають працювати в цій країні, зокрема в галузях сільського господарства та будівництва. З 2020 року Україна підписала меморандум із Німеччиною, що регулює умови праці для українців у цій країні, зокрема в аграрному секторі, і забезпечує права трудових мігрантів, зокрема на належну оплату праці та соціальний захист.

Зусилля держави не обмежуються лише законодавчими ініціативами та міжнародними угодами. Значну увагу приділено програмам, спрямованим на інтеграцію мігрантів після їх повернення до України. Одна з таких ініціатив — Програма "Економічне відродження України через повернення мігрантів" (2023), мета якої полягає у створенні сприятливих умов для працевлаштування висококваліфікованих працівників, зокрема в таких сферах, як ІТ, інженерія та медицина. Вона надає можливості для інтеграції українців, що повертаються з-за кордону, у національну економіку через підтримку підприємницької діяльності та розвитку інноваційних секторів.

Таблиця 3.13.

Основні державні програми та стратегії, спрямовані на управління трудовою міграцією

Назва програми чи стратегії	Рік ухвалення	Опис
Державна програма управління трудовою міграцією на 2018–2025 роки	2018	Стратегії з управління трудовою міграцією, підвищення правової свідомості мігрантів та забезпечення їхнього соціального захисту за кордоном.
Програма з інтеграції мігрантів в українське суспільство	2020	Підтримка мігрантів, що повертаються до України, програми навчання та працевлаштування.
Стратегія забезпечення прав трудових мігрантів в країнах ЄС	2021	Охоплює міжнародні угоди щодо соціального захисту, права працівників, умов праці для мігрантів.

Програма «Економічне відродження України через повернення мігрантів»	2023	Мета — сприяти поверненню трудових мігрантів, зокрема висококваліфікованих спеціалістів, шляхом створення сприятливих умов для їх працевлаштування в Україні.
--	------	---

Джерело: [33],[34]

Водночас одним з найбільших викликів залишається захист прав українських трудових мігрантів. Війна в Україні значно ускладнила це питання, адже велика кількість українців змушена шукати тимчасову роботу в інших країнах Європи, зокрема в Польщі, Чехії та інших сусідніх державах. Однак через високий попит на робочу силу в цих країнах, багато мігрантів стикаються з порушеннями своїх трудових прав, включаючи низьку оплату праці, погані умови праці та соціальні гарантії. У зв'язку з цим Україна активно укладає нові міжнародні угоди, щоб посилити механізми контролю за трудовими мігрантами та забезпечити їх права.

Незважаючи на прогрес у розробці стратегій і програм, управління трудовою міграцією в Україні залишається складним завданням, яке потребує постійного вдосконалення. Оскільки більшість програм має на меті захист прав трудових мігрантів, вони ще не можуть повною мірою охопити всі аспекти трудової міграції. У майбутньому важливо створити додаткові механізми для забезпечення соціальних гарантій українських трудових мігрантів, зокрема за допомогою удосконалення системи інформаційної підтримки, а також розширення міжнародної співпраці в рамках угод і меморандумів з іншими державами.

Таблиця 3.14.

Міжнародні угоди щодо трудової міграції України

Країна	Угода/Меморандум	Рік підписання	Основні положення
Польща	Меморандум про співпрацю	2015	Визначення умов працевлаштування українців, механізмів контролю та підтримки прав мігрантів.
Чехія	Угода про співпрацю	2017	Захист прав трудових мігрантів, спрощення умов працевлаштування.
Німеччина	Меморандум про трудову міграцію	2020	Права мігрантів, зокрема в питаннях заробітної плати, охорони праці та соціальних гарантій.

Джерело: [34]

Україна вже давно встановила активну співпрацю з низкою міжнародних організацій, що займаються регулюванням міграційних процесів, зокрема в контексті трудової міграції. Це партнерство має важливе значення для адаптації національної політики до міжнародних стандартів і забезпечення прав мігрантів, що з кожним роком стають все більшою частиною глобальних трудових потоків. Співпраця з міжнародними організаціями допомагає Україні ефективно регулювати трудову міграцію, покращувати умови праці і захищати права громадян, які працюють за кордоном. Такі організації, як Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародна організація з міграції (ІОМ), Організація Об'єднаних Націй (ООН), а також регіональні структури, мають важливу роль у цьому процесі.

Одним із головних партнерів України у цій сфері є Міжнародна організація праці (МОП). Україна є членом МОП з 1954 року і активно взаємодіє з цією організацією, особливо в контексті забезпечення належних умов праці для трудових мігрантів. МОП займається розробкою стандартів, які допомагають державам-членам гарантувати соціальні та трудові права мігрантів. Для України важливими є рекомендації МОП щодо поліпшення трудових стандартів у країнах перебування українських трудових мігрантів.

Програма МОП щодо захисту трудових прав українців, зокрема в Польщі, Чехії, Німеччині та інших країнах ЄС, допомагає створювати належні умови для працівників, що виїжджають на роботу за кордон. Одним із прикладів такої співпраці є угода між Україною і МОП щодо захисту трудових прав українців у Польщі, де працює найбільша кількість трудових мігрантів. У рамках цієї угоди передбачено, зокрема, моніторинг умов праці та надання правової допомоги українським трудовим мігрантам. МОП також здійснює підтримку ініціатив щодо мінімальної заробітної плати, доступу до медичних послуг і соціальних гарантій для українців за кордоном.

Міжнародна організація з міграції (ІОМ) є ще одним важливим партнером України в галузі трудової міграції. ІОМ активно підтримує українських мігрантів, а також розробляє політики та програми, які забезпечують

повернення мігрантів, а також їх реінтеграцію. ІОМ не лише надає гуманітарну допомогу, а й сприяє розвитку професійних навичок українських трудових мігрантів, забезпечуючи їх можливостями для реінтеграції в українську економіку після повернення.

Проекти ІОМ, такі як "Мобільність і розвиток через трудову міграцію" (2020–2022), спрямовані на підвищення кваліфікації мігрантів, а також на підтримку трудових мігрантів у процесі їх повернення додому. Ці ініціативи включають надання курсів професійної перепідготовки, створення можливостей для підприємництва та сприяння в працевлаштуванні на території України. ІОМ працює з урядом України для забезпечення належних умов для реінтеграції трудових мігрантів, зокрема в таких галузях, як аграрний сектор, ІТ, малий та середній бізнес.

Ще однією важливою ініціативою стала програма "Сталий розвиток через повернення мігрантів", реалізована ІОМ в Україні у 2023 році. Вона допомагає мігрантам адаптуватися до змін на ринку праці в Україні після повернення додому, зокрема через надання грантів на започаткування бізнесу та підтримку стартапів, створення інфраструктури для підприємців.

ООН також активно взаємодіє з Україною у сфері трудової міграції, особливо через свою структурну одиницю — Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ). ООН займається не лише питаннями біженців, але й трудових мігрантів, зокрема надаючи юридичну та медичну допомогу для українців, що працюють за кордоном. За підтримки ООН Україна розвиває механізми правового захисту своїх громадян в інших країнах, забезпечуючи їм доступ до основних соціальних послуг, зокрема медичних, а також гарантує дотримання стандартів щодо умов праці. ООН також працює над тим, щоб українці могли мати доступ до освітніх можливостей за кордоном і повернутися на батьківщину з відповідними кваліфікаціями.

Таблиця 3.15.

Основні міжнародні організації та програми, з якими співпрацює Україна в сфері трудової міграції

Організація	Програма/Ініціатива	Рік початку співпраці	Опис
Міжнародна організація праці (МОП)	Програма захисту трудових прав українців за кордоном	2015	Співпраця з країнами ЄС для захисту трудових прав українців.
Міжнародна організація з міграції (ІОМ)	Проект "Мобільність і розвиток через трудову міграцію"	2020	Підтримка мігрантів через надання фінансових ресурсів та допомоги в реінтеграції.
Організація Об'єднаних Націй (ООН)	Міжнародна конвенція про захист прав трудящих-мігрантів	2004	Забезпечення прав трудових мігрантів через співпрацю з ООН.

Джерело: [34], МОМ

Однією з найбільш важливих угод, яку Україна підписала в рамках співпраці з ООН, є Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей, яка була ратифікована Україною в 2004 році. Згідно з цією конвенцією, Україна зобов'язалася захищати права трудових мігрантів, забезпечувати їх соціальні та економічні права за кордоном, а також сприяти їхній інтеграції в українське суспільство після повернення додому.

Міжнародна співпраця в сфері трудової міграції є важливим чинником для розвитку трудового потенціалу України та забезпечення належного рівня життя для її громадян, що працюють за кордоном. Залучення міжнародних організацій допомагає Україні не лише створювати належні умови для мігрантів, але й покращувати її позиції на міжнародному рівні. Трудова міграція є не лише значущим елементом економічної діяльності в Україні, але й фактором, що впливає на соціальну структуру суспільства. Проте, з огляду на поточні соціально-економічні умови в Україні, трудова міграція породжує ряд серйозних викликів для держави, серед яких виділяються нелегальна міграція, проблеми соціальної адаптації мігрантів в Україні та за кордоном, а також недостатній рівень правового захисту трудових мігрантів.

Нелегальна міграція є одним із найбільших викликів, з якими стикається Україна у сфері трудової міграції. Попри те, що більшість українців виїжджають за кордон легально, певна частина трудових мігрантів шукає способи працевлаштування нелегальним шляхом, що значно ускладнює контроль за їхньою ситуацією і забезпечення належного правового захисту. За

оцінками, близько 20-30% українців, що працюють за кордоном, здійснюють це нелегально, і це створює численні ризики для їхньої безпеки, а також економічної стабільності країни. Вони часто стають жертвами експлуатації, перебуваючи в умовах низької оплати праці, відсутності соціальних гарантій і права на медичне обслуговування.

За даними Міністерства соціальної політики України, у 2023 році близько 1 мільйона українців працювали за кордоном нелегально, що є досить високим показником для країни з обмеженими можливостями боротьби з нелегальною міграцією. Це пояснюється не лише високим рівнем безробіття та низьким рівнем заробітної плати в Україні, але й проблемами з бюрократією та складними процедурами легалізації роботи за кордоном. Крім того, нелегальні трудові мігранти не мають доступу до правових механізмів захисту і часто потрапляють в експлуатаційні ситуації, включаючи трудову та сексуальну експлуатацію, торгівлю людьми та інші форми насильства. Одним із рішень цієї проблеми є зміцнення міжнародної співпраці з країнами, що є основними напрямками міграції, для спільного контролю за трудовою міграцією та боротьби з нелегальними трудовими мігрантами. Це включає підвищення рівня правової обізнаності серед потенційних мігрантів та сприяння легалізації їхнього працевлаштування.

Соціальна адаптація мігрантів є ще одним важливим викликом. Трудові мігранти, особливо ті, хто виїхав за кордон після початку війни в Україні, стикаються з багатьма проблемами інтеграції в нові соціальні умови. Це включає мовні бар'єри, культурні різниці, відсутність підтримки з боку місцевих громад та проблеми на ринку праці. Підвищення рівня стресу серед трудових мігрантів та психологічних травм через розлучення з родинами в умовах війни також посилює ситуацію. Для багатьох українців, особливо жінок та дітей, адаптація за кордоном стає справжнім випробуванням.

Таблиця 3.16.

Проблеми трудової міграції та їх вплив на економіку та соціальну ситуацію в
Україні

Проблема	Опис	Вплив на Україну
Нелегальна міграція	Багато українців працюють за кордоном нелегально, обираючи шляхи, що оминають офіційну реєстрацію	Недотримання трудових прав, відсутність медичних послуг, трудова експлуатація.
Соціальна адаптація мігрантів в Україні	Проблеми адаптації трудових мігрантів після повернення в Україну	Високий рівень безробіття, недооцінка кваліфікації, відсутність підтримки при поверненні.
Соціальна адаптація мігрантів за кордоном	Міграція українців за кордон створює труднощі з інтеграцією у новому середовищі	Мовний бар'єр, культурні різниці, дискримінація на ринку праці.

Джерело: складено автором

Для мігрантів, які повертаються в Україну після тривалого перебування за кордоном, також характерні труднощі соціальної адаптації. Вони стикаються з проблемами на ринку праці, зокрема через зниження попиту на деякі професії та недостатній рівень кваліфікацій, що може призвести до дискримінації при працевлаштуванні. Крім того, багато з них не мають доступу до програм професійної перепідготовки, що ускладнює їхнє повернення до активного трудового життя.

Важливо зазначити, що багато програм, що реалізуються за підтримки міжнародних організацій, мають на меті не лише допомогу трудовим мігрантам, але й сприяння розвитку економік країн походження. Міжнародні організації займаються підготовкою і реалізацією різних освітніх програм для мігрантів, що дозволяє їм здобути нові професійні навички, а також сприяє розширенню можливостей для бізнесу та підприємництва в Україні. Це дозволяє створювати сприятливі умови для інвестицій і підтримки економічного розвитку в Україні, що особливо важливо в умовах нинішніх соціально-економічних викликів.

Таблиця 3.17.

Динаміка чисельності українських трудових мігрантів в країнах ЄС (2019-2023)

Країна	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Польща	1,340,000	1,500,000	1,600,000	1,700,000	1,800,000
Чехія	250,000	270,000	300,000	350,000	400,000
Німеччина	180,000	220,000	240,000	300,000	320,000
Італія	200,000	230,000	240,000	250,000	270,000
Словаччина	80,000	100,000	120,000	140,000	160,000

Джерело: Міністерство соціальної політики України

Таблиця 3.18.

Рівень нелегальної трудової міграції серед українців (2020-2023)

Рік	Процент нелегальних мігрантів серед усіх трудових мігрантів
2020	15%
2021	18%
2022	22%
2023	24%

Джерело: Державна міграційна служба України

Таблиця 3.19.

Проблеми, з якими стикаються українські трудові мігранти за кордоном (за результатами опитування 2023 року)

Проблема	Частка респондентів (%)
Відсутність належних трудових умов	45%
Порушення прав на оплату праці	38%
Мовний бар'єр	30%
Відсутність соціального захисту	22%
Проблеми з реєстрацією робочих місць	15%

Джерело: Опитування мігрантів серед українців у Польщі

Зважаючи на зазначені проблеми, Україна повинна активно працювати над розв'язанням цих викликів, зокрема посилюючи правовий захист трудових мігрантів як на міжнародному рівні, так і на внутрішньому. Зокрема, необхідно впроваджувати більш ефективні механізми контролю за нелегальною міграцією, розвивати програми адаптації для мігрантів, а також забезпечувати правовий захист для тих, хто повертається на батьківщину.

Проблеми нелегальної трудової міграції, соціальної адаптації мігрантів та їх правового захисту є одними з основних викликів для України в умовах сучасної трудової міграції. Зокрема, високий рівень нелегальної міграції і недостатній рівень правового захисту українських мігрантів сприяють зростанню трудової експлуатації та порушенню прав громадян. Для ефективного вирішення цих проблем необхідна комплексна міграційна політика, яка включатиме як правові ініціативи, так і посилення міжнародної співпраці з країнами, що є основними напрямками трудової міграції.

Соціальна адаптація трудових мігрантів в Україні та за кордоном є не менш важливою і потребує розробки спеціальних програм підтримки для осіб, які повертаються з-за кордону, а також для тих, хто працює в інших країнах. Важливою складовою є також створення умов для запобігання нелегальній

міграції через поінформованість громадян про наслідки нелегальної роботи та надання їм доступу до легальних механізмів працевлаштування.

Україна повинна створити умови для успішної інтеграції своїх трудових мігрантів, а також забезпечити їхні права як у процесі виїзду за кордон, так і при поверненні додому.

3.3. Перспективи вдосконалення механізмів регулювання трудової міграції

Аналіз існуючих механізмів регулювання трудової міграції в Україні вимагає не лише огляду законодавчих актів, а й глибокої оцінки ефективності практичних заходів, які країна вживає для управління міграційними потоками в умовах війни. Сучасні виклики потребують нових підходів, оскільки кількість українців, які виїжджають за кордон на роботу, продовжує зростати, а ситуація на ринку праці в Україні змінюється під впливом війни. На законодавчому рівні, одним із головних інструментів є Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», який визначає основні принципи діяльності в галузі трудової міграції, а також відповідальність державних органів і права мігрантів. Однак, як показує практика, цей закон не охоплює сучасні виклики, зокрема, не передбачає комплексного регулювання дистанційної праці та правових аспектів для українців, які працюють у сфері ІТ.

Крім того, відсутність реальних механізмів для підтримки трудових мігрантів після повернення в країну залишається серйозною проблемою. Оцінка ефективності державних механізмів також демонструє ряд слабких місць. Зокрема, Міністерство соціальної політики, яке відповідає за трудову міграцію, не має достатніх ресурсів для забезпечення контролю над мігрантами та створення умов для їх соціальної адаптації після повернення. Згідно з даними, лише 15-20% трудових мігрантів повертаються в Україну після закінчення терміну роботи за кордоном.

Таблиця 3.20.

Кількість трудових мігрантів з України за кордоном на кінець 2023 року (за офіційними даними Держслужби статистики)

Країна	Кількість українських мігрантів, тис. осіб	Зміна порівняно з 2022 роком (%)
Польща	1,650	+12%
Чехія	400	+5%
Німеччина	350	+7%
Італія	250	+3%
Португалія	150	+6%
Інші країни ЄС	400	+10%
Росія (тимчасово зменшено)	100	-30%

Джерело: державна служба статистики

Табл. 3.20 демонструє зростання міграції до країн ЄС, що пов'язано з постійним попитом на робочу силу в таких сферах, як сільське господарство, будівництво та ІТ-сектор. Війна в Україні також сприяє збільшенню потоку біженців, серед яких чимала частина також займається трудовою діяльністю за кордоном.

Таблиця 3.21.

Рівень нелегальної трудової міграції серед українців за кордоном (оцінка 2023 року)

Країна	Частка нелегальних мігрантів (%)	Загальна кількість нелегальних трудових мігрантів, тис. осіб
Польща	25%	400
Чехія	20%	80
Німеччина	15%	50
Італія	30%	75
Португалія	10%	15
Інші країни ЄС	18%	72

Джерело: МОМ

Як видно з таблиці вище, найбільший рівень нелегальної міграції спостерігається в Польщі та Італії, що вказує на низький рівень правової підтримки для українських трудових мігрантів. Це також є наслідком недостатнього контролю з боку українських консульств і посольств, а також відсутності чіткої правової підтримки для тих, хто працює за кордоном без офіційного статусу.

Одним з основних інструментів підтримки трудових мігрантів є державні програми, такі як програма «Захист прав трудових мігрантів», яка реалізується через консульства та диппредставництва в країнах перебування. Програма

спрямована на надання правової допомоги, але її ефективність досить обмежена через недостатнє фінансування та обмежений доступ до інформації для мігрантів.

Війна також змінила умови для мігрантів, зокрема тих, хто залишив Україну через бойові дії. Оцінки показують, що понад 60% трудових мігрантів, які виїхали після початку війни, мають намір повернутися додому після стабілізації ситуації. Однак 40% з них залишаються в країнах перебування через нестабільність економічної ситуації в Україні, що є додатковим викликом для держави. Дані у табл. 3.22. свідчать про те, що більшість трудових мігрантів мають намір повернутися в Україну після закінчення війни, однак низький рівень економічної стабільності в країні і обмежені можливості на ринку праці змушують їх залишатися за кордоном. Підвищений попит на українських працівників у будівництві, сільському господарстві та ІТ-секторі є фактором, який впливає на їхнє рішення залишитися за кордоном.

Таблиця 3.22.

Плани трудових мігрантів щодо повернення в Україну після завершення війни

Країна	% мігрантів, які планують повернутись	Основні причини відтермінування повернення
Польща	55%	Стабільність економіки в Україні, робота в ІТ та будівництві
Чехія	60%	Низька конкуренція на ринку праці, безпека
Німеччина	50%	Більш високий рівень життя, робота в інженерії
Італія	40%	Кращі соціальні умови для мігрантів, неготовність до повернення
Португалія	45%	Порівняно стабільні економічні умови

Джерело: Дані опитувань серед українців за кордоном

Механізми регулювання трудової міграції в Україні потребують значних змін. Існуючі законодавчі акти не відповідають новим викликам, пов'язаним з війною та глобальними змінами на ринку праці. Проблеми нелегальної міграції, соціальної адаптації мігрантів після повернення в Україну та забезпечення належних прав трудових мігрантів за кордоном вимагають впровадження більш ефективних механізмів контролю та підтримки. Уряду необхідно розробити комплексні стратегії, які б включали в себе соціальну адаптацію мігрантів, захист їхніх прав і посилення співпраці з міжнародними організаціями.

З метою вдосконалення законодавства та механізмів, що регулюють трудову міграцію в Україні, необхідно запровадити ряд моделей, які б сприяли більш ефективному управлінню трудовою міграцією, захисту прав мігрантів і адаптації до сучасних умов. Це включає як модернізацію існуючих інструментів, так і розробку нових, що відображають зміни в глобальному ринку праці, технологічні інновації та специфічні виклики, з якими стикається Україна, зокрема в умовах війни.

Перше і важливе вдосконалення в сфері регулювання трудової міграції полягає в створенні єдиної цифрової платформи для реєстрації трудових мігрантів. Така платформа забезпечить автоматизований контроль за трудовими контрактами, дозволить уникати шахрайства та сприятиме легалізації праці. Вона повинна включати в себе інтегровані модулі для реєстрації працівників, перевірки статусу трудових договорів, а також для надання мігрантам юридичних послуг.

Досвід деяких країн, таких як Польща та Естонія, показує, що ефективні цифрові платформи можуть значно спростити процеси реєстрації, створення електронних трудових контрактів і надання консультацій. Зокрема, Польща розробила систему для обліку мігрантів, яка дозволяє їм отримувати легальний статус і працювати в країні за спрощеною процедурою через платформу "ePraca". Це дозволило зменшити кількість нелегальних мігрантів і підвищити рівень соціального захисту.

Прогнозується, що запровадження такої моделі в Україні могло б забезпечити зростання легального трудового ринку та зменшити кількість мігрантів, які працюють на чорному ринку. За прогнозами, за допомогою цифрових платформ, рівень нелегальної трудової міграції може знизитися на 15-20% протягом перших 3-5 років впровадження. Іншим важливим кроком є створення та вдосконалення програми захисту прав трудових мігрантів. Ця модель передбачає розвиток механізмів юридичного захисту для українських мігрантів, які працюють за кордоном. Програма має включати як інституційну підтримку, так і систему компенсацій за порушення прав мігрантів.

Прикладом такої програми є ініціатива, започаткована в Італії, де трудові мігранти мають право на безкоштовну юридичну допомогу в разі порушення їх прав роботодавцями. Україна може створити аналогічну програму, яка б включала у себе не лише послуги юридичних консультантів, але й автоматичну перевірку умов праці та захист від трудової експлуатації. Одним із кроків до реалізації цієї програми може бути співпраця з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація праці (МОП) або ООН. Для забезпечення цієї програми можна було б використати модель компенсацій для тих мігрантів, які зазнали трудової експлуатації або не отримали належну заробітну плату. За попередніми оцінками, цей підхід дозволить значно знизити рівень скарг серед мігрантів, які працюють у країнах Європи, і забезпечить більш прозорі умови праці для українців.

Один із ключових елементів удосконалення трудової міграції полягає в створенні програми реінтеграції для мігрантів, які повертаються до України. Після тривалого перебування за кордоном мігранти часто стикаються з труднощами на ринку праці, недостатньою кваліфікацією або низьким рівнем підтримки від держави. Запровадження комплексної програми реінтеграції дозволить мігрантам адаптуватися до українського ринку праці, отримати допомогу для започаткування бізнесу або покращення професійних навичок.

Прикладом успішної реалізації подібної програми є польська модель, в рамках якої мігранти, що повертаються додому, отримують не лише фінансову допомогу, а й програму навчання для поліпшення своїх професійних навичок, що дозволяє їм швидше знайти роботу або почати бізнес. В Україні така програма могла б включати в себе фінансову підтримку для започаткування бізнесу, а також спеціалізовані курси та програми перепідготовки. Прогнозується, що впровадження реінтеграційної програми може знизити рівень безробіття серед повернених мігрантів на 10-15% протягом перших 3 років. Також ці програми можуть значно сприяти розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, створюючи нові робочі місця і підвищуючи рівень соціальної стабільності.

Один із ключових аспектів, що потребує вдосконалення, це система контролю за трудовою міграцією, яка дозволяє моніторити кількість мігрантів, їхні умови праці та реалізацію трудових договорів. Для цього можна запровадити більш ефективні механізми співпраці між державними органами та роботодавцями, а також між Україною та країнами-реципієнтами робочої сили. Важливо створити систему, що дозволяє оперативно реагувати на порушення прав мігрантів, зокрема у випадках незаконного найму або порушення трудових умов.

Запровадження системи "електронного контракту" для трудових мігрантів, який фіксується в єдиній базі даних, може стати основою для покращення контролю за трудовою міграцією. Відповідно до статистики, що надається державними органами, Україна стикається з високим рівнем нелегальної міграції, зокрема серед осіб, що працюють в Італії, Польщі та Чехії. Створення такої системи могло б значно знизити кількість нелегальних працівників і допомогти підвищити прозорість трудових контрактів.

Запровадження ефективних цифрових платформ для реєстрації трудових мігрантів та контролю за їхнім трудовим статусом призведе до значного зниження рівня нелегальної трудової міграції. Враховуючи досвід країн Європи, таких як Польща, де вже існують платформи для легалізації праці іноземців, Україна може зменшити рівень нелегальної міграції на 15-20% протягом перших 3-5 років після впровадження подібної системи. Цифрові платформи дозволять зменшити адміністративні витрати, забезпечити легальну зайнятість та полегшити доступ до соціальних послуг для трудових мігрантів. Статистика, надана Міністерством соціальної політики України, показує, що до 30% українських трудових мігрантів працюють нелегально в країнах ЄС. Запровадження цифрової реєстрації дозволить швидко змінити цю ситуацію, забезпечуючи більшу прозорість на ринку праці.

Враховуючи потребу у правовому захисті для трудових мігрантів, прогнозується значне зростання ефективності механізмів захисту прав українських мігрантів за кордоном. Якщо буде створено стабільний механізм

юридичної допомоги, аналогічний програмам Польщі та Італії, то це дозволить знизити кількість порушень прав мігрантів і скоротити кількість судових позовів за трудову експлуатацію. Прогнозується, що в найближчі 3-5 років кількість скарг мігрантів на порушення трудових прав може знизитися на 25-30%. Ці зміни можуть відбутися завдяки новим програмам юридичної підтримки, а також завдяки зусиллям міжнародних організацій, таких як МОП та ООН. Програма реінтеграції трудових мігрантів, що повертаються в Україну, має великий потенціал для зниження рівня безробіття серед цієї категорії населення. Реінтеграція через програми перепідготовки та надання фінансових грантів для започаткування бізнесу створить нові робочі місця та допоможе зміцнити економіку. Прогнозується, що протягом 3-5 років після впровадження таких програм рівень безробіття серед мігрантів, що повертаються додому, знизиться на 10-15%. Це забезпечить більш ефективну адаптацію трудових мігрантів до українського ринку праці, створить додаткові робочі місця та підвищить рівень соціальної стабільності в країні. Згідно з даними, наданими Державною службою зайнятості України, кількість громадян, які повертаються з-за кордону і шукають роботу, зросла на 30% за останні два роки. Впровадження програм реінтеграції дозволить зменшити це навантаження на ринок праці.

Збільшення кількості трудових мігрантів, що працюють за кордоном, та відправлення ними грошових переказів суттєво впливає на економічну ситуацію в Україні. У 2022 році сума грошових переказів від трудових мігрантів становила близько 16 мільярдів доларів США, що складає приблизно 10% від валового внутрішнього продукту країни. Враховуючи, що війна значно вплинула на внутрішню економіку, надходження грошових переказів стали важливим джерелом підтримки національної економіки. Прогнозується, що зростання економічної підтримки через трудову міграцію може збільшити суму грошових переказів до 20 мільярдів доларів США в найближчі 5 років, що стане важливим джерелом інвестицій для внутрішнього розвитку. Збільшення грошових переказів від трудових мігрантів дозволить підтримати малий та

середній бізнес в Україні, а також стимулювати попит на споживчі товари та послуги.

Вдосконалення правового поля для трудових мігрантів створить сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Реінтеграція трудових мігрантів і надання їм можливості відкривати власний бізнес на батьківщині стане важливим чинником розвитку підприємницької діяльності. Прогнозується, що за 3-5 років завдяки підтримці та програмам перепідготовки кількість новостворених підприємств у сфері малого та середнього бізнесу може зрости на 10-15%, що сприятиме створенню нових робочих місць та розвитку економіки.

Один із найбільших викликів, з якими стикається Україна в контексті трудової міграції, це високий рівень нелегальної праці, як усередині країни, так і за кордоном. Вдосконалення механізмів контролю за трудовою міграцією, створення прозорих умов для укладання контрактів, а також посилення співпраці з країнами-реципієнтами робочої сили допоможуть знизити рівень нелегальної праці. Оцінки міжнародних експертів свідчать, що за допомогою створення цифрових платформ та інтеграції з міжнародними базами даних можна знизити рівень нелегальної праці на 15-20% у найближчі 5 років. В результаті цього підвищиться прозорість ринку праці та зменшиться кількість мігрантів, які працюють у неформальному секторі.

Прогнозується, що завдяки активній співпраці України з міжнародними організаціями, такими як ООН, МОП, та ЄС, Україна отримає додаткову підтримку у вигляді фінансування програм підтримки трудових мігрантів, що значно покращить їхнє становище за кордоном. Зростання міжнародної співпраці дозволить знизити ризики трудової експлуатації та порушення прав мігрантів, а також полегшити процес їхньої легалізації в країнах ЄС та інших країнах-реципієнтах. Для ефективного управління трудовою міграцією України в умовах війни, важливо запропонувати нові ініціативи та програми, які зможуть допомогти не лише в адаптації мігрантів, а й у вирішенні соціально-економічних проблем, з якими стикаються як мігранти, так і держава в цілому.

Одним із важливих напрямків є розробка освітніх програм для мігрантів, що дозволяють їм не тільки легше адаптуватися в новому середовищі, а й підвищувати свої кваліфікації відповідно до потреб міжнародного ринку праці. Така програма повинна включати як загальні курси з вивчення мови країни перебування, так і професійні тренінги, що сприяють отриманню нових професійних навичок, зокрема в галузях, де спостерігається значний попит на трудові ресурси.

Ці програми повинні бути спрямовані не лише на соціальну адаптацію мігрантів, а й на їх інтеграцію у професійну діяльність, що дозволяє мінімізувати ризики експлуатації та забезпечити гідні умови праці для громадян України. Прогнози щодо потреби в освітніх програмах для мігрантів підтверджуються даними: згідно з дослідженнями, понад 60% українських трудових мігрантів в країнах ЄС виражають бажання покращити свої професійні навички для кращих можливостей на ринку праці. Згідно зі статистикою, на 2023 рік понад 2 мільйони українців працюють в країнах Європейського Союзу, і більшість з них не мають високого рівня професійної кваліфікації. Це створює значну потребу в освітніх ініціативах для підвищення рівня їх зайнятості, а також для вирішення проблеми кваліфікаційного дисбалансу. Водночас важливо, щоб ці освітні програми були доступними не тільки для дорослих осіб, але й для молоді, яка вже відправляється за кордон з метою отримання освіти або працевлаштування.

Програми освіти і перенавчання можуть сприяти інтеграції українців на ринку праці ЄС, де спостерігається попит на кваліфікованих працівників у таких галузях, як інформаційні технології, охорона здоров'я, технічні спеціальності та сільське господарство. За прогнозами Євростату, до 2030 року в ЄС буде спостерігатися дефіцит робочих рук у цих сферах, що створює додаткові можливості для українців, якщо вони будуть підготовлені до вимог ринку праці. Також важливим є впровадження програм підтримки підприємців серед мігрантів. Це може включати курси з управління бізнесом, юридичну та фінансову підтримку для тих, хто планує започаткувати власний бізнес у

країнах перебування. Для цього потрібна підтримка з боку міжнародних організацій, а також локальних органів влади. Програми для підтримки бізнес-ініціатив можуть включати менторство, а також доступ до фінансових ресурсів та грантів для мігрантів, що створює нові можливості для економічної інтеграції.

Таблиця 3.23.

Потенційні напрямки для програм підтримки українських трудових мігрантів

Напрямок	Прогнозована кількість учасників	Країни, де є найбільший попит	Прогнозований ефект на економіку
Освітні програми	500,000	Польща, Чехія, Німеччина	Підвищення рівня кваліфікації та зайнятості
Програми для підприємців	50,000	Польща, Німеччина, Італія	Створення нових малих та середніх підприємств
Курси мови та інтеграції	300,000	Франція, Іспанія, Португалія	Підвищення соціальної адаптації та зниження рівня дискримінації

Джерело: складено автором

Іншим важливим кроком є вдосконалення програм правового захисту мігрантів, які працюють за кордоном. Це передбачає укладання нових угод з країнами, які приймають трудових мігрантів, для забезпечення рівних прав для українців на ринку праці, а також розширення доступу до соціальних послуг, таких як медичне обслуговування та пенсійне забезпечення. В Україні вже існують певні програми, які дозволяють повернути частину витрачених коштів на пенсійні внески для трудових мігрантів, але ці механізми потребують подальшого розвитку та поширення на більшу кількість країн.

Запровадження нових технологій для управління міграційними процесами, таких як онлайн-платформи для реєстрації трудових мігрантів та надання послуг, може значно полегшити процес адаптації та інтеграції. Ці платформи можуть включати бази даних, де мігранти зможуть отримати важливу інформацію щодо своїх прав, можливостей для навчання, доступу до медичних послуг, а також варіанти для пошуку роботи.

Окрім того, важливим аспектом є розвиток міжурядових платформ для координації трудової міграції та контролю за її легальним статусом. Це може включати створення спільних систем для обміну даними між країнами, що

дозволяє запобігти нелегальній міграції та порушенням прав трудових мігрантів.

Загалом, успішне впровадження цих ініціатив дозволить не тільки покращити умови для трудових мігрантів, але й сприятиме ефективному управлінню міграційними процесами, що в свою чергу позитивно вплине на економіку України та її співпрацю з іншими країнами.

Аналіз ризиків і можливостей для України в контексті змін політики трудової міграції в умовах глобалізації є складним і багатограним процесом, який потребує не тільки уваги до внутрішніх економічних і соціальних чинників, а й активного аналізу глобальних тенденцій, що впливають на країни-мігранти, зокрема в умовах війни. Глобалізація, зміни в міжнародній політиці та економіці створюють як нові можливості для України, так і серйозні виклики для її економіки, трудових ресурсів та соціальної стабільності.

Одним із основних ризиків, з якими стикається Україна, є посилення конкуренції на ринку праці в країнах, куди мігрують українці. Глобалізація економіки і відкриття ринків праці для громадян інших країн призводять до збільшення конкуренції серед трудових мігрантів. Наприклад, країни Європейського Союзу відкривають свої ринки для працівників з країн Африки, Азії та Близького Сходу, що спричиняє посилення конкуренції за робочі місця, зокрема у секторі низькокваліфікованої праці. Згідно з даними Євростату, кількість трудових мігрантів з країн Африки та Азії в Європі зросла на 15% у порівнянні з 2020 роком, що ускладнює пошук робочих місць для українців, які традиційно складають велику частину трудових мігрантів у ЄС. Зі зростанням конкуренції українці можуть зіткнутися з труднощами у знаходженні стабільної і добре оплачуваної роботи за кордоном. Відповідно, така ситуація може призвести до зниження доходів українських трудових мігрантів, що в свою чергу вплине на рівень грошових переказів, що вони надсилають додому.

Іншим значним ризиком є втрата трудових мігрантів для економіки України через довгострокове перебування українців за кордоном. Прогнози показують, що міграція може стати довготривалою тенденцією, оскільки

держави-реципієнти активно стимулюють залучення висококваліфікованих працівників. Це означає, що багато українців, які працюють у країнах ЄС та інших розвинених країнах, можуть не тільки залишатися там на довший термін, а й ставати частиною стабільної робочої сили в цих країнах. У результаті зменшується кількість тих, хто повертається в Україну після закінчення трудової міграції, що знижує внутрішній потенціал країни в ряді галузей, зокрема у будівництві, сільському господарстві, ІТ-секторі.

За даними Національного банку України, у 2022 році близько 1,5 мільйона українців виїхало за кордон для роботи, а до кінця 2023 року кількість трудових мігрантів зросла на 10%, що є суттєвим показником для економіки країни. Одночасно, за оцінками Світового банку, понад 2 мільярди доларів США було переведено через офіційні канали від трудових мігрантів у 2023 році, але зменшення повернення мігрантів може негативно позначитися на поповненні внутрішнього ринку робочих рук.

Одним із довгострокових ризиків є також супутнє зменшення навичок та кваліфікацій у ряді галузей в Україні. Якщо українці не повертаються додому або залишають країну на тривалий час, вони не можуть передавати свої знання та досвід новим поколінням працівників. Це, у свою чергу, може привести до зниження загального рівня професіоналізму в країні, що несе загрозу економічному розвитку на довготривалу перспективу.

Глобалізація та зміни в міжнародній політиці, попри певні ризики, також дають Україні численні можливості для економічного зростання і розвитку. Однією з найбільших можливостей є збільшення обсягів грошових переказів від трудових мігрантів. За останні роки значний приплив коштів від мігрантів значно покращив фінансову ситуацію в Україні, а статистика свідчить, що в період війни ці перекази відіграють важливу роль у фінансуванні внутрішніх потреб країни. Згідно з даними Національного банку України, у 2023 році грошові перекази від трудових мігрантів становили 19,2 мільярдів доларів США, що на 15% більше, ніж у 2022 році.

Ці кошти допомагають стабілізувати валютний ринок і підтримувати платіжний баланс країни. Перекази сприяють також розвитку внутрішнього споживчого ринку, оскільки мігранти передають свої кошти родинам, що витрачають їх на споживчі товари та послуги. Цей процес має важливе значення для українських підприємств, що залежні від внутрішнього попиту.

Найбільшими секторами, де можна скористатися перевагами трудової міграції, є сфери висококваліфікованої праці, зокрема інформаційні технології, медицина та інженерія. Українські ІТ-спеціалісти та інженери, які працюють за кордоном, набувають міжнародного досвіду, що дозволяє їм приносити додаткову цінність для українських компаній після повернення. Переважна більшість українців, які працюють у цих сферах, активно залучені до міжнародних проектів і навіть можуть створювати стартапи, які привносять нові інновації в економіку країни. Прогнозується, що до 2025 року більше ніж 200,000 українців працюватимуть в ІТ-секторі за кордоном, і цей процес не тільки сприятиме залученню нових інвестицій, а й активізації розвитку технологічних секторів в Україні.

Також важливим є залучення інвестицій з боку міжнародних організацій та урядів країн-міст-мігрантів. В рамках нових програм з розвитку трудової міграції та інтеграції мігрантів Україна може стати активним партнером у залученні нових інвестицій для розвитку інфраструктури та промислових проектів. Міжнародна організація праці (МОП) активно працює над програмами для поліпшення умов праці мігрантів та збереження соціальних прав українських громадян за кордоном, що сприятиме стабільності та підвищенню стандартів життя.

Прогнози щодо попиту на українських трудових мігрантів на найближчі роки сприяють виявленню можливостей для країни. Як показує аналіз, найбільші можливості для трудових мігрантів з України зберігаються в країнах Європи, зокрема у Польщі, Чехії, Німеччині та Італії. Згідно з даними Євростату, попит на працівників з України зросте на 8-12% до 2025 року. Це створює умови для підвищення кількості грошових переказів, розвитку

підприємницької діяльності серед українських мігрантів та покращення рівня життя їхніх родин.

Таблиця 3.24.

Прогноз попиту на українських трудових мігрантів у країнах ЄС на 2023-2025 роки

Країна	Прогнозований ріст попиту на трудові ресурси	Ключові галузі для працевлаштування
Польща	10-12%	Сільське господарство, будівництво, обробна промисловість
Чехія	8-10%	Інженерія, ІТ, сільське господарство
Німеччина	7-9%	Медицина, ІТ, наука
Італія	6-8%	Сільське господарство, туризм
Іспанія	5-7%	Туризм, сільське господарство

Джерело: складено автором на основі даних державної служби статистики, МОМ

Усі ці фактори свідчать про важливість подальшого розвитку політики трудової міграції для України, оскільки правильне використання можливостей, пов'язаних з міграцією, дозволить забезпечити стабільність на ринку праці, зберегти та зміцнити соціально-економічну ситуацію в країні.

ВИСНОВКИ

Трудова міграція українців має довгу історію, яка починається ще в пострадянський період. В останні роки, особливо після 2014 року, трудова міграція отримала нові масштаби, зокрема у зв'язку з військовими діями на сході України, економічною кризою та політичною нестабільністю. Після 2022 року, у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії, трудова міграція українців стала ще більш інтенсивною. Кількість українських мігрантів зростає, причому основними країнами призначення є Польща, Чехія, Німеччина та інші європейські країни. Це пов'язано з низьким рівнем заробітної плати в Україні, що змушує українців шукати роботу за кордоном, де їхні кваліфікації користуються попитом.

Трудова міграція має значний вплив на економіку України. Одним з основних елементів, що визначають позитивний ефект міграції, є грошові перекази, які надходять від трудових мігрантів в Україну. За статистикою, перекази українців, які працюють за кордоном, становлять значну частину

валютних надходжень, що сприяє стабільності національної валюти та економічному зростанню. За даними Національного банку України, в 2023 році обсяг грошових переказів перевищив 20 млрд доларів США. Водночас, трудова міграція створює проблеми для внутрішнього ринку праці, зокрема втрата кваліфікованих кадрів, що негативно впливає на деякі галузі, зокрема в агропромисловому секторі та в обробній промисловості.

Незважаючи на наявність законодавчої бази, що регулює трудову міграцію, в Україні існує низка проблем із впровадженням ефективних механізмів для підтримки мігрантів. Основними законодавчими актами, що регулюють міграцію, є Закон України "Про зайнятість населення", Кодекс про працю України, а також міжнародні угоди, укладені з країнами-роботодавцями. Проте ефективність цих механізмів недостатня, оскільки вони не забезпечують належного соціального захисту трудових мігрантів, не мають достатнього фінансування для консульських служб та відсутність комплексних програм на повернення мігрантів в Україну.

В Україні існують деякі державні стратегії та програми для управління трудовою міграцією. Однак вони мають певні недоліки, такі як обмежена кількість освітніх програм для мігрантів, недостатня інформаційна підтримка, а також відсутність спеціальних програм для соціальної адаптації. Основні стратегії спрямовані на полегшення умов для трудових мігрантів, розширення можливостей для трудової міграції, а також захист прав мігрантів за кордоном. Однак ці стратегії потребують вдосконалення для більш ефективного вирішення проблеми соціальної інтеграції та розвитку кваліфікацій українських мігрантів.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз та іншими міжнародними структурами в сфері трудової міграції. Завдяки такій співпраці, українські мігранти мають можливість отримати правову та соціальну підтримку, а також сприяти розвитку міжнародних програм для мігрантів. Наприклад, українці, які працюють в Європейському Союзі, мають право на рівні соціальні гарантії та медичне

забезпечення. Проте це співробітництво потребує подальшого розвитку і більш глибокої інтеграції в міжнародні програми.

Трудова міграція не позбавлена серйозних викликів та проблем. Одним з головних викликів є нелегальна міграція, яка створює складнощі для регулювання цього процесу. Нелегальні мігранти часто працюють у низькооплачуваних секторах і не мають доступу до соціальних гарантій. Крім того, мігранти, які працюють за кордоном, часто стикаються з проблемами соціальної адаптації, як у країнах призначення, так і при поверненні до України. В Україні також існує проблема недостатньої соціальної підтримки мігрантів, які повертаються додому, зокрема відсутність програм для їхнього працевлаштування та забезпечення житлом.

Існуючі механізми регулювання трудової міграції в Україні не є ідеальними. Вони характеризуються фрагментарністю та відсутністю комплексного підходу до управління міграційними потоками. Уряд потребує оновлення законодавчої бази, що регулює трудову міграцію, зокрема для забезпечення більш ефективного захисту прав мігрантів та їх інтеграції в українське суспільство. Запровадження нових технологій для управління міграційними процесами, таких як цифрові платформи для реєстрації мігрантів та їх працевлаштування, може значно полегшити цей процес і зробити його більш прозорим та ефективним.

Для вдосконалення механізмів регулювання трудової міграції в Україні необхідно розробити та впровадити нові законодавчі ініціативи. Це включає створення спеціальних програм для соціальної адаптації мігрантів, створення нових можливостей для кваліфікації та перепідготовки мігрантів, а також розширення мережі консульських установ за кордоном для надання правової та соціальної допомоги. Водночас важливо створити систему моніторингу трудових мігрантів та розвивати міжнародне співробітництво для полегшення міграційних потоків.

Враховуючи всі вищезазначені виклики та можливості, необхідно активно працювати над вдосконаленням державної політики щодо трудової міграції. Це

включає розробку більш чітких та конкретних стратегій, спрямованих на забезпечення соціальної підтримки для мігрантів, створення програм для їхнього повернення в Україну та активну участь у міжнародних ініціативах, що регулюють міграційні потоки. Крім того, важливим є впровадження новітніх технологій для управління трудовою міграцією, що дозволить зробити цей процес більш ефективним та прозорим.

Розробка та впровадження нових механізмів для управління трудовою міграцією є важливим кроком у забезпеченні сталого розвитку України в умовах глобалізації. Успішне впровадження таких ініціатив сприятиме зменшенню негативних аспектів трудової міграції та забезпечить кращу підтримку для мігрантів, що працюють за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов, В. В. (2020). *Глобалізація та регіоналізація у контексті міжнародної трудової міграції*. Київ: Центр учбової літератури.
2. Андрущенко, В. П. (2018). *Соціально-економічні наслідки трудової міграції для України*. Львів: Магнолія 2006.
3. Баранов, О. М. (2019). *Міграційна політика Німеччини: уроки для України*. Харків: Право.
4. Белоусов, В. М. (2021). *Правовий статус трудових мігрантів у країнах ЄС*. Дніпро: Ліра.
5. Бойко, В. В. (2018). *Міжнародна трудова міграція: сутність, причини, наслідки*. Київ: Знання.
6. Васильченко, І. В. (2020). *Глобалізація та її вплив на міграційні процеси*. Львів: Магнолія 2006.
7. Власюк, О. С. (2017). *Економічні ефекти трудової міграції: світовий та український досвід*. Одеса: Фенікс.

8. Гайдукевич, Л. М. (2019). *Регулювання трудової міграції в умовах інтеграції України до ЄС*. Ужгород: Ліра.
9. Григорова, Н. О. (2019). *Регулювання трудової міграції в Європейському Союзі*. Харків: Право.
10. Губенко, А. М. (2020). *Соціально-демографічні аспекти трудової міграції з України*. Запоріжжя: Класичний приватний університет.
11. Даниленко, О. А. (2021). *Вплив трудової міграції на ринок праці України*. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка.
12. Денисюк, С. С. (2018). *Захист прав трудових мігрантів: міжнародно-правовий вимір*. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича.
13. Дергачов, В. В. (2017). *Українська трудова міграція: виклики та перспективи*. Дніпро: Арт-Прес.
14. Дзюба, А. М. (2020). *Економічна безпека України в контексті трудової міграції*. Вінниця: ВНТУ.
15. Доценко, М. А. (2019). *Грошові перекази трудових мігрантів та їх вплив на економіку України*. Суми: СумДУ.
16. Дубовик, І. С. (2021). *Трудова міграція та розвиток регіонів України*. Херсон: ХДУ.
17. Європейська Комісія. (2023). *Migration and Asylum Policy*. URL: [Посилання на офіційний сайт ЄС, наприклад: <https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum>]
18. Єременко, О. О. (2018). *Інтеграція трудових мігрантів у суспільство приймаючих країн*. Київ: НУБіП України.
19. Задорожна, Н. А. (2019). *Проблеми та перспективи повернення трудових мігрантів в Україну*. Тернопіль: ТНЕУ.
20. Іванова, Л. В. (2020). *Гендерні аспекти трудової міграції українців*. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки.
21. Качан, О. В. (2021). *Соціальна адаптація трудових мігрантів: досвід ЄС та рекомендації для України*. Рівне: НУВГП.

- 22.Климчук, В. І. (2017). *Вплив трудової міграції на демографічну ситуацію в Україні*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
- 23.Ковальчук, О. В. (2021). *Соціально-економічні аспекти трудової міграції в Україні*. Одеса: Фенікс.
- 24.Козлов, Д. П. (2019). *Міграційні процеси в сучасному світі: теорія та практика*. Київ: КНЕУ.
- 25.Коляда, Н. В. (2020). *Реінтеграція трудових мігрантів: міжнародний та національний досвід*. Чернігів: ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка.
- 26.Конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей. (1990). ООН. URL: [Посилання на офіційний текст, наприклад: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>]
- 27.Короткевич, А. О. (2018). *Роль діаспори у розвитку економіки України*. Київ: Інтерсервіс.
- 28.Кравчук, О. М. (2019). *Методологічні підходи до вивчення трудової міграції*. Київ: Науковий світ.
- 29.Кузьмін, І. І. (2020). *Вплив трудової міграції на систему соціального забезпечення України*. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України.
- 30.Левицький, А. В. (2021). *Ринок праці та трудова міграція: взаємозв'язок та наслідки*. Донецьк (тимч. окупована): ДНУ.
- 31.Литвиненко, І. П. (2018). *Міжнародне співробітництво у сфері регулювання трудової міграції*. Київ: Юрінком Інтер.
- 32.Лук'яненко, О. М. (2019). *Професійна адаптація трудових мігрантів в іноземних країнах*. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького.
- 33.Макаренко, Л. О. (2020). *Міграційні стратегії українців: соціологічний аналіз*. Суми: УАБС НБУ.
- 34.Міжнародна організація праці. (2022). *Global Migration Trends*. URL: [Посилання на офіційний звіт МОП, наприклад:

https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/publications/WCMS_863836/lang--en/index.htm]

35. Міжнародна організація з міграції. (2023). *World Migration Report*. URL: [Посилання на офіційний звіт МОМ, наприклад: <https://www.iom.int/wmr>]
36. Мороз, В. М. (2018). *Трудова міграція та її вплив на розвиток підприємництва в Україні*. Київ: Експерт.
37. Національний банк України. (2024). *Статистика грошових переказів в Україну*. URL: [Посилання на статистичні дані НБУ, наприклад: <https://bank.gov.ua/ua/stability/remittances>]
38. Нікітін, Є. А. (2019). *Державне регулювання трудової міграції: порівняльний аналіз*. Київ: Знання України.
39. Олійник, І. П. (2018). *Досвід Німеччини у залученні іноземної робочої сили*. Вісник економічної науки України, (2), 45-50.
40. Панченко, С. В. (2020). *Правові аспекти боротьби з нелегальною міграцією*. Київ: Інтерсервіс.
41. Петренко, Д. С. (2019). *Моделі регулювання трудової міграції в розвинених країнах*. Економічний вісник, (3), 78-85.
42. Писаренко, О. А. (2021). *Вплив трудової міграції на соціальний капітал українського суспільства*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
43. Позняк, С. П. (2018). *Міграційні потоки та їх вплив на регіональний розвиток*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка.
44. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної міграційної стратегії України на період до 2025 року". (2017). URL: [Посилання на офіційний текст, наприклад: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/882-2017-%D1%80#Text>]
45. Прокопенко, Л. О. (2020). *Правове регулювання трудової міграції в Україні: проблеми та шляхи вирішення*. Київ: Юрінком Інтер.
46. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про Глобальний договір про безпечну, впорядковану і регулярну міграцію. (2018). URL: [Посилання на

офіційний текст, наприклад: <https://www.un.org/migration/global-compact-safe-orderly-regular-migration>]

47. Руденко, В. А. (2019). *Вплив трудової міграції на інвестиційний клімат України*. Дніпро: ДНУ.
48. Савченко, І. О. (2020). *Психологічні аспекти адаптації трудових мігрантів*. Одеса: ОНПУ.
49. Світовий банк. (2023). *Migration and Development Brief*. URL: [Посилання на звіт Світового банку, наприклад: <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittances/brief/migration-and-development-brief>]
50. Сидоренко, В. С. (2018). *Трудова міграція та демографічна криза в Україні*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України.
51. Скрипник, О. В. (2019). *Міграційне законодавство України: стан та перспективи розвитку*. Полтава: ПолтНТУ.
52. Сорочан, В. І. (2021). *Соціальний захист українських трудових мігрантів*. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського.
53. Ткаченко, С. М. (2021). *Вплив трудової міграції на демографічну ситуацію в Україні*. Демографія та соціальна економіка, (1), 60-67.
54. Федоренко, О. В. (2020). *Громадські організації та їхня роль у підтримці трудових мігрантів*. Суми: СНАУ.
55. Холод, В. В. (2019). *Економічна ефективність залучення трудових мігрантів для країн-реципієнтів*. Харків: ХНУ.
56. Цимбалюк, С. А. (2018). *Трудова міграція та її вплив на регіональні ринки праці*. Черкаси: ЧДТУ.
57. Шевченко, В. А. (2017). *Механізми адаптації трудових мігрантів у країнах Європи*. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, (199), 34-40.
58. Шимко, М. А. (2020). *Трудова міграція та її наслідки для національної безпеки України*. Київ: НАДУ.

59. Ющенко, В. П. (2019). *Державна політика щодо трудової міграції: європейський досвід та українські реалії*. Житомир: Поліський національний університет.
60. Яковлєв, А. І. (2019). *Регіональні аспекти трудової міграції з України*. Ужгород: Ліра.